

Εμμ Νικολαΐδης

~~Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως~~

N. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Είναι μερικοί άνθρωποι, είναι μερικές μορφές πού δύσκολα μπορείς νά προσδιορίσεις τήν πραγματική τους ηλικία. Καί λές: Αύτή ή φυσιολογία μέ τίς βαθιές πτυχές στό πρόσωπο καί μέ τά ματάλευνα μαλλιά, θά πρέπει ν' ανήκει σ' ένα πολύ γέρο. Μά πάλι, ένας γέρος δέν μπορεί ν' ανείναι δυνατό νά κρύβει μέσα του τόση ζωντάνια κι' ενεργητικότητα, δέν είναι δυνατό νά μπορεί νά χαμογελά τόσο παιδιάστικα, τόσο αγνά τόσο άθωα. Καί σταματάς εκεί αναποφάσιστος, μή μπορώντας νά εξηγήσης τούτο τό παράξενο φαινόμενο.

"Άσπρα μεγάλα κι' ανακατεμένα μαλλιά, πού πλαισιώνουν ένα μακρύ αδύνατο πρόσωπο, ένα πρόσωπο βγαλμένο λές, από τόν πίνακα του Γκρέκο. Χαρακτηριστικά ανανόιστα, άσχημα, κουρασμένα μά τόσο έκφραστικά! Καί τό χαμόγελο ώ, εκείνο τό μοναδικό δικό του χαμόγελο πού είναι πότε τραγικό καί πότε χαρούμενα παιδικό, πού κρύβει τόση γοητεία, τόση γνώση τής ζωής, τόση πεΐρα. Νά 'ο Νίκος Νικολαΐδης, 'ο Κύπριος, 'ετσι 'οπως τόν γνωρίσαμε από τίς φωτογραφίες, έμεΐς πού δέν είχαμε τήν τύχη νά τόν δοΐμε από κοντά. Η κούραση πού ανεξήγηλα ζωγραφίστηκε στό πρόσωπό του ίσα με τήν τελευταία ώρα είναι αποτέλεσμα τής μαρτυρικής κα'ι πολύπαθης ζωής του, μιΐς ζωής 'ολο περιπέτεια, κίνηση, στέρηση, βάσανα.

Γεννήθηκε στις 3 του 'Απρίλη του 1884 στή Λευκωσία 5-6 μήνες ύστερα από τ'ον γάμο τών γονιών του. Πολλοί παραδέχονται πώς ο Ν. Νικολαΐδης είναι νόθο παιδί κα'ι π'ως αυτό ακριβώς τό γεγονός του 'εγινε 'εμμονη ιδέα κι' 'επηρέασε τήν ψυχική του διαμόρφωση. Ο 'ιδιος όμως διαφεύδει κατηγορηματικά τίς φήμες αυτές, δηλώνοντας πώς τίς λεπτομέρειες του γάμου τών γονιών του τίς 'εμαθε μεγάλος πιά, 30-35 χρονών, από μιά θεία του στή Λευκωσία. Πατέρας του Νίκου ήταν ο Κωστής Νικολαΐδης, ένας άσημος βιοπαλαίστης πού καταγόταν από τήν Βάσα καί μητέρα του ή Βίρηνι'ω Χατζηνικιάλα πού ανήκε σ' ένα αστικό νοικοκυρόσπιτο τής Λευκωσίας. 'Ο γέρο-Χατζηνικιάλας δέν ήθελε νά 'εγκρίνη τόν γάμο τών δυό νέων; στό τέλος όμως 'υποχώρησε.

Οι γονείς του δέν πρόφθασαν νά τόν μεγαλώσουν. "Εμεινε 'ορφανός σ'ε ηλικία 7-8 χρονών μαζί μέ μιά αδελφή, μικρότερή του. Τήν αφατροφή καί τών δυό παιδιών τήν ανέλαβε κάποια θεία τους. Ούτε όμως οι γονείς τούς 'αφησαν καμιά περιουσία, ούτε ή θεία τους φαίνεται νά 'εϋποροΐσε, γιατί, παιδί ακόμα, βλέπαμε τόν Νίκο νά 'εργάζεται στις διακοπές του ή στις ώρες πού δέν είχε σχολείο, γιά νά συμβάλη στά 'εξοδα του σπιτιού. Βεβαίλου δέν 'εμεινε καί πολύ καιρ'ο στό σχολείο γιατί πάντα- 'οπως ο 'ιδιος 'αργότερα διηγείται- ήταν καιός μαθητής καί ποτέ του δέν 'αγάπησε κανένα μάθημα 'εκτός από τίς ιστορίες. Μολονότι 'εξερε ανάγνωση από τόν καιρ'ο πού ήταν 4 χρονών καί διάβαζε 'αργότερα οτιδήποτε 'επεφτε στά χ'έρια του δ'εν καθόρθωσε ποτέ νά μάθη 'ορθογραφία. Χαρακτηριστικά είναι τούτα τά λόγια πού γράφει 'αργότερα-φτασμένος πιά λατέχνης- σέ μιά φίλη

...../.....

του στην Κύπρο, σαν ύστερόγραφο ενός γράμματος.

"Μοῦ εἶναι λιγάκι δύσκολο νά βάλω τάξη (ἔφιλον γιώτα) καί η (ήττα) (ὄμιρον γιώτα) οἱ ἐκεῖ πού πρέπει. Γι' αὐτό σέ παρακαλῶ κάμε αὐτό τόν κόπο ἐσύ. Μπορεῖς νά χρησιμοποιήσης αὐτά πού σοῦ παραθέτω."

Κι ἀκολουθεῖ μιά σειρά ἀπό ὅλων τῶν εἰδῶν **τά.η**

Σχολεῖτο πῆγε μόνο μέχρι τήν Τετάρτη τάξη τοῦ Δημοτικοῦ, ἡ ὀρθογραφία του ὅμως εἶναι λιγότερη κι' ἀπ' αὐτή πού μαθαίνουν μαθητές τῆς Τετάρτης. Γιατί ὁ Νικολαΐδης δέν ἀναπαραστάει τίς λέξεις ὅπως εἶναι στόν γραπτό λόγο, τίς ἀκούει, τίς βλέπει, τίς αἰσθάνεται, σάν κάτι τό ζωντανό, ὅπως σ' ἀνάπαγγέλλει ἢ ἀφηγεῖται. Πάντα ἦταν ἓνας μεγάλος ποιητής, ἓνας ραφωδός τοῦ 20οῦ αἰῶνα.

Τό ὅτι διέκοψε τό σχολεῖτο δέν σημαίνει πῶς σταμάτησε καί τήν αὐτομόρφωση. Διαβάζει μέ πάθος πρωτόγονο, διαβάζει ἀσταμάτητα, ὅπου βρεθεῖ κι' ὅτι βρεῖ μπροστά του. Ὅλο διαβάζει ἀπό τήν τρυφερή παιδική του ἡλικία ἴσαμε ἀργά, τίς τελευταῖες μέρες τῆς ζωῆς του.

Ἡ πρώτη δουλειά πού ἔπιασε σάν βγῆκε ἀπό τό σχολεῖτο ἦταν ἐργάτης σ' ἓνα βιβλιοδέτη.

"Κι' ὄχι τόσο γιά τά λεφτά πού μούδινε, ὅσο γιά ν' ἀ διαβάσω τά βιβλία πού φέρνανε γιά δέσιμο" εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Νίκος σέ μιά συνέντευξη σ' ἓνα Νεοελληνικά γράμματα τό 1938.

Κι' εἶναι τ' ὄση ἡ δίψα του γιά τά γράμματα καί τό διάβασμα, κι' εἶναι τ' ὄση ἡ μόρφωση πού πῆρε μέσα ἀπ' αὐτό, πού καταντᾶ ἀστεῖο νά μιλά κανεῖς γιά τόν Νικολαΐδη τόν "ἀμόρφωτο" τόν "ἀνορθόγραφο" τόν "ἀγράμματο". Ὁ Βλάσης Γαβριηλίδης ὅταν τόν γνώρισε τοῦ εἶπε χαρακτηριστικά:

"Δέν εἶσαι ἀγράμματος Νικολαΐδη, εἶσαι ἀ γ ρ μ μ ἄ -  
- τ ι σ τ ο ς."

Ὅσο ὁ ἴδιος ἀπό ἀντίδραση ἢ ἀπό κοικεταρία, κολακεύεται νά διακηρύττει πῶς δέν πῆγε σχολεῖτο, πῶς εἶναι ὀλότελα ἀγράμματος. Ἴσως κίβλας σ' αὐτή του τήν ἀντίδραση γά ὀφείλεται καί τό αἶσθημα ἀνωτερότητας πού τοῦ δημιουργήθηκε ἀπέναντι σέ ὀρισμένους λογοτεχνικούς κύκλους, καί ἡ περήφανη στάση μέ τήν ὁποία πάντα ἀντιμετώπιζε μερικές καταστάσεις.

Δυστυχῶς γιά τόν Νίκο, ὁ βιβλιοδέτης δέν εἶχε τήν ἴδια ἀντίληψη σχετικά μέ τήν ἀπόδοση στήν ἐργασία, καί ἀπόλυσε γρήγορα τόν περίεργον αὐτόν ἐργάτη πού χασομεροῦσε προσέχοντας τ' ὀ περιεχόμενο τῶν βιβλίων παρά τό καλό τους ράφιμο. Μά ἡ ἀνήσυχη φύση τοῦ μικροῦ Νικολαΐδη δέν τόν ἀφήνει οὔτε στιγμή ν' ἀδρανήσει ἢ νά λιποψυχίσει. Βρίσκει δουλειά σ' ἓνα ἀγαθό γέρο-ἀγιογράφο ὅπου μαθαίνει ~~ἓ~~ στοιχεῖα τῆς τεχνικῆς τῆς Βυζαντινῆς Ἀγιογραφίας. Ἐτσι σέ ἡλικία 14-15 χρονῶν ὁ Νικολαΐδης ἔχει βάλει τά θεμέλια τοῦ διπλοῦ ταλέντου ~~του~~, μέσα του. Ἐχει λύσει τά πρῶτα

...../.....

μυστήρια τῆς Τέχνης τῆς Πέννας καί τῆς Τέχνης τοῦ Πινέλου. Σ' αὐτά ἐπάνω τὰ θεμέλια εἶναι πού θά δουλέψῃ ἀργότερα γιά νά μᾶς δώσῃ τό πλούσιο σ' ἀριθμό καί διὰλειτόσέ ὑλικοῦ ἔργο του, σ' αὐτά ἐπάνω τὰ θεμέλια εἶναι πού θά στεριώσῃ τήν Προσωπικότητά του, γιά νά παραδώσῃ, πολύ πιά ὕστερα, στό Πανελλήνιο καί στό Παγκόσμιο Κοινό τόν Μεγάλο Λογοτέχνη, τόν Μεγάλο Ζωγράφο.

Ἔιχε βρεῖ πιά τόν δρόμο του ὁ Νίκος. "Ἦξερε τί ἤθελε καί βγήκε σ' ἀναζήτηση του σέ ἡλικία πού ἄλλοι ἀσχολοῦνται ἀκόμη μέ παιδικά παιγνίδια. Δεκαπέντε χρονῶν τόν βλέπαμε νά τριγυρίζει ἀπό χωριό σέ χωριό καί ἀπό μοναστήρι σέ μοναστήρι νά ζωγραφίζει εἰκόνες καί νά μαζεύει τόν ἀτόφιο, τόν ἀνεξάντλητο πλοῦτο τῶν λαιμῶν ἐκφράσεων, τῶν παροιμιῶν τῶν ἰδιοματισμῶν πού ἀργότερα θά μεταχειρισθῆ~~ται~~ στή γλῶσσα του πού εἶναι τόσο μοναδικά δική του, πού ἔχει τόσο ἔντονη τήν σφραγίδα του.

Θά γνωρίσῃ τό γραφικό Κύπριο τοπίο καί τή ζωή τῆς ὑπαίθρου, τή φύση σ' ὅλη τῆς τήν πρωτόγονη ὁμορφιά καί τόν ἄνθρωπο νά παλεύῃ μέσα σ' αὐτή, μέ τίς ἔγνοιες καί τοὺς μύθους του ζωντανούς, ἀληθινούς, δυνατούς. Θά κουβεντιάσῃ μέ τό χωριό, στή γλῶσσα του καί θά μάθει τίς πιά μικρές λεπτομέρειες τῆς σκληρῆς, δύσκολης ζωῆς του. Τό ἔργο του εἶναι γεμάτο ἀπό χωριό, ἀτικούς τύπους, ἀγνοῦς χοντροκομμένους, ἴσως λίγο παράξενους μά πολύ συμπαθητικούς. Σπουδαίνει τοὺς ἄνθρώπους, τή ζωή καί τή φύση μ' ἓνα τρόπο τόσο βαθύ, τόσο πειστικό πού κανένας φιλόσοφος, κανέναν ψυχολόγος, κανένας δάσκαλος δέν θά μπορούσε ποτέ νά τοῦ μάθει. Ἀπό τήν συναναστροφή καί τήν ἐπαφή του μέ τοὺς καλογήρους, τίς ἐκκλησιαστικές καί τὰ μοναστήρια, ἀπό τό διάβασμα τοῦ Εὐαγγελίου καί τῶν Συναξαριῶν δέχεται ἐπιδράσεις γιά ὅλη του τή ζωή. Ἀποστηθίζει ολόκληρα νομμάτια ἐκκλησιαστικά, καί μέ τόν ἰδιαίτερο τρόπο πού ἔχει νά ξεχωρίζει μέ ἀκριβεία μοναδική τό κάθε τί χωρίς κανένας μά τοῦ τό διδάξει, μαθαίνει τέλεια τήν σύνταξη, τῆς Ἀρχαῖζουσας καί τῆς Καθαρεύουσας. Ὁ ἰδιότυπος τρόπος ζωῆς τῶν Καλογῆρων, ἡ ἀποτραβηγμένη, ἀυστηρή ἀτμόσφαιρα τοῦ μοναστηριῶ με τὰ γραφικά ἀλλά καί τὰ νεκρά στοιχεῖα τῆς θά τοῦ ἐμπνεύσουν τό ἀριστούργημα του, τό Βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ, πού ἀπό τώρα ἀρχίζει νά τό δουλεύει μέσα του καί θά τό δουλέψῃ μιά ολόκληρη ζωή.

Τρία χρόνια κράτησε ἡ περιοδεία του στά βουνά καί στά χωριά τῆς Κύπρου, καί στό διάστημα αὐτό κατέβηκε μόνο 2-3 φορές στή Λευκωσία.

" Ἄ, ἦταν μιά ὥραία περίοδος τῆς ζωῆς μου " λέει στήν συνέντευξη τῶν Νεοελληνικῶν Γραμμάτων.

" Τότες εἶχα πάρει τήν πρωτόγονη ἀντίληψη τῆς ζωῆς καί τοῦ κόσμου".

Πρωτοδημοσίευσε ἄνωνυμα στό " Ἀπ' ὅλα δι' ὅλους " τοῦ Β. Γαβριηλίδου τό 1905, καί χρησιμοποίησε τήν καθαρεύουσα μ' ἓνα τρόπο ὑπερρομαντικό. Δέν εἶχε ἀκόμη ἀνακαλύψει τόν πλοῦτο τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ. Τό 1907 φεύγει γιά τήν Ἀθήνα, γιά τὴν ἀνάγκη νά ἐπισκεφθεῖ τόν πνευματικό κόσμο. Ἡ ἔντονη προσωπικότητά του καί ἡ ἰκανότητά του εἶχε ν' ἀποκοιτᾷ ἀπό τήν πρώτη στιγμή τή συμπάθεια καί τήν ἐμπιστοσύνη, τόν κάνουν νά μπεῖ πολύ γρήγορα στοὺς φιλοσοφικούς κύκλους τῆς πρωτεύουσας, καί ἀπό τόν πρῶτο καιρό τόν βλέπουμε νά συχναίνει στό σπίτι τοῦ Παλαμά. Τότε ἦταν ἀκριβῶς πού τό γλωσσικό ζήτημα εἶχε ἀνάψει στήν Ἑλλάδα, ὕστερα ἀπό τό ἐπαναστατικό κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη ὑπέρ τῆς Δημοτικῆς.

...../.....

Ο Νικολαΐδης δέν άργεί νά κάνει τήν έκλογή του. Η άγνή, πλούσια γλώσσα του λαού, πού τόσο πυκνά είχε μαζευτεί μέσα του, ξεπηδάει άκράτητα και τόν πλημμυρίζει. Πόσο θυστά, αλήθεια, προσανατολίσθηκε άμέσως ο νεαρός έπαρχιώτης άρχαριος πεζογράφος, όταν μεγάλοι δάσκαλοι του ύφους τής έποχής σαν τόν Βικέλλα και τόν Παπαδιαμάντη, γράφουν άκόμη στην καθαρεύουσα.

Στήν Αθήνα ο Νικολαΐδης γράφτηκε στο Πολυτεχνείο όπου πήρε μαθήματα για λίγο καιρό. Γρήγορα όμως το άνήσυχο του πνεύμα επαναστατεί, κι επαναλαμβάνει κι έδω εκείνο πού έκανε πριν λίγα χρόνια μέ το σχολείο. Εγκαταλείπει το θρανίο του μαθητή, και τραβά τόν δρόμο του μονάχος, για νά μελετήσει τά μεγάλα πρότυπα στις Πινακοθήκες και στα Μουσεία τής Ευρώπης και για νά βρεϊ τά μοντέλλα του ανάμεσα στους άπλους ανθρώπους άφοϋ γίνει ένα μ'αυτούς. Από τήν έποχή αυτή περνά όλο του τόν καιρό ταξιδεύοντας. Το 1908 πηγαίνευ για πρώτη φορά στην Αλεξάνδρεια κι ύστερα στη Μεσσήνα τής Σικελίας, για νά επισκεφτεί τις σεισμόπληκτες περιοχές. Μένει τρεις μέρες κι από κει πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη, για άλλες όκτώ μέρες. Ταξιδεύοντας μελετά, ζωγραφίζει, γράφει. Έχει ήδη αρχίσει το πρώτο του μεγάλο έργο, το Γαλάζιο Δουλούδι, πού το δουλεύει συνεχώς.

Τό 1909 τόν βρίσκουμε στη Βιέννη χωρίς χρήματα, πεινασμένο, ξεθεωμένο στην κούραση, μιά μέρα στις 10.30 το πρωί. Ως τις 5 τ'άπογευμα έχει κι όλας ζωγραφίσει τρία τοπία πάνω σε ξύλο από κουτιά πούρων. Τα πουλάει και μέ τά χρήματα πού παίρνει θά περάσει μιά βδομάδα. Αυτό είναι ο Νικολαΐδης! Είναι ο πραγματικός καλλιτέχνης, είναι ο Άνθρωπος πού ρούφηξε άπληστα τή ζωή μέσα από τήν πληρότητα της, νικώντας τις δυσκολίες της κι απολαμβάνοντας τήν ικανοποίηση του θριαμβευτή. Γι αυτό ακριβώς είναι μεγάλος, γιατί η Τέχνη του δέν είναι φεύτικη, δέν είναι βγαλμένη μέσα από το σαλόνι τής ψευτοπνευματικής άνετης, ρηχής εργασίας, μά είναι ζηρωμένη ως τις πιο λεπτές ίνες μέ τήν ζωντανή τήν πηγαία πραγματικότητα, μέ τήν βαθειά γνώση και τήν πείρα τής ζωής του λαού. Χαίρεται όσο τίποτα αυτή τήν ιδιότητα του σαν αλήτης-καλλιτέχνης. Κάνευ παρά μέ κάθε λογής ανθρώπους, γυρίζει μέ τά πόδια όσο μπορεί, κοιμάται στα πιο άπλθανα μέρη, κάτω από γεφύρια ή σε παγκάκια του πάρκου. Ανακατώνεται μέ ανθρώπους των χωρών πού επισκέπτεται και μελετά τήν ψυχοσύνθεσή τους. Μελετά και δουλεύει, δουλεύει συνεχώς γράφει και σκίζει και τελειοποιεί το ύφος του.

"Δέν μ'ένδιαφέρουν ποτέ οι διαφορές πού υπάρχουν μεταξύ των ανθρώπων" λέει "Μ'ένδιαφέρουν μόνο γάχα οι ομοιότητες τους, πού είναι τόσο πολλές ώστε οι διαφορές τους είναι για μένα άμελητές. Γι αυτό δέν έγραφα ταξιδιωτικές έντυπώσεις. Στο έργο μου υπάρχουν άνθρωποι πού θά μπορούσαν νά ζήσουν παντού."

Τό 1914 πηγαίνει στη Βηρυτό όπου έχει μιά σύντομη περιπέτεια μέ τους Τούρκους. Φυλακίζεται, ταλαιπωρείται και στο τέλος δραπετεύει, χάνοντας όλη του τήν περιουσία, ύλική και πνευματική. Μεταξύ των χειρογράφων του χάνει ένα μεγάλο μέρος του "Γαλάζιου Δουλουδιού" πού έτοιμο πιά, περίμενε τήν ώρα νά δει το φως τής δημοσιότητας. Ξαναγυρίζει στην Αθήνα

...../.....

όπου παραμένει ως τό 1919. Παραμένει ~~ε~~ είναι ένας μεγάλος εύφημισμός, γιατί ο Νικολαΐδης ποτέ του δέν έμεινε για πολύ καιρό σέ ένα τόπο. Ταξιδεύει, όλο και ταξιδεύει μέ τά πενιχρά μέσα πού διαθέτει, ξοδεύοντας σχεδόν ελάχιστα. Γιατί ποτέ, όσο και νά χρειαζόταν χρήματα, όσο κι απόλυτη ανάγκη νά είχε από αυτά, δέν πούλησε έργο του, είτε ζωγραφικό είτε λογοτεχνικό. Τά βιβλία και τούς πίνακες του τά μοίραζε στους φίλους του και σέ φίλους τών φίλων του και για νά ζήσει, έκανε εργασίες έμπορικης φύσης. Μεγεθύνσεις φωτογραφιών, αγιογραφίες, πορτραΐτα, κορνίζες, φωτογραφοθήκες, κι άλλες δουλειές πού δέν έχουνε σχέση μέ τήν Τέχνη.

Στήν 'Αθήνα συνεργάζεται μέ διάφορα περιοδικά κι 'έφημερίδες, γίνεται δημοφιλής κι ή εργασία του ξεχωρίζει και είναι περιζήτητη. Όστόσο ο ίδιος δέν ικανοποιείται μέ τήν επιπόλαιη, εύκολη ζωή τής πρωτεύουσας, μέ τό όλονύκτια γλέντα και τήν κίνηση. Πιστεύει πώς ο ρόλος ενός συγγραφέα είναι άλλος, πώς ή αποστολή του είναι πιο σοβαρή και πώς αν είναι αρκετά εύσυνείδητος πρέπει νά φέρει σέ πέρας τό έργο του, νά δουλέψει ως τό τέλος για τήν Τέχνη.

"Στους καλλιτεχνικούς κύκλους" είπε κάποτε  
"υπάρχει πιο πολλή διαφθορά κι από τους πολιτικούς!"

Έγκαταλείπει τήν 'Αθήνα τό 1919, κι 'έρχεται στήν μικρή πατρίδα του, τήν πολυαγαπημένη του Κύπρο, Γιατί, πραγματικά είναι δύσκολο νά έκφράσει κανείς τήν λατρεία, τή στοργή πού 'έτρεφε στήν ιδιαίτερή του πατρίδα. Ποτέ δέν ξέχασε τήν καταγωγήν του και πάντα τ' όνομά του τό συνοδεύει μέ τή λέξη "ο Κύπριος". Νίκος Νικολαΐδης, ο Κύπριος, έτσι τόν ξέρουν ~~ο~~ οι φίλοι του και οι γνωστοί στήν 'Αλεξάνδρεια, στό Κάιρο, στήν 'Αθήνα, παντού. "Έτσι γράφει σ' όλα του τά βιβλία μέ καμάρι και περηφάνεια. 'Αγαπά τούτο τό νησί, τούς ανθρώπους του, τό κάθε τι, τό αγαπά μέ 'απειρη στοργή και θέρμη. 'Η αγάπη του στόν "Ανθρωπο και σ' όλο τόν Κόσμο, ξεκινάει ακριβώς από τό δικό του τόν τόπο, από τό φτωχό Κυπριακό χαμόσπιτο κι από τόν χωριάτη τής Κύπρου, και ξανοίγεται στόν καθολικό "Ανθρωπο, στή Μάζα τήν παγκόσμια, μέ τά τεράστια κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα.

Έδώ στήν Κύπρο ο Νικολαΐδης δημοσίεφε τά πρώτα βιβλία του. Τό 1919 κάνει τήν πρώτη του επίσημη εμφάνιση σάν συγγραφέας μ' ένα θεατρικό έργο μοναδικό στό είδος του, "Τό Γαλάζιο Λουλούδι". Χρόνια και χρόνια δουλέφε πάνω σ' αυτό ο Νικολαΐδης. Είναι τό πρώτο μέρος μιās Τριλογίας μέ τό γενικό τίτλο, "Η αποκατάσταση τών πάντων". Τ' άλλα δύο μέρη "ή "Έξοδος" κι "ο άγνος πού θάρθει" δέν έχουν έκδοθεϊ, και νά τί λέει γι' αυτά ο ίδιος ο συγγραφέας:

"Πώς θέλεις νά τυπώσω ένα βιβλίο πού 'εγραφα σέ μια εποχή πού πιστευα πώς η ζωή μέσα στήν άγνοια και τήν άγνεία θά 'εφερνε μιάν "αποκατάσταση τών πάντων;"

Κι' άλλοϋ:

...../.....

"Μοῦ εἶτανε ἀδύνατο νά τυπώσω βιβλία πού τά εἶχα ξεπεράσει καί πού θεωροῦσα τίς ιδέες πού ἀντιπροσωπεύανε ἐπικίνδυνες. Καί, τό χειρότερο, ἄν εἶτανε πραγματικά καλογραμμένα, θά ἐπηρεάζαν κακά."

Μ' αὐτές τίς ἀρχές, μέ τέτοι α ἐντιμότητα κι' αὐστηρότητα ἀπέναντι στόν ἑαυτό του καί στους ἄλλους ἀνθρώπους, δούλεψε καί δημιούργησε τό ἔργο του. Γιατί τό ἔργο του δέν ἀντιπροσωπεύει ~~καί~~ γι' αὐτόν <sup>αὐτό</sup> εὐκολο, τό βιοποριστικό, τό ἐπιφανειακό, τό ἐλαφρό. Ἀντιπροσωπεύει ὅ,τι ἕρσο, ὅ,τι σοβαρό, ὅ,τι ὁμορφο πῆστεφε στήν ζωή: τήν Τέχνη. Εἶναι ἀλήθεια πώς οἱ ἑξωτερικές ιδέες καί ῥεύματα τῆς ἐποχῆς καί τοῦ περιβάλλοντος οπου ζοῦσε ἐπηρεάζαν τό κατά καιρούς ἔργο του, καί καθρεφτίζονταν μέσα σ' αὐτό. Ὁ ἴδιος ὁμως δέν διστάζει καθόλου, μέ τήν ἐξέληξή του, νά καταστρέφει ἀλύπητα κόπους καί θυσίες χρόνων, όταν οἱ ιδέες πού ἀντιπροσωπεύουν δέν τόν ικανοποιοῦν ~~καί~~ πιά, "εἶναι ξεπερασμένες.

Τό Γαλάζιο Λουλούδι, εἶναι ἕνα ὄνειρόδραμα, ἕνα ἔμμετρο θεατρικό παραμῦθι. Ἀπό παιδί ὁ Νικολαΐδης εἶχε κλίση στό θέατρο, μικρός μάλιστα ἤθελε νά γίνει ἠθοποιός. Αὐτός ἴσως ἦταν κι' ἕνας ἀπό τούς λόγους πού πρωτοπῆγε στήν Ἀθήνα· ἔλαβε κι' ὅλας μέρος σέ μερικές παραστάσεις. Δέν κατόρθωσε ὁμως νά πραγματοποιήσει τόν πόθο του, γιατί ποτέ δέν μπόρεσε νά προσαρμοστεῖ στό θεατρικόν περιβάλλον. Κάποιαδιέξοδο σ' αὐτή του τήν κλίση ἔδωσε μέ τό γράψιμο τοῦ "Γαλάζιου Λουλουδιού".

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου εἶναι ρομαντική-συμβολική. Γράφοντάς το, ὁ συγγραφέας δέν ἀπέβλεπε παρά νά δώσει στόν θεατή μιὰ αἰσθητική ικανοποίηση μέ τή φανατασμαγορία του. Κι' ὁμως μέσα ἀπ' αὐτή τήν ἐπιφανειακή ἀπόλαυση ξεπηδοῦνε ἐννοίες βαθειές, ἠθικοφιλοσοφικές. Ρίχνοντας μιὰ ματιά στά πρόσωπα τοῦ δράματος βυθιζόμαστε στήν καρδιά τοῦ μεσαιωνικοῦ παραμυθιοῦ, μέ τά θαύματα καί τούς ἀπίθανους ἥρωες, μέ τούς ἱππότες καί τίς ὁμορφες πυργοδέσποινες. Στήν πρώτη πράξη ἐμμανίζεται ἡ Χιλιόχρονη γρηά (πού ἀντιπροσωπεύει τήν παράδοση) καί διηγεῖται γιά τό κακό πού βαραίνει τόν Πύργο τῆς Ξανθῆς Κυρᾶς. Μόνο ἕνας τρόπος ὑπάρχει νά ξαναγυρίσει ἡ Εὐτυχία καί τό Γέλιο· στό Παλάτι τῆς Ξανθῆς Ρήγισσας:

"ναρθῆ στόν Πύργο τό λουλούδι τ' ἀμάραντο τό γαλάζιο λουλούδι"

πού βρίσκεται στόν Πύργο τῆς Μελαχροινῆς Κυρᾶς.

"Εἶμαι ἡ χιλιόχρονη γρηά κι' ἡ Ἀντάρτισσα τοῦ πόνου·

Δέν ὑπακούω στόν ρυθμό, καί στό χορό δέν μπαίνω, ὅπου ἡ κατάρρα σᾶς κτυπᾶ στό μπρούντζινό τη ντέφι

Ἐγώ δέν ὑποτάσσομαι".

Ἐγώ δέν ὑποτάσσομαι... Πόσο ζωντανά αὐτά τά λόγια. Πόσο διακά του, τοῦ Νίκου. Δέν ὑποτάχθηκε ποτέ, ποτέ δέν λύγισε μπροστά στά βᾶσανα, ποτέ δέν παρασύρθηκε ἀπό τήν εὐκολή ρηχή ζωή. Πάντα στάθηκε περήφανος, ἀξιοπρεπής, ἀνώτερος.

...../.....

Γι' αυτό και τό ἔργο του εἶν' ἀνώτερο, γιατί καθρεφτίζει τόν  
ἑαυτό του.

Κάποτε βρίσκεται ὁ Ἀντρειωμένος, πού ὀπλισμένος μέ  
τήν ἀγνή του ἀγάπη γιά τήν Ξανθή Ρήγισσα, ξεκινᾷ γιά νά φέρει  
τό Γαλάζιο Λουλούδι στήν ἀγαπημένη του ἀφοῦ σιοτώσει τόν  
δράκο πούς τό φύλαξε..... Φτάνει στήν πολιτεία τῆς Μελαχροι-  
νῆς Κυρᾶς ὕστερα ἀπό μιᾶ πορεία ὄλο ἀμαμονή καί ἀγωνία. Ποιά  
ἐκπληξη τόν περιμένει ὁμως ἐδῶ, ὅταν ἀντί γιά δράκος καί φο-  
βερά θερῆ φτάνοῦν στ' αὐτιά του χαρούμενες φωνές, μεθυσμένα  
λόγια κι ἀσελγῆ τραγούδια. Ἡ πραγματικότητα εἶναι πιό ἀπο-  
καρδιωτική, πιό θλιβερή. Κανείς δέν σιότωσε τά φάραντα παλλη-  
κάρια πού ἤρθανε πρίν ἀπ' αὐτόν γιά τόν ἴδιο σιοπό. Τά κρατάει  
δεμένα ἡ εὐκόλη ζωὴ τοῦ γλεντιοῦ, ἡ πρόστυχη, φιλήδονη ἀγνα-  
λιά τῆς Μελαχροινῆς Κυρᾶς, ἡ κραιπάλη, τό ὄργιο. Κι εἶναι τόσο  
εὐκόλο νά παρασυρθεῖ κανεὶς; εἶναι τόσο λεῖο, τόσο γλυστερό  
τόσο εὐχάριστο τό μονοπάτι τοῦ κατήφορου. Ὁ Ἀντρειωμένος πού  
δέν παύει νά ναι κι αὐτός ἀνθρώπος με' τά πάθη καί τίς ἀδυναμί-  
ες του, γιά μιᾶ στιγμή λυγáει, Ἀποξεχνιέται στή θέρμη τῶν  
φιλιῶν τῆς Μελαχροινῆς γόησας καί δένεται αἰχμάλωτος στίς  
ἀλυσίδες τῆς ἡδονῆς. Μά σέ μιᾶ στιγμή στή ναρκωμένη του συνεί-  
δηση τά πάντα ἐπαναστατοῦν, τείνουν ν' ἀποτινάξουν τόν ἄνομο  
ζυγό, νά ἐλευθερωθοῦν. Σέ μιᾶ προσπάθεια υπέρτατη σπάζει τά  
δεσμά, λύνει τά μάγια καί παίρνει τό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς,  
ἔχοντας στό δάκτυλο τό δακτυλίδι τῆς Μελαχροινῆς νά τοῦ θυμί-  
ζει τήν ἦττα του.

Ἡ τρίτη πράξη μᾶς ξαναφέρνει στόν Πύργο τῆς Ξανθῆς  
Ρήγισσας μέ τό λαό συγκεντρωμένο σέ στάση ἀπελπισίας νά περι-  
μένει τόν Ἀντρειωμένο. Ἡ σιηνή αὐτή εἶναι τόσο μεγαλειώδης  
τόσο δραματική πού, μποροῦμε νά ποῦμε, εἶναι ἰσάξια ἀρχαίας  
τραγωδίας. Ὁ ἀνθρώπινος πόνος διάχυτος, συγκινεῖ ἀφάνταστα.  
Ὁ ὁμαδιῶδης θρῆνος τά εὐστοχα λόγια πού μέ τόση μαεστρία  
χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας, κρατοῦν τόν θεατῆ σέ συνεχῆ ἀναμονή.  
Καί μᾶ, πρέσα σ' αὐτή τή γενική κατάθλιψη, εἰσέρχεται ὁ Ἀντρει-  
ωμένος, ἀγνώριστος, κατακουρελιασμένος. Ἡ ὁμολογία τῆς ἀδυ-  
ναμίας του κι ἡ συντριβὴ του συγκινοῦν τόν λαό. Συγκινοῦν καί  
τόν θεατῆ. Ὡστόσο, καί τό ὅτι βρῆκε τή δύναμηνά γυρίσει εἶναι  
κι' αὐτό μιᾶ νίκη. Ἡ Χιλιόχρονη Τρῆνᾶ ἀναγνωρίζει τό δακτυλίδι  
πού φορεῖ καί φωνάζει χαρούμενα:

"τέτοιο ἓνα δακτυλίδι  
ἡ χρυσομάλλα Ρήγισσα ἔδωσε γι' ἀρραβῶνα στόν  
πρῶτο πού ξεκίνησε νά φέρει τό λουλούδι."

Ἡ ἀγαλλίαση κι ἡ χαρά πού πλημμυρίζει τίς καρδιές ὄλων ὕστερ'  
ἀπό τήν ἀποκάλυψη, αὐτό εἶναι τό Γαλάζιο Λουλούδι πού ζητοῦσαν.  
Ὁ Ἀντρειωμένος κάθεται στό θρόνο πλάϊ στή Ρήγισσα του κι  
ἔτσι κλείνει τ' ὁμορφο παραμύθιο δράμα ἀφήνοντας ὅλους ἱκανοποι-  
ημένους.

Βέβαια, δέν μποροῦμε νά ποῦμε πῶς τό νεανικό αὐτό  
ἔργο τοῦ Νικολαΐδη δέν ἔχει ὀσιτέλειες. Εἶναι σημεῖα καί στό  
μέτρο καί στή στιχουργική ὅπου ὕστερεῖ ἀρκετά. Ὅμως εἶναι  
τόσο δυνατὴ ἡ ἔκφραση, εἶναι τόσο τολμηρή, τόσο πλούσια ἡ  
φαντασία, τόσο λεπτή ἡ ψυχολογία του πού ὅλα αὐτά τά μικρολα-

...../.....

θάκια ούτε πού φαίνονται κ'άν. Είναι, φυσικά, ένα παραμύθι ένα όνειρόδραμα. Παρ' όλα αυτά ο συγγραφέας δέν παρασύρεται από τόν ρομαντισμό καί τό υπερφυσικό στοιχείο πού τοῦ ἐπιτρέπουν κάθε υπερβολή. Τοῦλάχιστον νά πεῖ πώς Γαλάζιο Λουλούδι, δέν υπάρχει, καταπατώντας ἔτσι τίς προλήψεις καί τίς δεισιδαιμονίες πού ἐξακολουθοῦν νά κυκλοφοροῦν μέσα στό λαό. Διακηρύττει πώς γιά νά ζήσει κανείς τιμημένα καί εὐτυχισμένος πρέπει νά νικήσει τά ἴδιά του τά πάθη τίς ἀδυναμίες του, γιά νά μείνει καθαρή ἡ καρδιά κι ὁ νοῦς καί νά τόν καθοδηγοῦν.

Θά πρέπει ἐδῶ χαρακτηριστικά ν' ἀναφέρουμε πώς γράφοντας τό Γαλάζιο Λουλούδι ὁ Ν. Νικολαΐδης δέν περιορίστηκε, ἀπλῶς στό νά συντάξει τόν μῦθο του. Ἀσχολήθηκε, σχολαστικά μπορεῖ νά πεῖ κανείς, καί μέ τήν ὅλη σινηθοέτηση. Ἐτελεῖ χρέη χορογράφου καί μουσικοῦ συνθέτη, χωρίς νάχει ἰδέα ἀπό μουσική. Ὄταν τό 1923 ἀνέβασε τό ἔργο ὁ Βεάκης στήν Ἀλεξάνδρεια, δέχθηκε τή σινηθοετική καθοδήγηση τοῦ Ν. Ν. καί τή μουσική πού τοῦ σύνθεσε ὁ συγγραφέας, καί πού εἶναι πραγματικά καταπληκτική. Στήν Ἀθήνα ὅλες οἱ ἀπόπειρες γιά ἀνάβαση τοῦ ἔργου εἶχαν ἀποτύχει, ἐνῶ ἡ ἐπιτυχία πού σημείωσε στήν Ἀλεξάνδρεια ἦταν μοναδική.

Ὁ Μελῆς Νικολαΐδης, κριτικός τοῦ "Γαλάζιου Λουλουδιού", βρίσκει κάποια σχέση αὐτοῦ τοῦ ἔργου μέ τό "Γαλάζιο Πουλύ" τοῦ Μέττερλιχ. Καί πράγματι ἐξωτερικά ὑπάρχουν εἰς πολλές ἀναλογίες ἀνάμεσα στά δύο όνειροδράματα. Ἀναζητᾶνε καί τά δύο τό κοινό σύμβολο, τήν Ἐπιτυχία. Ἀπό τό σημεῖο ὅμως αὐτό ἀρχίζουν νά ξεχωρίζουν οἱ κατευθύνσεις, ἡ φιλοσοφία. Ἐνῶ ὁ Μέττερλιχ εἶναι μεταφυσικός καί παραδέχεται πώς ὅλα τά πρόσωπα καί φαινόμενα πού ἀναφέρει ὑπάρχουνε στήν πραγματικότητα ὁ Νίκος Νικολαΐδης τά χρησιμοποιεῖ ἀπλῶς ὡς μέσα, ὡς τρόπους ἐκφρασης. Ὁ Ἄντρειωμένος του δέν εἶναι κανένας τιτάνιος ἥρωας, κανένα υπερφυσικό φαινόμενο, εἶναι ζωντανός ἄνθρωπος, μέ τίς ἀδυναμίες καί τά πάθη του στά ὁποῖα ὑποκύπτει καμιά φορά, μ' ὅσον ἄνωτερος ἡθικά τά κατανιάει στό τέλος, καί βρίσκει τή δύναμη νά ξεφύγει ἀπ' αὐτά. Ἔτσι εἶναι ὅλοι οἱ τύποι πού χρησιμοποιεῖ ὁ Νικολαΐδης. Κινοῦνται πάντα μέσα στήν ὑλική πραγματικότητα, εἶναι φυσικά καί γεμάτοι λάθη, ὅμως τόσο συμπαθητικοί...

---

Στήν Κύπρο ἐκδίδει καί τό δεύτερο βιβλίο του ὁ Νικολαΐδης, τό 1920. Εἶναι ἕνας τόμος ἀπό μικρά ἀντοτελή πεζοτράγουδα, μέ τό γενικό τίτλο, "Ἀνθρώπινες καί Ἀνθινες ζωές". Στήν Ἑλληνική Λογοτεχνία τό εἶδος αὐτό τοῦ λόγου πού λέγεται Πρόζα, εἶναι σχεδόν ἀνύπαρτο. Οὐσιαστικά ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου ἀσχολήθηκε κάπως ἐντατικά πρὶν ἀπό τό Νικολαΐδη μέ τή Λυρική Πρόζα. Μά καί παγκόσμια, λίγα εἶναι τά ὄνόματα τῶν λογοτεχνῶν πού καταπιάστηκαν μ' αὐτή. Στήν χώρα μας ὁ Νικολαΐδης μποροῦμε νά ποῦμε πώς εἶναι ὁ πῶς γνήσιος ἐμπρόσωπος τῆς γιάτί τή δούλεψε ἀκούραστα, συνειδητά, μέ σχολαστικότητα καί τῆς ἔδωσε τήν τέλεια μορφή της.

Στό εἶδος τους οἱ "Ἀνθρώπινες καί Ἀνθινες ζωές" μποροῦν νά χαρακτηρισθοῦν ὡς ἔργο κλασσικό, φιλοσοφικό ὅσο κι' ἀπλό, ὡς ἕνα τέλειο ἀπό αἰσθητικῆς ἀποψῆς καλλιτέχνημα, πού ἔχει ἀντικείμενό του τόν ἄνθρωπο μέσα στή φύση καί μέσα στήν κοινωνία. Σπάνια σκέψεις καί στοχασμοί τόσο βαθειοί ἐκφράζονται

μέ τέτοια λιτότητα και σαφήνεια, δύσκολα ένα έργο Τέχνης μπορεί να περιληφεί τόσο συγκρίση, τόσο άνησυχία, τόσο ποίηση, τόσο λεπτή ψυχολογία, τόσο ζωντάνια. Ο Νικολαΐδης φαίνεται πως στο έργο του αυτό βάζει όλο το ψυχικό του κόσμο, συνταιριάζοντας τον με μια θαυμαστή ποικιλία ειδών και μια τέλεια απόδοση φόρμας. Όπως γράφει για αυτόν ο Κλ. Θρακιώτης:

"Έδωσε στο κείμενο την πεμπτούσια του ποιητικού λόγου. Ήκανε τραγούδι τη διήγηση και το σκιτσάρισμα διαφόρων ψυχολογικών στιγμών και εξωτερικών έντυπώσεων. Και έδωσε τον παλμό της γνήσιας τέχνης σε κάτι λεπτεπίλεπτες και βαθειές παρατηρήσεις για τη ζωή, έμφυσώντας ψυχή και σε άψυχα άομα πράγματα, επιγραμματικά, λαϊωνικά."

Τά πρώτα τρία πεζοτράγουδα είναι αφιερωμένα στην "Ανοιξη. Και την δίνει τόσο πειστικά την παρουσία της ο συγγραφέας μόνο με μια πινελιά:

"Τό δροσερό αέρακι, και η παιγνιδιάρια φλόγα, πού συνταιριασμένα κατεβαίνουν από τον ουρανό και δρομούν στην τυραγνιασμένη μάνα γής, άναταράξανε γλυκά και τό σκονισμένο μένος κλαρί

Σείστη, λυγίστη, τεντώθη, έβαλε τά δυνατά του, κι έβγαλε ένα βλαστάρι...

Τώρα στο πανηγύρι τ' Απριλιοῦ, καμαρώνει στολισμένο μέ δυό τρία φυλλαράκια, κι ένα καταδοκίμο άνθουλάκι.

Ένα από τά πιο χαρακτηριστικά δείγματα της Τέχνης του είναι και μετά μικρή πρόζα που έχει τον τίτλο "Έγνοιες"

"Σάν ήμουνα παιδί μικρό, τρέν κοιμηθῶ τη νύκτα παρακαλοῦσα... "νάσαι καλά ο μπαμπάς, ή μαμά, και νά κάνει αύριο καλό καιρό, για νά μέ πάρουνε περίπατο στο δάσος νά παίξω

" Δέν μπορῶ νά προσευχηθῶ πιά!

" Έμ' αμάρι βαργιεστησιά που σέρνεται τριγύρω μου, μ' αράχνει την ώρα που δένω τά χέρια μου, και λυγῶ τά γόνατά μου, για νά παρακαλέσω... "τόν άρτον ήμῶν τον έπιούσιον"

Στο ή «μικρή Εύτυχία» ο Νικολαΐδης εκφράζει τό πιστεύω του, αυτό που κατεύθυνε και τη Ζωή, και την Τέχνη του.

" Έμ' μοναχική χουρμαδιά, που ρίχνει τον ίσκιό της πάνω στην ανήμερη άνεμοθάλασσα της έρήμου, είναι δική μου ολόδική μου!

Έο ίσκιος της, είτε μακραίνοντας στη δύση όταν ο ήλιος πρόσχαρος γενιέται είτε στογγυλεύοντας γύρω της - όταν ο ήλιος, γαληνεμένος βασιλιάς της μέρας, μεσουράνει - είτε απλώνοντας στην άνατολή, την ώρα που ο ήλιος θλιβερός πεθαίνει - είναι δικός μου - ολόδικός μου.

Έο χουρμάς της, για μένα μόνο για μένα ώριμάζει!

"Βασανίζομαι στην άδυναμία της πρόζας για νά πῶ

κάτι περισσότερο, απ'ότι με την απλή φράση: "ή  
εύτυχία είναι μικρή, μά είναι ολη δική μου" λέμε.

Αυτή τη μικρή, δική του Ευτυχία αναζήτησε ο Νικολαΐδης και  
τή βρήκε γράφοντας, γυρίζοντας σαν χαρούμενος ταξιδευτής  
από τη μιά άκρη του κόσμου στην άλλη και μελετώντας τον  
"Ανθρωπο, την Κοινωνία.

Τό πιο ρυθμικό, τό πιο τελειοποιημένο πεζογράφο-  
δο τής συλλογής είναι μιά σειρά από αυτοτελείς, αλλά ~~κίτικα~~  
συσχετισμένες μεταξύ τους πρόζες, που είχαν τό γενικό όνομα  
"ο Μπαξεβάκης" Νά ένα μικρό δείγμα:

"Ανάγκη νά σκορπίσω την ύπαρξή μου στις άνθινες  
χάρες, που πλήθιες μεστώνουν τον κήπο σου, Κυρά

Πώς θά γενει αυτό δέν ξαίρω, μ'άλλος τρόπος δέν  
είναι για νά σμίξω με την όμορφιά σου

"Ένα άπαλό φύσημα, κάνει τό πολυτρίχι τουτο νά σα-  
λεύει; ή τρέμει από μιά έσωτερική συγκίνηση;

Νά ένα πολυτρίχι που λαχταρά.

"Όμοια κι έγώ, είμαι ένα πολυτρίχι πουύλαχταρά".

Και προχωρεί ο συγγραφέας και γίνεται ποιητής, άματόμος,  
τραγουδιστής, για νά πεϊ τους πόθους και τον άπελπισμένο  
έρωτα του φτωχού κηπουρού στην όμορφη Κυρά του. Τά τρα-  
γούδια του τόσο τρυφερά, τόσο πονεμένα, πλημμυρισμένα από  
άγάπη κι από ποίηση, είναι ολα συνδεδεμένα μεταξύ τους, έ-  
χοντας κύρια πρόσωπα τον κηπουρό και την Κυρά του, και θέμα  
τον μονόπλευρο έρωτα του πρώτου.

Σέ μιά άλλη πρόζα τό " Δίχως Προσδοκία" ο Νικολαΐ-  
δης φαίνεται για λίγο πεσιμιστής ή καλύτερα άρνεϊται τό  
μέλλον και άρνεϊται μόνο στις άναμνήσεις και στη διήγηση πα-  
λαιών όμορφων καιρών. Αυτό όμως για πολύ λίγο. Άμέσως ύ-  
στερα, στο "Η ύπνέτρια τής Δεισοδεμόνας" θά μάς πεϊ πώς  
πολλά ξέρει, πολλά βλέπει, μά καρτερεί τη στιγμή- τη στιγ-  
μή του που θά ξεσπάσει και

"Ω πόσο θά φωνάξει  
πόσοθά καταραστεϊ, θά κλάψει"

Μά αν θέλαμε έδωπέρα νά παραθέσουμε τά πιο όμορφα  
τραγούδια από τις Άνθρώπινες και "Άνθινες Ζωές" θάπρεπε  
ν' αντιγράψουμε ολόκληρο τό βιβλίο, γιατί σε κάθε κομματάκι,  
σε κάθε φράση κρύβεται και μιά όμορφιά, αίσθητική ή ψυχο-  
λογική ή συμβολική. Ο Στρατής Τσίρινας πολύ υπήρξε ένας  
από τους στενούς φίλους του Νικολαΐδη χαριτηρίζει αυτές  
τις πρόζες του έτσι:

"Είναι κάτι άριστουργηματικές καμές,  
υποδείγματα ύφους και γλώσσας, σκληρές κι  
αρμονικές, τελειωμένες, άπρόσβλητες από τά  
χρόνια και τους συρμούς. Κι η άρμονία τής  
φόρμας τους, η στιλπνότητα τής επιφάνειάς τους  
ή ευγένεια τής ύψης τους, ίσορροπούνται και

...../.....

σφικτοδέοντα από τό μυστικό πυρήνα τῆς ὑπαρξης τους, τό νόημα τῆς πρόζας πού τότε εἶναι μιά συμβολική εἰκόνα, πότε μιά λυρική ιδέα, πότε μιά νοσταλγική ἀνάμνηση καί πάντα, πάντα ἕνα κρύσταλλο ἀπό πῆν πέτρα καί τήν πλατύτητα ἐποπτεία τῆς ζωῆς".

Τό βιβλίον αὐτό τοῦ Νικολαΐδη εἶναι ἀπό τά πιό καλοδουλεμένα ἔργα του. Τά 500 ἀντίτυπα πού ἐξέδωσε εἶναι ὅλα φρόντισμένα μέ ἰδιαιτέρη προσοχή. Σάν καλλιτέχνης πού εἶναι ξέρεϊ πῶς ἡ ὀμορφιά πού μέσα του κλείνει καί πού τόσο τό πλημυρίζει θά βεβηλωνόταν μέ μιά ἄσχημη, φτηνή ἔκδοση. Τό ἐπιμελεῖται ὁ ἴδιος στοργικά καί σχολαστικά, μολονότι ξέρεϊ πῶς δέξεται προσκομήσει ἀπ' αὐτό κέρδη (ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει καί μέ τά ἔργα του). Χρησιμοποιεῖ καλό χαρτί καί δίχρωμη (μαύρη καί κίτρινη) μελάνη.

Τό 1938 θά κάνει μιά δεύτερη ἔκδοση τοῦ ἴδιου ἔργου, πού θά τήν ἀφιερῶσει

ΣΤΗ

ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΕΥΑ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ.

Ἡ ἔκδοση αὐτή εἶναι ἀκόμη πιό τέλεια, ἀκόμη πιό ἐξολοκληρωμένα ἀπό τήν πρώτη καί εἶναι ἕνα ἀριστούργημα αἰσθητικῆς ἀπόλαυσης.

Οἱ Ἀνθρώπινες καί Ἀνθινες Ζωές" κυκλοφόρησαν στήν Κύπρο καί στήν Αἴγυπτο. Στήν Ἑλλάδα ὁ συγγραφέας δέν ἔστειλε ὅτε ἕνα ἀντίτυπο "σ' ἐνδειξη διαμαρτυρίας" γιά τή λογοκρισία ἀκόμη-καί στή λογοτεχνία, τήν ἐποχή αὐτή.

Σάν διηγηματογράφος ὁ Νικολαΐδης παρουσίασε τό πρῶτο του βιβλίον ἐδῶ στήν Κύπρο, τό 1921, μέ τόν τίτλον "ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ" πρώτη σειρά. Φυσικά, καί πρίν ἀπό τό 1921, ὅταν ἀκόμη ἦταν στήν Ἀθήνα εἶχε κατά καιρούς δημοσιέφει σ' ἐφημερίδες καί περιοδικά τῆς πρωτεύουσας σεβαστό ποσόν διηγημάτων του. Ἄλλωστε πιό γνωστός εἶναι σάν δημοσιογράφος, στούς λογοτεχνικούς κύκλους καί στό λαό, παρά σάν μυθιστοριογράφος. Καί πραγματικά, στό εἶδος αὐτό στάθηκε σωστός μάεστρος καί συνέτεινε στήν ἀνύψωση τοῦ Νεοελληνικοῦ Διηγήματος, πού μέχρι τότε περιοριζόταν στά στενά πλαίσια τῆς ἠθογραφίας. Τό ἠθογραφικό διήγημα ἀφοῦ ἐπικράτησε γιά πολύ καιρό στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας, ἀρχίζει νά κουράζει. Οἱ οικονομικές καί κοινωνικές συνθήκες ἀλλάζουν καί ἀναταραχά παρατηρεῖται στόν πνευματικό κόσμον τῆς χώρας μας. Τό Ἑλληνικό Διήγημα παρουσιάζει στασιμότητα ἐνῶ οἱ λογοτέχνες μας ἀσχολοῦνται μέ τήν μετάφραση ξένων πεζογράφων. Δυό τρεῖς ἀξιόλογοι διηγηματογράφοι μας- Βινέλλας, Καριαβίτσας-Κονδυλάκης-προσπαθοῦν ἐκφράσουν τίς νέες ιδέες, δέν μποροῦν ὅμως ὁλόκληρα ν' ἀποβάλουν τό ἠθογραφικό στοιχεῖον.

...../.....

Κι' εμφανίζονται τότε οι δύο μας μεγάλοι εκπρόσωποι αυτού του είδους, ο Βουτυράς κι' ο Νικολαΐδης, για να γίνουν οι πρόδρομοι του νέου ρέματος, και να ξεκάνουν μια κι' έξω από την ήθογραφία, θεμελιώνοντας το άστικό διήγημα. Πρώτος ο Βουτυράς, κατακλύζει τή λογοτεχνία μας με διηγήματα έλο αυθορμητισμό, ρεαλιστική ψυχολογία και με μια ιδιαίτερη ψυχοσύνθεση στους ήρωες του. Σχεδόν σ' όλα τά έργα του μια πεσσιμιστική ατμόσφαιρα κυριαρχεί. Περιγράφει με καταπληκτική ώμότητα τή φτώχεια τή μιζέρια στήν Ελλάδα και τά επανόλουθα της, χωρίς όμως να δίνει κάποια λύση, μια διέξοδο. Κι' έρχεται ύστερα ο Νικολαΐδης, ένας φωτεινός ήλιος, ένας αίσιόδοξος άέρας στο Νεοελληνικό διήγημα. Είναι κι' αυτού οι ήρωες του Έλληνες, μά ζούν και κινούνται σ' ένα περιβάλλον πού μπορούσε να μήν ήταν Έλληνικό. Αγώνιζονται για σκοπούς πανανθρώπινους, έξω από τά στενά πλαίσια τής μικρής μας πατρίδας. Τό έργο του είναι προπαντός γιομάτο ανθρωπιά κι' αγάπη, χωρίς ούτε ίχνος άπαισιοδοξίας να κόβη τό δρόμο στις ιδέες του. Κι' ύστερα είναι εκείνη ή τελειότητα τής φόρμας του, πού ένω δίνει άνετα και πλούσια ότι χρειάζεται για τήν αφήγησή του, έν τούτοις τίποτα δέν περισσεύει, τίποτα δέν θα μπορούσε να παραληφθει ή να άποκοπει. Κι' αυτό γιατί δούλευε και ξαναδούλευε τά έργα του, τά διόρθωνε, τά χτένιζε για χρόνια, κι' άλύπητα πετούσε ότι δέν τόν ικανοποιούσε, σ' αντίθεση με τόν Βουτυρά πού δημοσίευε διαρκώς και ζούσε πουλώντας τά έργα του.

Στά "Διηγήματα" τής πρώτης σειράς περιλαμβάνονται με τή σειρά τά έξής: "ΟΙ ΥΠΗΡΕΤΕΣ" Η ΠΑΡΔΑΛΗ ΓΑΤΑ-Η ΚΟΥΚΛΑ-ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΜΙΧΛΗ-ΣΤΡΙΜΜΕΝΗ ΨΥΧΗ-ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ-ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ-Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΜΠΟΛΙΑ-ΤΟ ΞΕΝΟ ΣΚΥΛΛΙ-.

"Ένα μπουκέττο, θαρρεϊς, από διαλεχτά, σπάνια λουλούδια, πού τό κάθένα έχει τό δικό του χρώμα, τό ιδιαίτερο του άρωμα κι' όλα μαζί φτιάχνουν μια κομψή, περιποιημένη ανθοδέσμη.

Ο τόμος αυτός είναι αφιερωμένος στον άδελφικό φίλο του συγγραφέα, τόν ποιητή

ΑΓΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ.

Πάντα ήταν έτσι ο Νικολαΐδης. Λεπτός, τρυφερός εκδηλωτικός στού φίλους του. "Όλα του σχεδόν τά βιβλία τά αφιερώνει σε φίλες και φίλους, θέλοντας έτσι να προσφέρει σ' αυτούς ό,τι πιο άκριβό, ό,τι πιο αγαπημένο διαθέτει.

"Όλα τά διηγήματα τής πρώτης σειράς-όπως και τών άλλων σειρών πού θ' ακολουθήσουν-είναι σωστά άριστουργήματα σύλληψης και τεχνικής. Δυό-τρία ξεχωρίζουν για τή δύναμη τής ψυχολογίας τους και για τό φιλοσοφημένο τους περιεχόμενο.

"Η Παρδαλή Γάτα" είναι ένα διηγηματάκι, άπλό δροσερό, παρμένο από τή ζωή. Ο συγγραφέας μιλά στο πρώτο πρόσωπο με τρόπο βιογραφικό-αφηγηματικό:

"Είναι κάμποσος καιρός πού εργάστηκα πολλές μακρυές εβδομάδες σ' ένα σπίτι, πού οι σχέσεις μου με τούς οίκοδεσπότες και τό προσωπικό ήτανε συμβολικές."

...../.....

Ο ήρωας του, ένας νεαρός Έλληνας μηχανικός, πιάνει δουλειά σ' ένα Αίγυπτιακό σπίτι και χωρίς να τό καταλάβει γίνεται μέτοχος στο οικογενειακό δράμα που κυριαρχεί σ' αυτό. Η οίκονόμος του σπιτιού, μιά Γαλλίδα, υπήρξε άλλοτε έρωμένη του ιδιοκτήτη, και μέ τόν καιρό πήρε τήν διεύθυνση τών πάντων στα χέρια της, έντελώς άπολυταρχικά και αύθαίρετα. Ιδιοκτήτες του σπιτιού είναι τ'α δυό αδέφια Φαρίς και Μάρσα Κάζελ. Υποταγμένοι κι' οι δυό στην ισχυρή θέληση της οίκονόμου γίνονται παιγνιδάκια στα χέρια της. Κι' αυτή θριαμβεύει μέ τή σκληρότητα και τήν κακία της, έχοντας κάτω από τήν προστασία της και σάν κυριαρχικό της σύμβολο μιά Παρδαλή Γάτα.

Ο νεαρός μηχανικός έρωτεύεται τήν όμορφη Μάρσα κι' αποφασίζει να άπαλλάξει τ'α δυό παιδιά από τήν έπιρροή της οίκονόμου. Είσηγεΐται τόν ολοκληρωτικό ανακαινισμό του παλιού σπιτιού, πιστεύοντας πως θά συντείνει στην ανεξαρτοποίηση τών δυό νέων, άνοιγοντας τους μιά καινούργια ζωή. Πραγματικά, ή οίκονόμος αισθάνεται πως χάνει έδαφος, και μέ κάθε τρόπο ζητά να κρατήσει τ'α δικαιώματα της, άκόμη και μέ τήν πονηριά και τήν κακία. Μέ τή γυναικεία της διαίσθηση αντιλαμβάνεται τό ειδύλλιο που αρχίζει να φουντώνει στην καρδιά της όμορφης πλουσιόκορης γι' α τό νέο μηχανικό. Κι' αντιδρά καιρία:

"Μήν τύχει και βάλετε στο νοῦ σας πως άνοιξατε ένα δρόμο στην καρδιά της κοντεσίνας Μάρσας Κάζελ. Η καρδιά της κόρης είναι σάν τόν κάμπο τόν καιρό της άνοιξης, που τή μιά μέρα πετιέται ένα μονοπάτι και τήν άλλη κλείνει."

Κι' οίκονόμος θριαμβεύει και πάλι, άφοῦ έκμεταλλεύτηκε μέ θαυμαστή μαεστρία τήν "τρωτή φτέρνα" του μηχανικού, τόν έρωτα του. Κι' ή παρδαλή γάτα-σύμβολο αρχίζει να γυροφέρνει επιδεικτικά στο σπίτι.

Εΐναι μιά από τις σπάνιες φορές όπου ο Νικολαΐδης χρησιμοποιεί έρωτικ' ο στοιχείο στο διήγημα του. Μέ τή γυναίκα ασχολήθηκε πολύ, τήν ένωσε και τήν περιέγραφε μέ τρόπο καταπληκτικό, μπαίνοντας ίσα βαθειά στη λεπτή της ψυχούσινθεση, κι' αναλύοντας τις πολύπλευρες πτυχές της φύσης της σάν υπέροχος ανατόμος. Οστούσο οι ήρωΐδες του δεν είναι μοιραίες γυναίκες που εμπνέουν ισχυρά έρωτικά πάθη, ούτε τρυφερές κι' άφοσιωμένες έρωμένες. Φαίνεται πως και στην προσωπική του ζωή, ο συγγραφέας δεν γνώρισε πολύ τήν έρωτική ζωή, ή ότι δεν τόν έπιδείξε βαθειά. Στο περιβάλλον του βλέπουμε άπειρες γυναικείες μορφές: Ναυσικά Παλαμά, Εύα Σικελιανού, Κα Α. Γιοβότση, Κα Γαβριηλίδου, Μαρία Ρουσιά, Εύτυχία Ζελίττα και τόσες άλλες, που όμως στάθηκαν γι' αυτόν καλές και πιστές φίλες και τίποτ' άλλο. Πιστές ως τήν τελευταία στιγμή, γλύκαιναν μέ τήν παρουσία τους τήν φεβερή ώρα της άγωνίας του θανάτου....

"Ένας ζωντανός ύμνος στη φυσική ζωή είναι τό διήγημα του "Η Κούιλα". Η πλοκή του έργου στρέφεται γύρω από τήν κλειστή, θλιβερή μορφή του Σοφοῦ, που σκυμμένος πάνω από τούς όγκους τών βιβλίων του έχει άπαρνηθεί ότι δήποτε έχει σχέση μέ τή Φύση χωρίς καν να τήν έχει γνωρίσει, και συνοφαντεί από τό σκοτεινό, άνήλιο δωμάτιο του τή Ζωή που έξω σφύζει.

Ἀπέναντι σ' αὐτή τήν ἀφύσικη μορφή τοῦ ἀποτραβηγμένου ἀπό τόν κόσμον σοφοῦ ὁ Νικολαΐδης ἀντιπαραβάλλει τὸ Ζωγράφο-τόν ἑαυτὸ του- ἓνα ζωντανὸ καὶ χαρούμενο τύπο, ὀλότελα φυσιολογικό. Ὁ Ζωγράφος πιστεύει πὼς μεγάλο ρόλο στήν κατάντια αὐτῆ τοῦ φίλου του τοῦ Σοφοῦ ἔπαιξε ἡ γριά ὑπηρετρία του, ἓνα φριχτὸ ἀνθρώπινο πλάσμα πού λές καὶ μάζεψε ὅλη τήν ἀσκήμια τοῦ κόσμου καὶ τὴ φορτώθηκε στήν πλάτη της.

Γιὰ νά πειράξει τόν Σοφὸ, ὁ Ζωγράφος τοῦ στέλνει μιὰ κούκλα. Μιὰ μικροσκοπικὴ ὁμορφὴ ἀναπαράσταση τῆς γυναίκας. Καὶ τὸ θαῦμα δέν ἀργεῖ νά γίνῃ. Τὸ ναρκωμένο σεξουαλικὸ αἶσθημα ἐπαναστατεῖ καὶ τόν τραβά πρὸς τὴ ζωή. Ἡ Κούκλα ἔτσι ὅπως εἶναι τοποθετημένη ἀπέναντι στό φῶς, ρίχνει τὴ σκιά της μεγαλωμένη στόν τοίχον καὶ φανταζει σάν πραγματικὴ γυναίκα, ξυπνώντας τὶς αἰσθήσεις του τὶς κοιμισμένες ἀπὸ λανθασμένες θεωρίες:

"Βρισκόταν σέ μιὰ κρίση, ἡ καρδιά του ξάνοιγε στή ζεστασιά τῆς ἀλήθειας - πού καλλιεργοῦσε γύρω του, ἀσώματος ἐκεῖ μέσα ὁ Ζωγράφος. Μέσα σ' ἓνα ἀσήμαντο διάστημα ὥρας εἶχε στιγμές πού τοῦ φαίνονταν πὼς διχάζονταν σέ δύο, πού κοιταζόντουσαν ἀπὸ μακριὰ περιφρονητικὰ ἀπειλώντας νά πατήσῃ ὁ ἓνας τόν ἄλλο σ' ἓνα χοντρό βιβλίον καὶ νά τότε χάσῃ στό ράφι. Κι' ὁ ἄλλος νά πετάξῃ τόν ἄλλον ἐξω, ..... νά πάει παρέα μέ τόν ἀλιτῆριο φίλον του, τὸ Ζωγράφο τῶν γυμνῶν σωμάτων καὶ τῶν ἡλιολουσμένων τοποθεσιῶν..."

Ἀπ' αὐτὸ τὸ δίλημμα δέν θ' ἀργήσῃ ὁ Σοφὸς νά βγεῖ, νικῶντας τὶς σκουριασμένες, ἀνόητες θεωρίες του καὶ τραβῶντας στή ζωὴ καὶ τὶς ἀπολαύσεις πού τοῦ ὑπόσχεται.

Τὸ διήγημα αὐτὸ εἶναι δυνατὸ γιὰ νὰ βγαίνει ὀλόϊσια μέσα ἀπὸ τὴν πραγματικότητά καὶ γιὰ νὰ ἔχει ὑγιεῖς καὶ σωστὲς βάσεις.

Τὰ ὄρια τραγικοῦ δράματος φτάνει τὸ διήγημα τοῦ "Παραμονὴ τοῦ Σωτήρος." Τέτοια σύλληψη ἄγρια, τέτοια περιγραφή μονα μοναδική, τόσο αἶσθημα, τόσο πάθος σπάνια συναντᾶ κανεὶς συγκεντρωμένα σέ λίγες σελίδες. Ἡ ἠθογραφικὴ πνοὴ πού φυσᾷ μέσα του τὸ κάνει πὸς ἔντονα Ἑλληνικὸ καὶ ὁμορφαίνει τὴν ὅλη ὑπόθεσιν του. Πουθενά δέν σκοντάφτει, κανένα φεγάδι δὲ βρίσκεται πού νά κάνει αὐτὸ τὸ διήγημα νά ὑστερεῖ εἴτε στή φόρμα, εἴτε στήν ~~ἑκδομὴ~~ περιεχόμενο.

Ἡ Μελανή, ἡ κόρη τοῦ παπᾶ ἓνα φλογερὸ "δαίμονισμένο θηλυκὸ" σχετίζεται σαρκινὰ μ' ἓνα λεπρὸ ἀπὸ τὸ γειτονικὸ λεπρονήσι. Τίποτα τὸ ἄγνὸ δέν ἔχουν οἱ σχέσεις τους. Εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ζωῶδινες, χυδαῖες. Ἀκατανίκητῃ εἶναι ἡ φωνὴ τῆς σάρκας πού τὴν τραβά καὶ ἡ Μελανὴ σάν τρελλὴ προσπαθεῖ νά βρῇ τρόπο νά πηγαίνει νά βρῖσκει τόν ἑραστὴ της. Δέν σκέφτεται τίποτα δέν φοβᾶται τὶς συνέπειες, πὼς μπορεῖ νά κολλήσῃ καὶ ἴδια τὴ φοβερὴ ἀρρώστεια καὶ νά τὴ μεταδώσῃ καὶ στοὺς δικούς της. Τυφλωμένη ἀπὸ τὸ πάθος της χάνει κάθε ἀθροπία καὶ κάθε αἰδῶ, γιὰ νά ἱκανοποιήσῃ τὴ σάρκα της. Ἦδη ἡ μικρότερη ἀδελφὴ της παρουσιάζει κάτι μικρὲς βούλες στό πρόσωπον, καὶ ὁ πατέρας ἀνήσυχος τὴν παίρνει καὶ πάνε στή χώρα, στό γιατρό.

...../.....

Είναι παραμονή του Σωτήρος. Η Μελανή καταφέρνει στο τέλος να περάσει με μια βάρκα στο λεπρονήσι, όπου έμεινε με τον έραστή της όλη μέρα. Στην επιστροφή ανθρώπινο μάτι δεν την είδε.

"Μονάχα μια σκύλλα, στητή στο βράχο τήνε θώροῦσε με φριχτό σκυλίσιο, βλέμμα σά να τής έλεγε "ὄῦ να χαθείς παλιογύναϊκο". Κι 'όταν βγήκε έξω άρχισε να τής γαυγίζει μ' ένα παράξενο οὔρλιασμα πούκανε τή Μελανή να σταθει άλαφιασμένη να σκούζει και να μαζευτει στο πετσί της. Πρώτη φορά στη ζωή της αίστάνθη τί έκανε!...."

Πόση δύναμη αλήθεια πρέπει να έχει ο συγγραφέας για να βάλει μια σκύλλα να δώσει τό μάθημα στην ασύστολη αμαρτωλή. Λιγάκι να μελετήσει κανείς αυτή τή σκηνή, τρομάζει με τό μεγαλειο και τήν τραγικότητα της. Η Μελανή ξετρελλαμένη τρέχει στ' ο σπίτι της. Μια διαίσθηση τής λέει πως κόλλησε τήν άρρώστεια στην αδελφή της. Ξέρει πως όλοι τήν περιμένουν για να τήν βρίσουν, να τήν χτυπήσουν να τήν καταραστοῦν. Αυτό τήν παρηγορεϊ λίγο, γιατί στην τιμωρία θα πληρώση κάπως τό μέγεθος της αμαρτίας της. Τό σπίτι είναι γεμάτο κόσμο. "Όλοι ξέρουν και τήν περιμένουν. Ατμόσφαιρα βαρειά.

"Αμα μπήκε, όλες οι παλάμες άνοιξαν, κι όλα τά χείλη τραβήχτηκαν για μια βρισιά. Οι θειάδες της και κάποιες άλλες γρηές βγάλανε τά τσεμπερία τους και ο παπάς έβγαλε τό καλυμαῦχι του για μια κατάρρα. Μά, μπροστά στην αμαρτωλή πούναι έτοιμη να υποστει τά πάντα για να βρει άνακούφηση, συχώριο, τά χείλη μαζευτήκανε, κλείσανε και κρεμάστηκαν τά μπράτσα χωρίς να κάνουνε τή μούντζα. Ο παπάς έφόρεσε τό καλυμαῦχι του κι οι γρηούλες σιγά-σιγά ξανασκουφωθήκανε χωρίς να ξεστομίσουν τήν κατάρρα..."

Άλύγιστος εἶν' ο λαός στην τιμωρία πού επιβάλλει. Άλλοίμονο σ' αυτόν πού θα του φταιζει. Πάντα βρίσκει αλάθητα τον τρόπο του πιο όδυνηρό για να δώσει τό χτύπημα του. Έδώ-πέρα ή σιωπή είναι ασύγγριτα πιο σκληρή από τή βρισιά. Γιατί δεν έχει μέσα της ούτε ίχνος συγχώρησης. Και πραγματικά, βρίσκει ολόζισια τό στόχο της. Η Μελανή δεν άντέχει μπροστά σ' αυτή τήν ομαδική, συμφωνημένη καταδίκη. Βγάζει ένα άνατρι-χιαστικό οὔρλιασμα και μανιασμένη χύνεται στο δρόμο. Εφιάλτες τήν κυνηγοῦν και ή πορωμένη της συνείδηση τήν μαστιγώνει με τύφεις. Ούτε ξέρει πού πατά, ούτε βλέπει τί βρισκείται μπροστά της. Τρέχει κι όλο τρέχει έλπίζοντας άόριστα να βρει άνακούφηση με τή φυγή. Στο τέλος οι δυνάμεις της τήν έγκαταλείπουν σωριάζεται στην ρίζα ενός δέντρου και βυθίζεται σε νάρκη ενώ άκούει τις όμιλίες κάτι κυνηγών, έκει σιμά, πού λένε πως ήτανε παραμονή του Σωτήρος, κι αύριο τρώνε φάρι. Σάν ξυπνάει κόντευε να χαράξει ο ήλιος. Φέρνει στο νοῦ της τήν κατάντια της, φέρνει και τά λόγια των κυνηγών:

"Παραμονή του Σωτήρος, άναθυμήθηκε, κι άπόφε άνοιγουν τά ούράνια... "Οποιος τά δεϊ και σκεφτει τήν πιο άγαπητή του πεθυμιά, γίνεται πράμμα"... Καί γλυκαίνει άπόφε ή θάλασσα κι όποιος βρει τό γλυκό νερό και πιει, του συχωριεται ή αμαρτία, λένε.. Γδύθηκε, μπήκε στο νερό "άναζητούσε τό νερό της Σ Ω Τ Η Ρ Ι Α Σ χωρίς να τό παρακαλει. Χωρίς να κινηθει ή γλώσσα της να πει Χ Ρ Ι Σ Τ Ε Σ Ω Τ Η Ρ Ι Α μά έτσι σαν τό ζωο πού με τό ένστικτο του άναζητά τό βοτάκι στο λιβάδι"...

Τοῦ κάκου ὅμως. Παρηγοριά, σωτηρία δέ βρίσκει πουθενά. Τά βήματα της τήν ὀδηγοῦν στό Λεπρονήσι, στό δρόμο ὅμως σκοντάφτει καί πέφτει. Ξαναγυρίζει, πρός τή θάλασσα. Τυφλωμένη χύνεται μέσα, καί "σάν νά εἶχε μιά πέτρα στό λαιμό πήγε ὀλόϊσια στό βυθό."

"Ἔτσι τελειώνει τό ἀριστοργηματικό αὐτό διήγημα πού μέ τή δύναμη καί τή δραματικότητα του, μέ τήν τελειότητα τῆς περιγραφῆς καί τήν ἀφογή τεχνική του, καθιερώνει - καί μόνον αὐτό- τόν Νικολαΐδη σάν ἕνα ἀπό τοὺς πρώτους πεζογράφους μας.

Τό ὅτι καταπιαστήκαμε μέ τήν ἀνάλυση 2-3 μονάχα διηγημάτων του, δέν σημαίνει πώς τά ὑπόλοιπα τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι ἀνάξια λόγου. "Ἰσα-ἴσα πού τό καθένα ἔχει καί τή δική του, προσωπική ὄντοτητα κι' ἀξία, κλείνει κι' ἕνα χάρισμα ἰδιαίτερο πού τό κάνει νά ξεχωρίζει.

Ποιός μπορεῖ ν' ἀντισταθεῖ στή δροσεράδα καί τήν ἔξυπνη τοποθέτηση τῆς "Καινούργιας Μπόλιας", στή συγκίνηση καί τήν εὐγενειλιά, λεπτή ψυχολογία τοῦ "Ξένου σκυλιού", στήν ἀπλή, μά τόσο γεμάτη περιγραφή μιᾶς σκηνῆς σάν τήν ἀκόλουθη ἀπό τό "Μετά θάνατο"; :

"Γεννήθηκε κουτά. (Ἡ μάνα της δόθηκε μιά νύκτα σ' ἕνα μεθυσμένο. Δίχως βία, δίχως ὄρεξη, δίχως ἀμοιβή.)

"Ἐζησε κουτά. (Σάν ἕνα ξυλοπάπουτσο μέσα σέ μιά νεροσυρμή. Δίχως ἀπαντοχή, δίχως συναπάντημα, δίχως ἐκπληξη.

"Καί πέθανε κουτά!".....

Ὁ Φάνης Μιχαλόπουλλος σέ μιά κριτική του γιά τόν Νικολαΐδη γράφει αὐτά τά λόγια γιά τά διηγήματα τῆς πρώτης σειρᾶς:

"Ὁ Νικολαΐδης δέν ξέρεي νά μιμεῖται. Ἀρπάζει στά χέρια του τήν πραγματικότητα καί μέ τή ματιά του ἀγκαλιάζει μέ μιᾶς ὅλο τό ἀντικείμενο μιᾶς του συνθέσεως. Οἱ πονεμένοι ἄνθρωποι, οἱ δυστυχισμένοι πού τοὺς βαραίνει ἕνα πεπρωμένο, μιά ἀρρώστεια μιά κληρονομηκότητα ἢ μιά πρόληψη ἀποτελοῦν τό κύριο στέμμα τῶν τύπων του. Οἱ τύποι τῶν πρώτων διηγημάτων του εἶναι οἱ ἀδελφοί του στό πόνο, στήν περειαπέτεια, στή φτώχεια, στήν ἀξιοπρέπεια, στήν ἀρρώστεια..."

Στήν Κύπρο καί πάλι, ὕστερα ἀπό ἕνα χρόνο, (1922) ἐκδίδει τό πρῶτο του ρομάντζο, τό "Στραβόξυλο". Πολλοί παραδέχονται πώς τό ἔργο αὐτό εἶναι παρμένο ἀπό τήν προσωπική ζωή τοῦ συγγραφέα, εἶναι δηλαδή ἕνα εἶδος αὐτοβιογραφίας του. Ὁ ἴδιος τό ἀρنيέται κατηγορηματικά:

...../.....

"Ούτε ένα επεισόδιο δέν είναι πραγματικό. Είναι όμως όπως θά αίσθανόμουναι κι' όπως θά έφερνόμουναι αν μου παρουσιάζονταν αυτές οι περιστάσεις κι' αυτά τά επεισόδια που αναφέρω ότι τύχανε στό Γιώργη." Ολα είναι μετουσιωμένα, μεταπλασμένα..."

Φυσικά τό νά κρατοῦσε ὁ Νικολαΐδης ἕνα ἡμερολόγιο τῆς ζωῆς του, ὅπου ν' αναφέρει τίς καθημερινές φροντίδες κινῆσεις καί σκέψεις του, θ' ἀποκτοῦσε σήμερα - πού ὁ ἴδιος εἶναι πιά μιὰ φτιασμένη προσωπικότητα - ἀξία μεγάλη ἱστορική, καί θά βοηθοῦσε σέ μεγάλο βαθμό τούς μελετητές του. Ὁμως αὐτό καθ' αὐτό τό ἡμερολόγιο δέ θάχε λογοτεχνική ἀξία. Ἐνῶ τό "Στραβό-ξυλο" ἔχει λογοτεχνική ἀξία καί στένει σά μυθιστόρημα ἀνάμεσα στό καλύτερο τῆς ἐποχῆς του. Ὁ ἥρωας του ὁ Γιώργης, ἕνα συμπαθητικό χωριατόπουλο μ' αἰσθήματα ἀγνά σαν τ' ἀγριολούλουδα τοῦ χωρίου του ἐλάχιστα διαφέρει ἀπό τό δημιουργό του στήν παιδική ψυχῆ καί στό βαθύ στοχασμό.

Χωρίς ἐλιγμούς καί προλόγους, χωρίς περιττολογία καί κουραστικές περιγραφές μπαίνει ὁ Νικολαΐδης κατ' εὐθείαν στό θέμα του:

"Ὁ Γιώργης εἶναι ἀπό κεῖνα τά καλά παιδιά πού μόλις τελειώσουν τό σχολεῖό τοῦ χωριοῦ τους τραβιοῦνται σάν δεντριά πού τά ξερριζώνουνε ἀπ' τή γῆ τους καί στέλλονται στήν πόλη, στήν αὐλή ἑνός μακρυνοῦ συγγενῆ, ἑνός κουμπάρου ἢ ἀπλοῦ φίλου γιά νά σπουδάσουνε - νά προκόψουν στό χωραϊτικο σχολεῖό, στό χωραϊτικο σπίτι....  
Ἐνα ἀπό τά ξερριζωμένα παιδιά, πού ἀφοῦ μαραθῆκανε καί μαραζώσανε σέρνοντας τίς ἀπειρες τρυφερές ρίζες τους στή ξένη αὐλή ἀπό μιὰ ἰδιοτροπία ἢ ἀπό ἕνα νέον ὑπολογισμό τῆς οἰκογένειας, ζανατραβιοῦνται καί στέλλονται στό χωριό τους, ἀκριβῶς τή στιγμή πού κάποιες ἀπ' τῆς πιό δυνατές καί ζωντανές ρίζες τους ἀρχινᾶνε νά βυθίζονται στή ξένη γῆς."

Κι' ἀρχίζει ἀπό δῶ τό μεγάλο δράμα τοῦ παιδιοῦ. Τοῦ παιδιοῦ πού ἦτανε "μεταλλεῖον αἰσθήσεων" καί πού ἡ ὠριμότητα καί τό βάθος τῆς σκέψης του ἔκαναν τούς ἄλλους νά τό θεωροῦν ἀγαθό. Ὅταν εἶχε ἀρχίσει νά προσαρμόζεται στή ζωή τοῦ χωραϊτικοῦ σπιτιοῦ ὅπου πέρασε τέσσερα χρόνια μετέωρος. Πότε σά δουλάκι, πότε σάν ἀναθρεφτό καί δύσκολα ἰσορροποῦσανε τά ἀγαθά συναισθήματα του." Καί τώρα, τώρα πού τά συναισθήματα του ἀρχισαν νά βρίσκουν κάποια ἰσορροπία, τώρα πού τό διάβασμα κι' ἡ μελέτη τῶν ἀνθρώπων στή μεγάλη πόλη ἀπό τή μιὰ μεριά, κι' ἡ φοίτηση στό σχολεῖο ἀπό τήν ἄλλη τοῦ ἀνοιγαν ἕνα δρόμο πού τόν ἔκανε εὐτυχισμένο, αὐτή ἀκριβῶς τή στιγμή, μιὰ ἰδιοτροπία, ἕνα ἀνόητο φιλότιμο τοῦ πατέρα ἔρχεται νά τόν "ξερριζώσῃ". Ὡστόσο ἕνα ἐλαφρυντικό ἔχει αὐτός ὁ ξερριζωμός. Δέν θ' ἀφήσει τόν Γιώργη νά ὑποταχτεῖ στήν ταπεινωτική, ἀβουλη, ὅλο προσβολές ζωή του ὑπηρετή. Πόσο μισᾷ ὁ Νικολαΐδης αὐτή τήν ἀνισότητα τῆς κοινωνίας πού δημιουργεῖ τούς ἀφέντες καί τούς δούλους! Πόσο τρομάζει στή σκέψη πῶς ὑπάρχουν ἀκόμη πλάσματα πού ζοῦν γιά νά ἐκτελοῦν προσταγές καί θελήματα ἄλλων, πού βασανίζουν κορμί κι' αἰσθήματα φυλακίζοντας τα σέ μιὰ ποδιά, καί βλέπουν τήν ζωή ἀπό τή στένή ἀποψη ἑνός νεροχύτη ἢ μιᾶς κατσαρόλλας!

...../.....

"Θεέ μου. Θάτανε δυνατό νά γίνη ἔτσι;... Νά αζαρώσει ἔτσι ἡ ὑπερηφάνεια μου; Θά συνθηκολογοῦσα μέ τήν Ἀντριάνα καί θ' ἀποχτοῦσα κι ἐγώ ψυχὴ ὑπηρετῆ; Θάκιλεβα στήν ἀγορά καί θά κρυφάκουγα στίς κλειδαρότρυπες; Τυλιγμένος σέ μιὰ λερή ποδιά θά κοροῖδευα τίς ἰδέες μου καί θά παρατώμουνα ἀπό τήν ἐλπίδα πῶς θά γίνω κι ἐγώ κ ἄ τ ι;"

Καί σχεδόν μ' εὐγνωμοσύνη ἀκολουθῆ ὁ Γιῶργης τόν πατέρα του στό χωριό. Ξέρει πῶς ἐκεῖ πέρα, ἀνάμεσα στούς ἀπρόσμετους χωριάτες καί στό μόχθο τῆς ζωῆς τους καμιὰ προοπτική δέν ξανοίγεται γι' αὐτόν, πού τόσο ἀγαπᾷ τήν μελέτη, τή μάθηση. Φεύγει γιά τό χωριό ξέροντας πῶς μιὰ μέρα, σύντομα, θά τό ἐγκαταλείψει γιά πάντα, γιά νά κατέβει στή μεγάλη πρωτεύουσα, τήν Ἀθήνα, νά χορτάσει ἐκεῖ πνευματικὴ ἱκανοποίηση, νά γίνει "κάτιτις".

Ἡ περιγραφή τῆς ἐπιστροφῆς εἶναι κάτι τό ἀριστουργηματικό. Ἐδῶ θά δείξει ὁ Νικολαΐδης ὅλο τό πηγαῖο ταλέντο του, ὅλη τήν πείρα πού ἀποκόμισε ἀπό τή γνώση τῆς φύσης τῆς Πατριίδας του στά χρόνια πού τή γύρισε σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ. Καί θά τό δείξει μ' ἓνα τρόπο πού μονάχα ὁ ἴδιος ξέρει, μέ τήν πιό τέλεια ἀπόδοση στές λέξεις, στίς εἰκόνες, στή φόρμα.

"Ἀρχιζε ὁ κάμπος.

Ἡ γῆς ἀπλώνονταν μέ συμμετρικοῦς κυματισμούς, δεξιά ὡς τή θάλασσα, πού ἓνα πολυκάταρτο καράβι φαινότανε νά πλέει σά γλάρος, καί ζερβά καί βαθειὰ μπροστά ὑφώνονταν βουνό πού ἀρχιζε σάν πρᾶμα ~~καί~~ καί τραβῶντας ξετυλίγονταν σάν ὄνειρο, ἀπαράλλαχτα ~~καί~~ καθῶς ἔπιαναν οἱ ἐντυπώσεις μέσα στό περίεργο κεφαλάκι του.

Οἱ χωραφιές νιοθερισμένες ξανθίζανε ἀκόμα μέ τή γυαλλάδα τοῦ μεταξιῦ, γραμμίζοντας τή σταχτοκόκκινη γῆς σάν δέρμα τίγρης, ~~κρόχχα κρόχχα κρόχχα~~ ("Ὅλος ὁ κάμπος σάν μιὰ τίγρη, πού ξαπλώθη νά χουζουρέφει ἀνάμεσα βουνῶν καί θάλασσας.")

Στόν αἰθέρα ἓνας ἀετός ἀνέβαινε ὀλοένα μέ μεγάλους κύκλους."

Καί συνεχίζει ἔτσι νά περιγράφει κάθε τοπίο, κάθε φαίνόμενο κάθε ὥρα τῆς ἡμέρας, συνταιριάζοντας τα μέ τίς σκέψεις τοῦ παιδιοῦ καί τὰ ὄνειροπολήματά του, μέ τήν ἔντονη φαντασία του καί μέ τίς "μικρές του ἀγωνίες". Ἀλληλοσυγκρουόμενα συναίσθηματα βασανίζουν τήν ψυχὴ τοῦ Γιῶργη, καί τόν κάνουν ν' ἀφαιρείται γιά ὥρες κλεισμένος στόν ἑαυτό του, πάνω στό ἄλογο πού θά τόν φέρει στό χωριό: Μελαγχολία γιά τή μικρὴ ἐπαρχία κή πόλη πού ἀφήνει, πίσω του, γιά τό κομμάτι τῆς ζωῆς πού ἐκεῖ πέρασε καί πού ἀφήσε τὰ ἴχνη της ἀπάνω του. Ἀνησυχία γιά τό τί τόν περιμένει στό χωριό στήν πεζή, μονότονη, κουραστικὴ ζωὴ του, μιὰ ζωὴ χωρίς ἐπιδίωξη καί προσμονὴ καμιὰ. Πίστη στή δύναμη τοῦ ἐγῶ του ~~καί τὴν ἀποκρίσιν καὶ τὴν ἀνάγκην~~ κι ἐπίγνωση τῆς ἀξίας του. Πίπρα γιατί δέν βρίσκει κάποιον πού νά τόν νιώσει νά τόν καταλάβει, νά συμμεριστεῖ τίς "ἀγωνίες" του.

...../.....

Καί τέλος ἐλπίδα δυνατή, ἀτράνταχτη πώς κάποτε, κάπου, θά βρεῖ ἐπιτέλους τὸ δρᾶμα του, θά προσανατολήσει πιά τίς κλίσεις του, τίς δυνατότητες του.

Σάν παιδί 16-18 χρονῶν, ὅπως μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁ συγγραφέας, ὁ Γιώργης κάνει συλλογισμοὺς καί βγάζει συμπεράσματα πολύ πιό ὠριμα ἀπ' ὅτι ταιριάζουν στήν ἡλικία του. "Ὁμως δέν μᾶς ξενίζει, μᾶς πείθει ἀπόλυτα, γιατί παντοῦ, γύρω μας, ὑπάρχουν τέτοια παιδιά μέ πρῶιμη ὠριμότητα, πού σάν μάλιστα τό περιβάλλον τούς ἐπιβάλλει κλείσιμο στόν ἑαυτό τους γίνονται ἀκόμη πιό ὠριμα, ἀκόμη πιό στοχαστικά. Κι ὁ Νικολαΐδης ὁ ἴδιος ὑπῆρξε ἕνα τέτοιο παιδί, μ' ἀνησυχίες, φαντασία καί συγκέντρωση δυνατές ὅπως τοῦ Γιώργη.

Φτάνουν κάποτε, πατέρας καί γιός στό χωριό. Ἀπό μακριά, ὁ Γιώργης κάνει ὄνειρα γιά τήν ὑποδοχή πού θά τόν περιμένει.

"Σέ λίγο θ' ἀνέβει στό ξάγναντο. - Τό χωριό θ' ἀνοίξη πράσινη ἀγκαλιά νά τόν δεχτεῖ. - Ἡ ἀδερφή θά εἶναι στή βρύση. Θά τότε δεῖ καί θά παρατήσει τό σταμνί. - Σαστίζει. Νά τρέξει σέ μένα ἢ νά τρέξει νά φωνάξει τή μάνα; " Μάνα, μανούλλα, ὁ Γιώργης, τό καμάρι μας. " Τρέχει ἡ μάνα. Τρέχει ὅπως δέν ἔτρεξε ποτές. - σμῖγουνε στό γιοφύρι ὅξω ἀπό ~~κῶκκῶκκῶκ~~ τήν ἐκκλησία. - " Μάνα μου... " - " Γυιέ μου..., ἀκριβογιέ μου. " - "

"Ὁμως τίποτ' ἀπ' ὅλα αὐτά δέν γίνεται. Οὔτε ἡ μάνα, οὔτε ἡ ἀδερφή οὔτε κανένας ἀπό τό χωριό ἔρχεται νά προὔπαυτήσῃ τ' ὄνειροπόλο ἀγόρι. Στό σπῖτι του ὅπου φτάνουν σέ λίγο εἶναι κόσμος πολὺς. "Ὁχι ὅμως γι' αὐτόν, ἀλλά γιά τήν ἀγελάδα τους, τήν Ἀγγέλια, πού φόφησε λίγο πιό πρίν, καί πού ὅλο τό χωριό ἤρθε νά τήν κλάφει. Γιατί;

"Ὁ χωριάτης γιά τρία παρακαλεῖ τό θεό του:

Τό σιτάρι.

Τό λάδι

Καί τά ζῶα του."

Ὁ Γιώργης μέ τή ψυχὴ ~~κῶκκῶκκῶκ~~ γιομάτη συγκίνηση, στοργή, τρυφερότητα ποθεῖ ν' ἀγκαλιάσει τή μάνα του, νά νιώσει τήν ἀγάπη της, νά αἰσθανθεῖ πώς βρίσκεται σ' ἕνα δικό του, ἀγαπημένο περιβάλλον. Κανείς ὅμως δέν τοῦ δίνει σημασία, κανεὶ δέν τόν ~~ἀντιπῶν~~ προσέχει. Ἐπίκεντρο σημείου εἶναι ἡ φόφια ἀγελάδα. Ὁ Γιώργης ἐπαναστατεῖ.

"Ὡς πόσο θά κλαῖνε γύρω ἀπό τό φοφίμι σάν νά εἶναι ἐθνικό πένθος.;"

...../.....

"Υστερα όμως καταλαβαίνει.

"Ο φόφος τῆς ἀγελάδας εἶναι πρόφαση. Εἶναι ἀφορμή πού βρίσκει τό σαράκι τοῦ καύμου νά βοσκήσει... Ὁ καθέννας ἀπό τούς ξένους συλλογιέται τή δική του ἔγνοια, πού ζυπνᾶ τραβηγμένη ἀπό τά θρηνώλογα τῶν νυκοκυραίων, καί κλαῖνε γιά νά τούς συντροφεύουνε στά δάκρυα, μ' ἕνα τρόπο ζηλιάρικο."

Ἡ κατανόηση πού πάντα δείχνει γιά τούς ἀνθρώπους ὁ Νικολαΐδης, τό ὄξύ κριτήριο του κι ἡ ἀγάπη του, τόν κάνει νά τούς δίνει σ' ὅποιαδήποτε περίπτωση κι ἕνα ἐλαφρυντικό. Νιώθει τό χωριάτη σ' ὅλες του τίς στιγμές, σ' ὅλες του τίς ἐκδηλώσεις γιὰτί ἀπό παντά τόν ἔζησε, δέν τόν παρακολούθησε μονάχα ἀλλά ἔζησε κι ὁ ἴδιος τά προβλήματα του. Καί τόν συμπονεῖ ἀκριβῶς γιὰτί τόν καταλαβαίνει. Ἡ φόβια γελάδα ἀντιπροσωπεύει γιά τήν οἰκογένεια τοῦ Γιώργη ἕνα ἀπό τούς μετρημένους πόρους ζωῆς, εἶναι κι ὅλας ἕνα ἀπό τά πρόσωπα, ἀπ' τίς μορφές τοῦ σπιτιοῦ. Γιά τούς ἄλλους χωρικούς ὅμως, τούς ξένους ἢ Ἀγγέλικα εἶναι ἀπλῶς μιᾶ ἀγελάδα πού φόφησε. Καμιᾶ ἰδιαίτερη θλίψη δέν τούς προκαλεῖ ὁ θάνατος τῆς. Κλαῖνε ὅμως. Καί οἱ θρῆνοι τους δέν εἶναι φεύτικοι... Κλαῖνε γιὰτί ἡ συμφορά πού βρῆκε τοῦτο τό σπίτι θυμίζει στόν καθένα καί μιᾶ δική του συμφορά, μιᾶ δική του ἀπώλεια ἢ δυστυχία. Πόση ἀλήθεια τέχνη χρειάζεται γιά νά τοποθετήσεις ἔτσι ἕνα ἀπλό μᾶ τόσο βαθύ περιστατικό...

Ὡστόσο ἡ δυστυχία, ἡ πραγματική δυστυχία, ἄλλοῦ παραμονεύει. Στό διπλανό σπίτι τῆς χήρας, φτάνει τό μαντάτο τοῦ θανάτου τοῦ ἀδικοφυλακισμένου παιδιοῦ τῆς. Καί τό μαντάτο φτάνει στήν πιό ἀκατάλληλη στιγμή: Τήν ὥρα πού ἡ χαροκαμένη μάνα κάνει νά φευτοχαρεῖ γιά τήν ἐπιστροφή τοῦ ἄλλου γιου τῆς ἀπό τή χώρα. "Ὅλο τό χωριό σπάραξε μέ τό ἀπρόσμενο μῦθημα. Πάντα ἔτι συμβαίνει. Στά χωριά οἱ ἄνθρωποι ζοῦνε πιό ἔντονα τίς χαρές καί τίς λύπες ~~καὶ~~ τῶν ἄλλων.

"Ἡ Σταύραινα ἔτρεχε στῆς χήρας φωνάζοντας τή συμφορά καί ἡ φωνή τῆς εἶχε τό διπλό σπαραγμό τοῦ πόνου καί τοῦ κόπου πούκανε νά μιλάει βιαστικά τρέχοντας. Τήν ἀκολούθησανε κλαίοντας ὅλες οἱ γυναῖκες πού τήν ἀκούανε, ρωτῶντας την πῶς ἔγινε καί ποιός ἔφερε τό χαμπέρι."

Περνᾶ καιρός. Ἡ ζωή παίρνει τόν κανονικό της ρυθμό, στό χωριό ἡρεμοῦν ὅλοι. Μόνο ὁ Γιώργης παλεύει ἀκόμη, παλεύει νά προσαρμοστεῖ.

"Ὁραῖα... Ἐκεῖ ἤμουνα χωριάτης, ἐδῶ χωραΐτης, ἔπαθα ὅτι ὁ ἀλευρωμένος κόκορας τοῦ μύθου. Οὔτε κοράκι οὔτε περιστέρι... Κανείς δέν εἶναι ἱκανοποιημένος μαζίτου. Δέν βρίσκει ἀπό ποθθενά κατανόηση".

Ἀποφασίζει νά φύγει γιά τήν Ἀθήνα. Ἡ ἀπόφαση αὐτή τοῦ γίνεται ἔμμονη ἰδέα. Ἐχει καταλάβει πιά τήν ἀξία του, ξέρεي τί εἶναι καί μέ πιό τρόπο θά ἐξεληχθεῖ. Τό χωριό δέν τοῦ παρέχει τό κατάλληλο κλίμα. Λέει τήν ἀπόφαση του στή μάνα του. Οὔτε κεραινοδόν νάπεφτε δέ θ' ἄφερνε τόσο χαλασμό. "Ὅλοι προσπαθοῦν νά τόν κρατήσουν, νά τόν δέσουν στό χωριό. Θέλουν νά τόν παντρέφουν μέ τήν Κατερίνα τήν κόρη τῆς χήρας.

Ο Γιώργης ζητᾶ νά ξεφύγει, ὀρίζει μάλιστα καί τή μέρα γιά ἀναχώρηση, τήν ἐρχόμενη Κυριακή. Μά ἡ Κυριακή ἐρχεται κι αὐτός δέν φεύγει. Τοῦ λείπει τό θάρρος. Σκέφτεται:

"Ἐχω πολλή φαντασία καί προτρέχει. Αὐτῇ δημιουργεῖ τίς δύσκολες, καθώς δημιουργεῖ τίς εύκολες... Μά τώρα ἦρθε ἡ ὥρα τῆς πράξης"...

Στό μεταξύ ὁ Γιώργης μέ τήν καλή του καρδιά ἐπιρεάζει εὐνοϊκά 2-3 συγχωριανούς του πού οἱ συνθῆκες τούς εἶχαν μεταβάλει σ' ἐχθρούς τῆς κοινωνίας καί τῶν ἀνθρώπων καί κάνει κρημνιστῆν νάρκωμένητους ἀνθρωπιᾶ καί καλωσύνη νά ξυπνήσει, γιὰτί

"Γιά τόν καθένα ὑπάρχει κι ἕνα σβωλαράκι χρυσάφι κρυμμένο κι ὅποιος φάξει θά τό βρεῖ."

Τό μυθιστόρημα κλείνει μ' ἕνα πανηγύρι πού γίνεται στό χωριό κι ὅπου δίνεται ἡ εὐκαιρία στό Νικολαΐδη νά ξεδιπλώσει ὅλη τή μαεστριά του, γιά νά μῆς δώσει τή ψυχολογία ὀλότελα διαφορετικῶν ἀτόμων ἢ ομάδων ἀνθρώπων, τ' ἡν κίνηση, τήν χαρά, τό γλέντι τους. "Ολοι ξεφαντώνουν μέσα σ' ἐκεῖνο τό λαϊκό πανηγύρι, ὅλοι τραγουδοῦν, ὅλοι χαίρονται. Μονάχα ὁ Γιώργης, τό στραβόξυλο, μένει ἀμέτοχος, στριμωγμένος σέ μιά γωνιά, μόνος. Μιλᾷ στόν ἑαυτό του:

"Καημένε μου, πού δέν μπορεῖς νά συμμεριστεῖς τή χαρά, μόν' χάνεσαι, προσπαθώντας νά κ' ανεις κάθε στιγμή ἀνώτερες σκέψεις".

"Ὅμως στό τέλος ἡ Ζωή, ἡ κίνηση πού ξετρελλάίνει γύρω του τόν συνεπαίρνει κι αὐτόν. Ὁρμάει, ἀνεβαίνει σέ μιά κούνια, κι ἀρχίζει ν' αὐψώνεται. "Ὅλο καί πιό ψηλά, ὅλο καί πιό ἀποφασιστικά. Σιγά - σιγά ὁ κόσμος προσέχει μόνο αὐτόν. Στήν ἀρχή τόν θαυμάζουν, ὕστερα ὅμως ὅσο τό κούνημα γίνεταί πιό ἀγριο ἀρχίζουν νά φοβοῦνται. Ἐνα δέος καί μιά σιωπή ξαπλώνονται σ' ὅλο τόν τόπο. Τή διάκοπταν τά μοιρολόγια καί οἱ φωνές τῆς μάνας, τῆς ἀδελφῆς, ὅλου τοῦ κόσμου. Ὁ Γιώργης μεθάει ἀπό τόν ἔλλαγγο τῆς ἐπιτυχίας, τοῦ θριάμβου. Τό καταφρονημένο παιδί, τό "ἀγαθούτσικο" ἀγόρι πού ὅλοι τό εἶχαν γιά ἕνα τίποτα τώρα ἀποδύκεται πώς κάτι εἶναι πώς ἔχει τή δύναμη νά κάνει κατόρθωμα πού ἀλλά δέν μποροῦν οὔτε νά διανοηθοῦν, ἔχει τό θάρρος νά διακυνδινεύει ἔτσι ἀφήφιστα τή ζωή του.

"Α, κάτι τέτοι πεθυμοῦσα πάντα, σιλλογίστη, νά πηγαίγω μπροστά... ἴσια... δίχως νά μου κόβη κανεῖς τό δρόμο".

Ὁ Νικολαΐδης δέν μᾶς λέει ἀνθ' ὁ Γιώργης πῆγε στήν χώρα. Τόν ἀφήνει νά ξεκινάει ἐνῶ κλείνει μέ μιά ὑπέροχη περιγραφή τῆς δύσης τοῦ ἡλίου, πού τήν ἀπολαμβάνει ὁ Γιώργης ἀνηφορίζοντας πρὸς τό βουνό, ἀφοῦ πιά, ἱκανοποιημένος, χορτασμένος ἀπό τήν ἐπιτυχία του ἔχει κατέβει ἀπό τήν κούνια. Κι εἶναι τόσο ζωντανή, τόσο ποιητική αὐτή ἡ εἰκόνα πού λές καί μπροστά μας, αὐτή τή στιγμή βλέπομε ἕνα ἡλιοβασίλεμα....

"Κάμποση ὥρα, ἀπό τά ἀνατολικά διάσελα προβάλανε μικρά - μικρά συγνεφάνια, φωτισμένα ἀπό μιά χρυσῆ ἀντηλιά, κι ἀργοκύλητα μαζεύονταν στά δυτικά κορφοβούνια. Ἀπάνω, ἕνα ἄλλο πανηγύρι ἐτοιμάζονταν σιωπηλό, μ' ἀπό τούς συνδιασμούς πού κἀνανε τά συγνεφάνια καί τό φῶς πού γινόνταν ὀλοένα πιό μέλιχρό, μαντεύονταν πώς ἦταν ἐτοιμασίες γιά ἕνα δυσμικό συγνεφοπανηγύρο, ἀπό κεῖνα

πού, σ' όποια φροντίδα κι 'άν είναι ριγμέ-  
νος ό άνθρωπος, γυρίζει τά μάτια έκει  
καί συλλογίζεται:  
"μήν άγιος γεννιέται....Μήν άγιος πεθαίνει"

"Όμως έμείς ξέρουμε, πιστεύουμε πώς ό Γιώργης πήγε στή χώρα.  
"Όλα μάς τό βεβαιώνουν, ή δύναμη πού στό τέλος τού πλυμύρη,  
ή αίσιοδοξία πού έπικρατεί στή φύση, θί τρεις γυναίκες πού  
άπόμειναν μόνες καί γύρισαν θλιμμένες στά σπίτια τους. "Αλ-  
λωστε στή χώρα ήθελε ό Νικολαΐδης τό Γιώργη στίς δυό άλλες  
"ανεξάρτητες συνέχειες" τού Στραβόξυλου τίς "Αγωνίες" καί  
τή "Λύτρωση". Οί "Μικρές Αγωνίες" τού Γιώργη έχουν πιά τε-  
λειώσει. "Έχει βρει τό δρόμο του. Απομένει τώρα νά βάλει  
σ' έφαρμογή τά σχέδια, τούς πόθους του. "Όμως ποτέ δέν θά έκδό-  
σει αυτές τίς δυό "Συνέχειες" ό Νικολαΐδης. Τό γιατί τό δίνει  
ό ίδιος ό συγγραφέας σέ ένα ανέκδοτο πρόλογο τού Στραβόξυλου  
πού βρίσκεται στά χέρια τού Στρατή Τσίρκια καί πού λέει:

Λειτουργικό

"Τό Στραβόξυλο (Μικρές Αγωνίες) πού  
τυπώθηκε σάν πρώτο μιās σειράς βιβλίων μέ  
θέμα: "Πώς πλάθεται ένας άνθρωπος" ήταν τε-  
λειωμένο πριν αρχίσουν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι.  
Πήγαινε νά τελειώσει καί τό δεύτερο Στραβό-  
ξυλο (Αγωνίες) όταν αρχίσει ό πρώτος Πα-  
γκόσμιος πόλεμος. Τότε άλλαξα τό σχέδιο  
μου για νά ζήσει ήρωας μου, μαζί μέ τίς  
άλλες καί τίς αγωνίες αυτού τού πολέμου.  
Τελείωσε κι αυτό κι άρχισα τό τρίτο Στρα-  
βόξυλο (Λύτρωση). Ο πόλεμος φαινόταν δέν  
θά τελείωνε ποτέ. Κι έγώ έγραφα, έγραφα,  
άπατημένος, ξεγελασμένος. (Και ποιός δέν  
άπατήθηκε καί δέν ξεγελάστηκε τότε.)"Όταν  
μιά φορά, δόσανε κάποιο τέλος ή ~~μαρτίνα~~ (ό  
καθείς άς φαντασθει τήν άπογοητεσή μου) μα-  
ζί μέ τόσα καί τόσα είχα καί τά δυό βιβλία  
της ΑΠΑΤΗΣ μου κι ένα πλατύ σχεδίασμα για  
ένα τρίτο. . . . .  
. . . . . Προτίμησα νά τά θυσιάσω. Τώρα  
πού δίνεται ή ευκαιρία νά ξανατυπώσω μερικά  
έξαντλημένα βιβλία μου, δίνω τό "ΣΤΡΑΒΟΞΥΛΟ"  
μέ τόν ήρωά μου μονάχα ως τήν έφηβική ήλικία".

Είδε καί σ' αυτή τήν περίπτωση ό Νικολαΐδης πώς δέν κάνει νά  
κρατά κανείς έργα ξεπερασμένα, όση αξία λογοτεχνική κι 'άν έχουν.  
Τόν καιρό πού τ' άγραφε ήταν έλεύθερος πνευματικά κι 'έγραφε για  
έλεύθερους ανθρώπους, όπως ό ίδιος λέει. Μαζί μέ τήν Τέχνη τής  
έκφρασης ήθελε πάντα νά προβάλη καί μιá κοσμοθεωρία. Τού "Στρα-  
βόξυλου" φάνηκε φοβερά, ειρωνικά ψεύτικη. Γι' αυτό κι ό δημιουργός  
του τό άρνεϊται. Άρνεϊται ό,τι νομίζει παλιωμένο καί μάς δίνει  
μονάχα τό πρώτο μέρος, τίς "Μικρές Αγωνίες".  
Νά τί λέει για τό έργο αυτό ό Στρατής Τσίρκιας, φίλος τού συγ-  
γραφέα καί γερός μελετητής του.

"Στό ΣΤΡΑΒΟΞΥΛΟ ή γενιά τού 30 άντιπα-  
ραθέτει τό "ρομάντζο τής έφηβείας". Είναι  
κι' αυτό ένα "μυθιστόρημα διάπλασης" πού δι-  
δάσκει όμως τή φυγή από τήν πραγματικότητα,  
πρός τ' ον κόσμο τής "άθωότητας" τής ξεγνοια-  
σίας τών διακοπών, τόν παράδεισο τών παιδικών  
έρώτων ή συναίσθηση τής ευθύνης είναι άνύπα-  
ρητη έκει μέσα κι ή έγνοια για τά οικονομικά  
προβλήματά υπόθεση τών "μεγάλων", δηλ. αυτών  
πού κυβερνούν".

...../.....

Πραγματικά, σέ κανένα σημείο δέ βλέπομε τό Γιώργη ν'άνησυχῆ, νά φροντίζῃ, νά παλεύῃ γιά ἕνα οἰκονομικό ἢ κοινωνικό πρόβλημα. Ἀσχολεῖται μονάχα μέ τή δική του, ἢ τήν τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος κατάσταση, τή μελετᾶ, τή συζητᾶ ἀλλά ἀτονεῖ, ἀπέχει. Στό πρῶτο βιβλίο δικαιολογεῖται φιατρί εἶναι παιδί ἀκόμη. Στά ἄλλα ὅμως; Ὁ ἴδιος, ὁ Τσίρκας λέει:

"Πεζογράφος, ἀλλά πεζογράφος ρεαλιστής, ὁ Νικολαΐδης δέν μπορούσε νά μή παρακολουθῆσει μέ πάθος τίς περιπέτειες τῆς Ἑλλάδας τόν καιρό πού ἔγραφε Ἰθα - Ἰσα τοῦτο τό μυθιστόρημα. Κι εἶναι, βέβαια, οἱ δυσκολίες τῆς στερημένης του ζωῆς, μά πιό πολύ εἶναι οἱ συνέπειες τῆς Μικρασιατικῆς κατ'ετροφῆς, πού τόν ἐμπόδισαν νά τ'ἀποτελειώσῃ. "Ἐνα τέτοιο ἔργο ΔΕΝ ΧΡΕΙΑΖΟΤΑΝΕ ΠΙΑ: Πίσω ἀπό τό δράμα τοῦ ἄγραφου Στραβόξυλου ὑπάρχει ἡ ἀκμή κι ἡ παρακμή μιᾶς ὀλοκληρῆς τάξης. "Ἦστερα..." λέει ὁ ἴδιος, "ἄλλαξε τό Κλίμα"...."

Ἐνα χρόνο ἕστερα ἀπό τήν ἔκδοση τοῦ "Στραβόξυλου", ὁ Νικολαΐδης πηγαίνει στό Κάιρο, (1923) γιά νά διδάξῃ καί νά σκηνογραφήσῃ τό "Γαλάζιο Λουλούδι" του πού θ'ἀνεβάσῃ ὁ θίασος Βεῆκη-Νέζερ. Κι ἀπό τώρα ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς του θά ἐγκατασταθεῖ στήν Αἴγυπτο, θά τήν ἀγαπήσῃ σάν δεύτερη πατρίδα, κι ἐδῶ θά δημιουργήσῃ τό ὑπέροχο ἔργο του. Ἐξακολουθῆ βέβαια νάχει τό ταξίδι σάν μιᾶ ἀπό τίς πρῶτες πνευματικές του ἀνάγκες. Ὅμως τό Κάιρο θά εἶναι γι' αὐτόν ὁ σταθμός πού θά μένει στά διαλείμματα τῶν ταξιδιῶν του γιά νά ξεκουράζεται, καί νά γράφει.... Κι ἕστερα, πάλι στό δρόμο γιά κάποιο καινούργιο ταξίδι.

Ὁ Γιώργος Φιλ. Πιερρίδης, σέ μιᾶ κριτική του γιά τό Νῆκο Νικολαΐδη ἀναρωτιέται:

"Πῶς τά κατάφερνε νά ταξιδεύει, χωρίς πολλά λεφτά καί χωρίς νά ξέρεῖ τή γλῶσσα τοῦ κάθε τόπου; Στήν πρώτη ἀπορία ἢ ἀπάντηση εἶναι ὅτι ταξίδευε μέ τά πιό οἰκονομικά μέσα, κάποτε καί μέ τά πόδια, νοίκιαζε ἕνα δωμάτιο σέ λαϊκή γειτονιά καί μπορούσε μ' αὐτό τόν ἀπλό τρόπο νά μένει στή Βενετία ἢ στή Πράγα, στή Δαμασκὸ ἢ στήν Τεχεράνη. Στή δεύτερη ἀπορία-πῶς συνεννοοῦνταν ~~μέ τίς~~ μέ τούς ἀνθρώπους σέ βαθμό μάλιστα πού νά μπαίνει σάν φίλος στά σπίτια τους- τήν ἀπάντηση μᾶς τήν ἔδωσε ὁ ἴδιος. "Δέν δυσκολεύτηκα ποτέ μου"-ἔλεγε"σ' αὐτό τό ζήτημα. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι καλοί, ἔτοιμοι νά σέ καταλάβουν καί νά συνεννοηθοῦν μαζί σου ὅποια γλῶσσα κι ἂν μιλάς. Φτάνει νά τούς πλησιάσεις μ' ἐμπιστοσύνη."...."

Τό 1924, στήν Ἀλεξάνδρεια, δημοσιεύει τή δεύτερη σειρά διηγημάτων του, ὅπου περιλαμβάνονται τά ἑξῆς: ΑΝΑΡΡΩΣΗ-Ο ΣΚΕΛΕΘΡΑΣ-Η ΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ-Ο ΑΔΕΣΙΟΣ-ΟΙ ΔΙΔΥΜΕΣ-ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ.

...../.....

Η "Ανάρρωση" γράφτηκε λίγο ύστερα από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Η θέση της δέν ήταν σ' αυτή τη σειρά, ο Νικολαΐδης όμως τήν έβαλε τήν τελευταία στιγμή μολονότι αργότερα αποκαλεί ο ίδιος αυτό τό διήγημα αίσχρό. Αίσχρό όχι από άποψη φόρμας ή περιγραφής μά από άποψη ιδεολογίας. Στο διήγημα αυτό, ο Νικολαΐδης πιστεύει ακόμη πώς ο πόλεμος είναι μιά λύση για τήν λύτρωση του κόσμου. Φτάνει στό σημείο νά πει:

"Εύλογημένος κι ~~ο πόλεμος~~ ο πόλεμος κι η Ειρήνη" όταν αποσκοπούν στην εύτυχία του ανθρώπου. Μέ τό πέρας όμως του πολέμου, μέ τόμ θλιβερό άπολογισμό του και τίς άπειρες καταστροφές πού σκόρπισε στην ανθρωπότητα χωρίς νά φέρει τήν παραμικρή λύση, ο Νικολαΐδης απογοητεύεται. Αρνιέται τίς θεωρίες του και μαζί μ αυτές και τά έργα του πού τίς ύλοποίησαν,

"Οπως έλοι μας, γελαστήκαμε", θά πει αργότερα στον Σ. Καραγάση. "Μιά κούφια εποχή όπου έλοι μας ήμασταν κούφιοι".

Ωστόσο ή "Ανάρρωση", έχει έκδηλες μέσα της τίς ερήνοποιές τάσεις του συγραφέα και τήν πίστη του στη συνέχεια της ζωής.

"Στά προπόδια του λόφου στό χωράφι νυχτώνεται τό φαρμακερό σίδερο" (ένας σωλήνας κανονιοῦ παρατημένος από τόν έχθρό). Γύρω του πυκνώνουνε κάτι πράσινες σγουρές φούντες. Είναι τό ειρηνικό χαμομήλι, πού σέ λίγο θ' αυξάνει θά ψηλώσει, θ' άνθίσει και θά πνίξει τό μαῦρο σίδερο".

Εκεῖ όμως όπου ο Νικολαΐδης βάζει όλη τήν τραγικότητα του νά μιλήσει, νά δράσει, εκεί όπου κάθε λέξη, κάθε φράση, κάθε σελίδα είναι κι ένα διαμάντι, είναι στό πιο γνωστό απ τά διηγήματα του και στό πιο χαρακτηριστικό: Τό "Σκελέθρα".

"Αν ή συγκίνηση κι άγωνία, μέσα σ' ένα έργο αποτελοῦν τά κύρια στοιχειά, πού κρατοῦν τόν αναγνώστη μετέωρο και τόν βιάζουν νά μετέχει στη ζωή του, τότε ο Νικολαΐδης μέ τό "Σκελέθρα", κατώρθωσε νά μάς παρασύρει στη σφαῖρα του και νά μάς μεταδόσει μερικά από τά βαθύτερα συναισθήματα πού κλονίζουν τήν ανθρωπίνη καρδιά. ", λέει ο Φάνης Μιχαλόπουλος.

Κι' είναι αυτά τά λόγια τόσο σωστά, τόσο ταιριαστά.

Κεντρικός ήρωας του διηγήματος είναι ο Παῦλος ο Σαράφης, ή Σκελέθρας. Τό παρατσούκλι "Σκελέθρας" του τό κόλλησαν οι γνωστοί του γιατί για νά βγει από ένα οικονομικό άδιέξοδο πούλησε τό σκελετό του σ' ένα ινστιτούτο φυσιολογικών μελετών. Μέ τά χρήματα πού πήρε άνοιξε ένα σαράφικο κι έκανε καλές δουλειές. Ωστόσο σιγά - σιγά μιά ανησυχία αρχίζει νά γενιέται στη ψυχή του Σκελέθρα. Νά μήν έχει κάποιο μέρος πού νά βάλει τό σκελετό του όταν πεθάνει, νά μήν δικαιούται οὔτε αυτά τά ίδια τά κόκκαλα του. Διαβάζοντας τήν έφημερίδα του τό μάτι του πέφτει σέ μιά - δυό άγγελίες σχετικά μέ νεκρούς και κληρονομίες, άγγελίες πού για τόν καθένα θά περνούσαν άπαρατήρητες.

...../.....

Στό μυαλό όμως του Σκέλεθρα παίρνουν μεγάλες διαστάσεις, συσχετίζονται με τό δικό του πρόβλημα, με τή δική του άνησυχία. Η άνησυχία του μέρα με τή μέρα, σκέψη με τή σκέψη μεγαλώνει, θεριεύει, τόν κυριεύει, γίνεται έμμομη ιδέα, φτάνει τά όρια τής τρέλλας.

"Ζούσε στήν κόλαση του ανθρώπου πού τονε κυρίεφε μιζέ έμμομη ιδέα. Όπου στρέφονταν τό βλέμμα του ή η σκέψη του έβλεπε κόκκαλα. Δέν μπορούσε νά δει ή νά σκεφτεί τίποτε και νά ναι ανεξάρτητο από τήν πώληση του σκελεθρου του. Κι είχε στιγμές άληθινής τρέλλας".

Γιά νά κοιμηθει παίρνει άφιδόνι. Μά και τίς λίγες ώρες πού κατορθώνει νά τόν πάρει ό ύπνος τρομεροί έφιάλτες έρχονται και τόν τυρρανούν. Συνήθως όνειρεύεται ότι πέθανε και βλέπει

"μιά μεγάλη σάλα - πλήθος σπουδαστές άκούανε τό μάθημα τής όστεολογίας από ένα ήλικιωμένο καθηγητή. - Έκει, ένας μεγάλος σκελετός, στηριγμένος σε μιζέ μαύρη βάση με καρούλια-ό καθηγητής έλεγε. "Τό κρανιακόν όστουν, ... τό μετωπικόν" ... κι έγιγιζε με μιζέ κοντή ρήγα τό μέρος πού όνόμαζε... "τά δυό κροταφικά... τά δυό βρεγματικά..." Και τό σαγόνι του σκελετου κινούνταν σαν μιζέ φεύτικης άποκρηάτικης γκαμήλας..."

Κάθε τί πού έχει και τήν έλάχιστη σχέση με κόκκαλα τόν δαιμονίζει. Παρακαλει νά μήν τόν λένε Σκέλεθρα, ένα σωρό όμως άλλα μικροζητήματα τής καθημερινής ζωής του θυμίζουν τό πούλημα του σκελετου του. Ένα παιδί πού πετάει κάτι κόκκαλα στον τενεκέ των σκουπιδιών, τόν κάνει νά σκεφτεί: "Στό κοινό χωνευτήριο", ένώ κάποις πού διαλαλει ότι αγοράζει "σκελετά" όμπρέλλων των κάνει έξω φρενών. Κάνει προσπάθειες άπεγνωσμένες ν' άπαλλαγεί άπ' αυτή τή φοβερή φύχωση. Του κάνει. Τόν έχει πιά κάνει έρμαιο της, τόν έχει κυριαρχικά δεσμεύσει.

"Πάει, πάει πιά... έχασα τήν ήσυχία μου. Μου κολλήθηκε ή ιδέα... Αλλοίμονο μου. Δέν άντιστέμεται πιά στή φαντασία... Χαράς τον πού έχει ένα μνήμα. Ένα ιδιόκτητο τάφο... θυμάται τήν παράκληση ένου άπλοϊκου ανθρώπου... Λίγη έλαφριά γή για τά κόκκαλα μου και μιζέ όροσερή γωνιά του παραδείσου για τή ψυχή μου"....."

Σκέφτεται νά πάει-ύστερα από όένα χρόνο-νά επιστρέψει στό ίνστιτούτο τά χρήματα και τούς τόκουσ και ν' άπαλλάξει τόν σκελετό του από τήν ύπόσχεση. Γράφει γράμματα και πηγαίνει επανειλημμένα ό ίδιος και παρακαλει τούς καθηγητές. Τίποτα. Τό συμβόλαιο δέν προβλέπει τέτοια άλλαγή κι ή έπιτροπή δέν άποτελείται πιά από τά ίδια πρόσωπα. Η άπελπισία τόν τρελαίνει. Αμέτρητες φορές περιμένει έξω από τό ίνστιτούτο;

"Μέ συγχωρείται ... είμαι ό άνθρωπος με τόν πουλημένο σκελετό... Σας παρακαλώ... δώστε μου μιζέ άπάντηση... "Αχ..."

...../.....

Οἱ ἄνθρωποι τὸν παίρνου γιὰ τρελλό κι' αὐτοῦ ἡ ἀγωνία τῆς ἀπελπισίας δέν ἔχει ὄρια. Ἀλλοφροσύνη τὸν κυριεύει: "Ὄσπου φτάνει στὸ ἀποκορύφωμα τῆς:

"Πούλησε τὸ σαράφικο κι' ἔκανε ὄλο τὸ χρῆμα ~~χαρτιά~~ χαρτιά." Ἐχυσε τὸ κατράμι στὴ μέση τῆς ἄδειας κάμαρας. Οἱ ἐνέργειες του ἦταν αὐτόματες. δέν συλλογίστη πῶς πρὶν δέκα χρόνια ἔκανε κι' αὐτὸ τέτοιο....."

Κάηκε, ζωντανός, ἔγινε στάχτη γιὰ νὰ διώξει τὸν ἐφιάλτη τοῦ πουλημένου σκελετοῦ του. Ἔτσι εἶχε τὴν νοσηρὴ ἱκανοποίηση πῶς δέν θά τούε χάριζε οὔτε κομματάκι ἀπὸ τὰ κόκκαλά του.

Δίπλα στὸν πρωταγωνιστὴ - Σκέλεθρα, ὁ Νικολαΐδης ἔντεχνα τοποθετεῖ σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ διηγήματος τὸ μικρὸ κληρονόμο του, τὸ Τιριλλι, τὸ ἄτιμο, συχαμερὸ Τιτιλλι", πού βέ τὸ ἐκνευριστικὸ διάβασμα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας του εἶχε γίνεῖ πραγματικὸς ἐφιάλτης γιὰ τὸ ἀρρωστημένο μυαλὸ τοῦ Σαράφη.

"Ἡ κεφαλή ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ κρανιακὸν ὄστουν"...  
Στὸ τελευταῖο πλάνο τοῦ διηγήματος βλέπομε τὸ Τιριλλὴ ν' ἀναδευ-  
ει τίς στάχτες τοῦ Σκέλεθρα καὶ ἀπὸ μέσα ἐκεῖ νὰ βγάζει ἕνα ἀσήμαντο χρυσὸ σβωλαράκι: Τὸ χρυσὸ δόντι τοῦ Σκέλεθρα.

Ὁ Σκέλεθρας, θεωρεῖται σάν τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ διήγημα τοῦ Νίκου Νικολαΐδη. Ὁ Τεῦκρος Ἀνθίας σέ μιά σύντομη μελέτη γι' αὐτόν λέει:

"Τὸ μεγαλύτερο διήγημα τῆς σειρᾶς, ὁ "Σκέλεθρας" μπορεῖ χωρὶς ὑπερβολή νὰ συγκριθεῖ μὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ καλλίτερα ἔργα τοῦ Ντοστογιέφσκη, ὅπως τὸ "Υπόγειο" καὶ ὁ "Ἡλίθιος".

Ὁ Ντοστογιέφσκη, βέβαια, εἶναι μιά παγνόςμια μεγα-  
λοφυΐα, καὶ τὸ ἔργο του κάτι πάρα πάνω ἀπὸ κλασσικὸ, γι' αὐτὸ καλλίτερα νὰ μὴν κάνουμε μιά σύγκριση ἀνάμεσα στοὺς δύο. Πάν-  
τως ὁ "Σκέλεθρας" τοῦ Νικολαΐδη μπορεῖ ἄφοβα νὰ συγκριθεῖ μ'  
ὁποιοδήποτε διήγημα τῆς Παγνόςμιας Λογοτεχνίας τῆς ἐποχῆς του καὶ καθόλου νὰ μὴ χλωμιάσει. Εἶναι τόση ἡ λεπτότητα τῆς ~~ψυχολογίας~~ ψυχολογίας του, τόση ἡ δραματικὴ τῆς πλοκῆς του, τόση ἡ εὐκολία τῆς διήγησής του πού μᾶς κρατεῖ προσηλωμένους σ'  
ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ὑπόθεσης νὰ περιμένουμε τὸ τέλος, τὸ τέλος πού πραγματικὰ δέν μποροῦσε νάταν ~~ἄλλο~~ ἄλλο ἀπ' αὐτὸ πο' ὕ τούδωσε ὁ συγγραφέας του.

Στὸ διήγημα "Ἡ Ὑπερηφάνεια τῆς Ὑγείας" ὁ Νικο-  
λαΐδης ἀπὸ ἕνα ἀσήμαντο περιστατικὸ δημιουργεῖ μιά ὀλόκληρη ἱστορία, ἕνα ὕμνο στὴν Ὑγεία, πού ὁ ἴδιος τὴν λέει Ἀρετή. Τόσο σ' αὐτὸ ὅσο καὶ στὸ ἄλλο διήγημα του "Ἡ Ἀδέξιο" χρησιμοποιεῖ σάν ἥρωες του ἀνθρώπους ἀπλοῦς, καθημερινούς, πού ὅμως ἔχουν κάτι τὸ ἰδιαίτερο, πού ἕνα χαρακτηριστικὸ τους τὸ φέρουν ~~ἐπὶ~~ στὸν ὑπερθετικὸ βαθμὸ, ἔτσι ὥστε νὰ φτάνει τὰ ὄρια τοῦ παράδοξου τοῦ ἀνώμαλου. Αὐτὸ τὸ ἰδίωμα τὸ χεῖ ὁ Νικολαΐδης. Αναλύει τόσο βαθειὰ τίς ἀντιδράσεις καὶ τὰ συναισθήματα τῶν ἀνθρώπων, μᾶς τὰ δίνει τόσο πλαίρια καὶ τόσο ἀνάγλυφα ὥστε νὰ μᾶς δημιουρ-  
γοῦν τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀπιαστοῦ τοῦ ἀνύπαρκτου μπορῶ νὰ πῶ.

Στόν "Αδέξιο" ή ὅλη ὑπόθεσιν μᾶς φέρνει πολύ κοντά στό "Υπόγειο" τοῦ Ντοστογιέφσκη, μέ τή διαφορά φυσικά πού ὀλό- τελα ἀλλάζει τό ὕφος. Ὅλα τά διηγήματα τῆς σειρᾶς εἶναι θαυμάσια, ἐκεῖνο ὅμως πού γνωρίστηκε περισσότερο κι ἀγαπή- θηκε εἶναι ὁ Σκέλεθρας γιατί εἶναι τό πιό δυνατό, τό πιό συγκλονιστικό ἀπ' ὅλα.

Τό 1929, στό Κάιρο καί πάλι, ἐκδίδει τήν τρίτη Σειρά Διηγημάτων του, μέ τόν τίτλο "Ἠκαλή συντροφισσα." Περὶ λαμβάνει ἕξι διηγήματα, τά ἐξῆς:

"ἨΚΑΛΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΣΣΑ"-"ΤΟ ΕΥΛΕΝΙΟ ΠΟΔΙ"-  
"ΣΚΡΟΦΑ"-"ΕΓΩ ΚΙ ΕΚΕΙΝΟΣ"-"ΤΑ ΚΟΡΟΪΔΑ"-  
"ΣΑ ΣΚΥΛΙ".

Ἀπ' αὐτά ξεχωρίζουμε δύο πού εἶναι τά πιό γνωστά καί τά πιό ἀντιπροσωπευτικά τῆς Τέχνης του, ποτισμένα βαθειά μέ τό τοπικό χρώμα τῆς Κυπριακῆς ζωῆς. Εἶναι τό "Ευλένιο πόδι" καί ἡ "Σκρόφα".

Στό "Ευλένιο Πόδι," ὁ Νικολαΐδης συλλαμβάνει ἕνα ὀλότελα πρωτότυπο θέμα, τό κατεργάζεται μέ τήν ἰδιαίτερη καί τόσο γνωστή φόρμα του, τό πλημμυρίζει μέ τήν ἀνθρωπιά καί τό συναίσθημα πού τόσο πλούσια διακατέχουν καί τόν ἴδιο, καί μᾶς δίνει ἕνα ὑπέροχο ἀνθρωπιστικό δίδαγμα. Μιλᾷ γιά τή φιλία, τή φιλία στόν ὑπέρτατο βαθμό, πού, ἐνώνει δύο νεαρές κοπέλλες, μιᾶ φιλία ἀγνή, ἀμοιβαία, ὀλοεὶλικρίνεια καί θυσίες. Μᾶς δίνει τήν εἰκόνα τῆς "Ἀνοιξης καί σάν ἀναπόφευκτο σύντρο- φο τῆς δίπλα, τόν Ἔρωτα, σ' ὅλη του τήν ὀμορφιά, σ' ὅλο τόν θρίαμβο του:

"Ἄξαφνα σά νά δόθῃ μυστικά τό σύνθημα κι' ἡ ἀόρατη μπαγκέτα ὑψώθη, ἔπεσε, τά σύννεφα ἀνοίξανε, κι' ὁ κῆσμος πλημμύρισε ἥλιο. Φυλ- λίσσανε τά κρυφά βλαστάρια κι' ἀρχίσσανε τά πουλιά τόν ὕμνο τους στήν ἀνοιξη. Ἄχ, νά καί στό αἶμα σάν χίλια πουλιά, στίς φλέβες, ἀρχισε νά κελαῖδεῖ τόν ἔρωτα - τόν ἔρωτα πού ξαναγεννήθη μέ τήν καινούργια ἄνοιξη-".

Φιλία κι' Ἔρωτας. Εἶναι οἱ δύο μορφές Ἀγάπης μέ τίς ὀποιῆς εἶναι γεμάτο ἀπό τήν ἀρχή ἴσα μέ τό τέλος αὐτό τό διήγημα καί πού εἶναι κι' οἱ δύο τόσο δυνατές, τόσο ζωντανές, σάν τήν "Ἀνοιξη πού ξαπλώθη παντοῦ.

Ἡ "Σκρόφα", πλάι στό Σκέλεθρα, εἶναι ἀπό τά δυνα- τότερα διηγήματα τοῦ Νικολαΐδη. Κι' ἐδῶ ὁ συγγραφέας παίρνει σάν θέμα τόν Ἔρωτα, τόν ἔρωτα ὅμως στήν πρωτόγονη, ἄγρια μορφή του, πού πέρα ἀπό τήν σεξουαλική ἀπόλαυση τίποτ' ἄλλο δέν ἐπι- διώκει, δέν ἀναζητᾷ. Ὅμως ἀκόμη κι' αὐτή ἡ μονόπλευρη ἱκανο- ποίηση, ἡ σαρμική, δέν ὑπάρχει γιά τό φτωχό νεαρό βοσκό-ἥρωα τοῦ Νικολαΐδη, πού ὅλα γύρω του καί μέσα του τήν ποθοῦν. "Ἀνοι- ξη κι' ἐδῶ. Ἡ φύση σέ ὀργασμό. Πουλιά, ζῶα, φυτά βάλθηκαν νά τήν ὑπηρετήσουν στό μεγάλο ἔργο τῆς διαιώνισης τοῦ εἴδους. Ὅλα ζευγαρωμένα, συντροφιασμένα, ἐχτός ἀπό τό νεαρό βοσκό πού ἡ ἀνύπαρκτη πεῖρα του καί τό ἐνστιχτό του τοῦ ἐπιβάλλουν νά βρῆ συντροφισσα, νά βρῆ τό θηλυκό, τή Σκρόφα.

"-Μπρέεε, ... βοσκέεε, ... μπρέεε...

-Όοοο!

-Ξέρεις τί - ναι θηλυκόο...;

Κι' ο Γιαννούλης κάθισε ώρες και συλλογιζόνταν. Ποιά τάχα νάναι ή απάντηση σ' αυτό τό ρώτημα... Θυμήθη τραγουδάκια πού λέγανε για κόπέλλες όμορφες σάν γάργαρα νεράκι (Πότε τ' άκουσε και πού ήτανε πρωτύτερα κρυμμένα;) Θυμήθη..!"κουβεντολοήματα" για Βουνοκυράδες. Δεντροκυράδες, πού γλυκοφλουήν και φάχνουν τά βοσκόπουλα στόν ύπνο τους (Πότε τ' άκουσε κι' από ποιούς;!) Μά τοῦ κάκου προσπάθησε νά τίς συναντήσει στίς βουνοπλαγιές και τίς συδεντριές."

Και τό φτωχό βοσκόπουλο παλεύει μέ τή φύση του, παλεύει μέ τό ένστιχτό του, τό καταπιέζει, κι' αυτό, άσυγράτητο, αλλάζει μορφή, γίνεται άνωμαλία, διαστροφή.

"Η άνοιξη, μπήκε για καλά. Σάν ένας κληρονομικός πυρετός, μιά τρέλλα άναβε στό αίμα του... Γιόμισε από μιά ήρωική διάθεση... Αγκάλιαζε και ξερβίλωνε δεντριά, λύγιζε και τσάνιζε κορμούς, ξεμασχάλιζε κλωνιά. Αναζητούσε ένα αντίπαλο νά παλαίσει... Νά χτυπηθεί νά πολέμησει χωρίς μίσος..."

Σάν άλλος φρόνυτ, ο Νικολαΐδης δίνει συστηματικά τήν φυχανάλυση τοῦ καταπιεσμένου σεξουαλικού ένστιχτου, σ' όλες του τίς διαβαθμίσεις. Από τήν άπλή επιθυμία άύστην απελπισμένη άναζήτηση της Σκρόφας-της γυναίκας. Η άναζήτηση αυτή γίνεται τόσο έντονη στό τέλος, πού δέν μάς φαίνεται υπερβολική ή λύση πού δίνει ο συγγραφέας: Νά ρίχτει ο ήρωάς του στίς γραμμές τοῦ τραίνου, της μηχανής - Σκρόφας όπως τήν έβλεπε τό άνωμαλο μυαλό του κι' ευτυχισμένος νά συντριβή κάτω από τόν πελώριο όγκο του. Νά πώς χαρακτηρίζει μέ δυό λόγια τή "Σκρόφα" ο γνωστός Κύπριος ποιητής και φίλος τοῦ Νικολαΐδη, ο Τεῦκτρος Ανθίας:

"Το φυχογραφικό νιστέρι τοῦ Νίκου Νικολαΐδη προχωρεί περισσότερο στό ανθρώπινο υποσυνείδητο και ανατέμνει ένστιχτα, πόθους, συναισθήματα, προλήψεις, ιδέες πού ένσαρκώνονται σε τύπους και χαρακτήρες άύστηρά διαγραμμένους"...

Από τό 1929 ως τό 1938 ο Νικολαΐδης δέ δημοσίεψε κανένα έργο του, παρόλο πού κάποτε είχε υποσχεθεί στό έαυτό του, νά γράφη ένα βιβλίο κάθε χρόνο. "Όμως δέν έμεινε άδρανής σ' όλο αυτό τό διάστημα. "Όλο και κάτι έγραφε, όλο και κάτι προετοίμαζε. Έξάλλου πάντα τέτοιος υπήρξε ο Νίκος. "Όταν άρχιζε ένα έργο κανείς δέν ήξερε πότε θα δημοσιευτή. Πολλές φορές δούλευε έργα του για χρόνια και χρόνια και τά δημοσίευε όταν έβρισκε τήν έποχή κατάλληλη ή όταν τά οικονομικά του τοῦ τό επέτρεπαν. "Έτσι βλέπουμε τό τελευταίο του έργο, τό "Βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ" νά δημοσιεύεται μόλις τό 1951 ενώ άρχισε νά τό γράφει από τό 1920. Γι' αυτό άλλωστε ένα μεγάλο μέρος τοῦ έργου του τό κατάστρεψε ο ίδιος, γιατί οι άντιλήψεις του άλλαξαν ώσπου νά τό εκδόσθ και γιατί ποτέ δέ θέλησε νά εκφράσει κάτι τό ψεύτικο ή τό ξεπερασμένο.

"Όλα αυτά τά χρόνια ο Νικολαΐδης ταξίδεψε πολύ. Για νά πραγματοποιήσει ένα ταξίδι δέν δίσταζε νά υποστεί όποιαδήποτε κούραση ή στέρηση. Γύρισε όλη τήν Ευρώπη, τήν Βόρεια Αφρική και ένα μεγάλο μέρος της Ασίας. Τό 1930 θέλησε νά επισκεφτεί τήν Ιαπωνία και τή Σοβιετική Ένωση - εκπληρώνοντας έτσι ένα παλαιο του όνειρο. Για νά τό κατορθώσει ναυτολογήθηκε σάν Άσυρματιστής

"Όμως οί φίλοι του τόν εμπόδισαν νά κάνει αυτό τό ταξίδι άκυρώνοντας τήν τελευταία στιγμή τό συμβόλαιο του μέ τόν ιδιοκτήτη του πλοίου. Κι' αυτό γιά νά μή φέρει πολιτικές συνέπειες στή μετέπειτα ζωή του Νικολαΐδη.

Τό 1938, στό Καΐρο, ό Νικολαΐδης κάνει τήν δεύτερη, ολοκληρωμένη έκδοση του "Ανθρώπινες και "Ανθινες Ζωές", ενώ ταυτόχρονα έκδίδει και μιά δεύτερη σειρά από ~~από~~ πρόζες τόν "Χρυσό Μύθο". Ο "Χρυσός Μύθος" έχει τό ίδιο σχήμα, τό ίδιο χαρτί και τήν ίδια έκτύπωση μέ τίς "Ανθρώπινες και "Ανθινες Ζωές", και τό ένα είναι συμπλήρωμα του άλλου. Αρχικά μάλιστα ό Νικολαΐδης σκόπευε νά έκδόσει όλες τίς πρόζες του σέ τρείς σειρές μέ τόν γενικό τίτλο "Ανθρώπινες και "Ανθινες Ζωές". Ύστερα όμως χώρισε τά πεζοτράγουδα εκείνα πού αναφέρονταν κατά κάποιο τρόπο στή θρησκεία ή στή μυθολογία σέ ιδιαίτερο βιβλίο, από "Χρυσό Μύθο".

Η άφιέρωση του βιβλίου αυτού έχει ως εξής:

ΣΤΗΝ

ΑΔΕΛΦΗ ΜΟΥ

ΝΑΥΣΙΚΑ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Κι' ίσως κάτι παρά πάνω από άδερφική συγγένεια ένωνε τόν Νικολαΐδη μέ τήν κόρη του Παλαμά. Υπήρξε μιά από τίς πιό στενές, τίς πιό ακριβές και ~~πιο~~ πιστές φίλες, ως τό τέλος τής ζωής του. Εξάλλου τόν τίτλο τής άδερφής ή ίδιας τόν ζήτησε γιά τήν άφιέρωση, βρίσκοντας πώς ή λέξη "ισάδερφη" πού προτοχρησιμοποίησε γι' αυτήν ό Νικολαΐδης ήταν πολύ φτωχή γιά νά έκφράσει τή φιλία τους.

Στήν αρχή <sup>κ. βιβλίων</sup> ό συγγραφέας έβαλε αυτά τά λόγια, από τό "Φάουστ" του Γκαίτε:

"Είν' έν αρχή ό λόγος" γέγραπται.  
Έδω προσκόπτω ήδη. Η λέξις "Λόγος" δέον  
άλλως νά έρμηνευθῆ".

Αυτό έκανε κι' ό Νικολαΐδης. Μέσα από τά γεγονότα τής Γραφής βρίσκει εύκαιρία νά έκφράσει τίς άντιλήψεις και τά πιστεύω του, δίνοντας σ' ώρισμένα κομμάτια έρμηνείες όλότελα δικές του, όλότελα νεωτεριστικές κι' έπαμαστατικές καμιά φορά.

Ποιός άλλος τόλμησε ως τώρα νά άντικρύση τό ζεύγος των πρωτοπλάστων σαν ένα ήρωϊκό "τρισμακαρισμένο ζευγάρι", ποιανού άλλου τό μυαλό είδε τήν έξωση σαν μιά θεληματική φυγή προς τήν δύσκολη αλλά όμορφη επίγεια ζωή; Κάι δίνει όλη αυτή τή φιλοσοφία τόσο άπλά, τόσο ποιητικά στό "Χαΐρε στόν άνθρωπο"....

"Μοῦ πρέπει, μέ λόγια Χρυσά, νά χαιρετήσω τό τρισμακαρισμένο ζευγάρι, πού ό βιβλικός μύθος, μέ μιά Δύσφημη Παράδοση, τό βαραιναι

"Έτσι σέ ήθελα 'Αδάμ!... Τέτοια σέ ήθελα Εύα!  
Τιμή σας!... Τιμή σας, γιατί: Πρίν ό "Χρόνος" γεράσει κι' ό "Τόπος" πλατύνει γυμνοί και χωρίς όπλα, τή στενή κι' εύκολη τόσο, Παράδεισο, παρατήρατε γιά νά ριχτήτε στή Ζωή τήν Πλατεία και τή Δύσκολη... Τή Ζωή τής 'Ελεύτερης Δράσης."

Ο Τεῦκρος 'Ανθίας λέει γιά τό "Χρυσό Μύθο"

"Όλότελα καινούργιες νότες στίς συγχορδίες τής Νεολληνικής Λογοτεχνίας. Από τή Βίβλο κι' άπ' τή θρησκευτική ζωή έχουν άντλήσει θέματα κι' άλλοι πεζογράφοι. Μά <sup>δεν</sup> όχι μέ τόν ίδιο τρόπο. Ο Νίκος Νικολαΐδης  
...../.....

ζωγραφίζει με νέα χρώματα διάφορες βιβλικές μορφές - σε θαυμάσια πρόζα - στις σελίδες του "Χρυσού Μύθου", "Όχι με τή στενή αντίληψη τής παράδοσης - αλλά με τον πολύ πλατύ άνθρωπινο φακό. Σάν ζωντανά πλάσματα, πού γυρίζουν στον τροχό τής ζωής και είναι ζυμωμένα με τήν κοινωνική πραγματικότητα."

Στό δεύτερο πεζογράφο τής σειράς τό "Τραγούδι τής Εύας", τέλεια δίνει τήν θέση και τό ρόλο τής γυναίκας σάν πλάϊ στόν άντρα, σέναθε περίπτωση.

"Ο!...σύντροφε ξύπνα...  
Εύπνα!...Τό φορτίο του Κόσμου, μάς είσαι  
μοιρασμένο... Εγώ τό σηκώνω - πολλή ώρα,  
βυζαίνουμε ό "Αβελ - και σύ άκόμα κοιμάσαι!"

Η γυναίκα κι 'ή πιο πρωτόγονη άπ'όλες, στά μάτια του Νικολάι-δη πού τόσο πλατειά κοιτάζουν τον κόσμο ξέρει να διεκδικεί τά δικαιώματα της, ξέρει να αντιμετώμιζει τις καταστάσεις πού τήν δυσκολεύουν απαιτώντας τή βοήθεια του άντρα - συντρόφου, άν αυτός για μία στιγμή ξεχάσει τις υποχρεώσεις του.

"Σήνω!...τό άνθρωπάκι μας, ό Κάιν,  
θά ξυπνήσει σε λίγο ζητώντας φαί.  
Σήνω...και πάρε τό ρόπαλο να πιάς στό κυνήγι..."

Επαναστάτησα, έχθρά τής παθητικής κατάστασης θέλει τή γυναίκα στό "Η γυναίκα του Ιώβ κι οι φίλοι του":

"Εσφιγγε τους γρόνθους της, έσφιγγε  
τά δόντια της...τρεμοκτυπούσανε τά τραγανά  
τής μύτης της, άγανακτισμένη με τήν παθητική  
υπομονή του συζύγου τής και συλλογιζόταν:  
- Ναι!... "Αν δεν είναι άλλο, άς σηκωθεί, του-  
λάχιστο, στην κοπριά του, χείχνοντας τά ανά-  
στημά του και κρατώντας ψηλά τά χέρια, άς  
άνοιγοκλήσει τις παλάμες ξεφτιζοντας τον  
άέρα... κι 'ή βλαστήμια να φύγει από τό στόμα,  
- τό στόμα του, σάν σφεντόνα να ρίξει τή  
βλαστήμια - κι 'ας πάει να κρούσει τήν πόρτα  
του Κυρίου."

Τί όμορφη στάση! Τί θαρραλέα, θαυμάσια γυναίκα, όλο φωτιά,  
όλο δράση! Τί όδεις φιλοσοφικές, επαναστατικές κρύβει τούτο  
τό μικρό τραγουδάκι! Πόση δύναμη μέσ τήν απλότητά του!

Στό "Δωδεκαετη 'Ιησου", μέσα σ'όλα τά άλλα σοφά διδάγματα  
πού δίνει, με ένα τρόπο όλοτελα ξεχωριστό και πρωτότυπο διακνυ-  
ρήττει πώς:

"Αλήθεια" δεν είναι μονάχα ή παρδαλή-  
φανταχτερή - άλαφριά πού στέκεται άπάνω άπά-  
νω σάν τό λάδι..."

Μά πώς για να βρει κανείς τήν αλήθεια πρέπει να φάξει ως μέσα  
βαθείά στην ούσία των πραγμάτων και των γεγονότων.

Από τις πιο γνωστές πρόζες του "Χρυσού Μύθου" είναι ό "Ολέθρος".  
Θέμα ή χιλιοειπωμένη ιστορία τής Σαλώμης και του 'Ιωάνα  
('Ιωάννη). Κι όμως κανείς άλλος δεν έδωσε τόσο ζωντανά τήν  
παρουσία τής σαγηνευτικής κόρης τής 'Ηρωδιάδας, κανείς απόδωσε  
τόσο ~~καταπληκτικά~~ τέλεια με λέξεις τό ρυθμό και τό  
λίχνισμα του χορού της, του θρυλικού "χορού των έφτά πέπλων".

"Αν έμπαινε ή κατάλληλη χορογραφία κα'ι μουσική, τó έργο θά γινόταν αυτόματα ένα θαυμάσιο από αίσθητικῆς άποφης μπαλλέτο. Είναι διαλογικό καί σ'όλη τή διάρξεια τῆς πλοκῆς του κύριο πρόσωπο. Είναι ή πανέμορφη Σαλώμη, μέ τήν πάλη τῶν δύο φυχῶν τῆς - τῆς καλῆς καί τῆς κακῆς. Άλλα δευτερεύοντα πρόσωπα είναι ó Κηπουρός, ó Δεσμοφύλακας, ó Ήρώδηςκι ή φωνή του Ίω-άννη.

Ή σκηνή του χοροῦ τῆς Σαλώμης αποδίδεται καταπληχτικά:

"Πέφτει, κι 'αὐτοσχεδιάζει ένα χαμόσυρτο χορό.-Τό χορό του νεροῦ.- Τά πόδια καί τά χέρια τῆς, σά νερένες φλέβες, καί τά πέπλα, φουσκώνουν σάν πλημμύρα. Γλυστράει στή χλόη μέ φιδίσιους έλιγμούς. Ρέει σῆς άύλακιές, κυκλώνοντας κάθε κρίνο.- Οί κρίνοι όλοι λυγίζουνε, μά δέν σπάει κανείς. Τώρα, τινάσσεται όρθή. Γυρίζει γυρίζει...καί στυ-λώνει στ' άκροδάχτυλά τῆς.-Τέλεια εικόνα όμορφοσκαλισμένου συντριβανιοῦ.- Τά έφτά πέπλα, βουτηγμένα από τή ζώνη, σηκώνονται - φουσκώνουν σάν κρίνοι.- Τέλος... λύνεται ή ζώνη, τά πέπλα σκορπιένται καί μένει σά στερημένο συντριβάνη.- Μεθάει - πυρώνει, από τ'ήν ίδια τῆς τή γύμνια. Πετιέται σάν σπίθα στούς πέπλους τῆς, καί χορεύει τό χορό τῆς φωτιάς... Σαλεύει κάτω στά πέπλα τῆς σά φωτιά καί όρθώνεται γυμνή, στριφογυρίζοντας σά φλόγα πού θεριεύει - τυλίγει καί καταλεί-ότι βρεῖ μπροστά τῆς."

Τό 1939 μέ τήν έκρηξιν του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου βρί-σκομε τό Νικολαΐδη στήν Κύπρο. Τό Δεκέβρη του ίδιου χρόνου φεύγει για τό Κάιρο. Ήκει όμως δέν μένει παρά λίγες μέρες γιατί τά χαρτιά του δέν είναι έντάξει καί κινδυνεύει νά συλλη-φθει. Φεύγει αεροπορικῶς για τό Σουδάν καί ξαναγυρίζει πίσω στό Κάιρο σέ δύο μέρες μέσα από τήν Άβυσσηνία. Στό Κάιρο πα-ραμένει σ'όλη τή διάρκεια του πολέμου. Στόν πόλεμο δέν παίρνει μέρος γιατί ή υγεία του καί ή ήσυχηφύση του γενικά δέν του τó επιτρέπουν. Όμως μέσα από τά έργα του καί μέσα από τίς συζητήσεις πού έκανε μέ φίλους, φαίνεται ή απέχθεια του, τ'ό μίσος του στόν πόλεμο:

"Θεωρῶ τόν έαυτό μου υπεύθυνο αὐτοῦ του πολέμου γιατί δέν έκανα τίποτα για νά τόν άποφύγουμε."

λέει σέ μιά συνέντευξη στά "Κυπριακά Γράμματα" μιλῶντας για τόν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ό Τεῦκτρος Άνθίας, καί πάλι, μιλῶντας μας για τόν Νίκο Νικολαΐδη λέει.

"Δέν θά ξεχάσω ποτέ τήν αντίδραση του στόν πόλεμο, όπως τήν άκουγα μέμιά έπιγραμ-ματική διατύπωση τά βράδυα του Σεπτέμβρη, 1939, πού νιώθαμε τή μεγάλη χαρά τῆς συντρο-φιάς του στή Λευκωσία. Ενώ οί σειρήνες οὔρ-ηλιαζαν καί τό σιοτάδι έζωνε τήν πόλη-έτσι <sup>αὐτό</sup> ή άερομινωά έκανε τά πρώτα τῆς γυμνάσια-ό Νίκος φωτισμένος μέ τό άδύνατο φῶς μιᾶς λάμπας σ'ένα κατάκλειστο δωμάτιο, έρριχνε άπλετο φῶς στήν στήν "προδοσία του ανθρώπου από τόν ίδιο τόν άνθρωπο",στό έγκλημα του πολέμου".

...../.....

Τό 1940, στό Κάιρο, ὁ Νικολαΐδης ἐκδίδει τό μυθιστόρημα του "Πέρα ἀπό τό καλό καί τό κακό," σέ 250 ἀντίτυπα. Σάν ὑπόθε-λο τοῦ ἔργου στήν ἀρχή εἶχε βάλει τό "Ἱστορία δύο ἀδερφάδων γιά νά καταλήξει τελικά στό "Ἀνιστορῶ Ἱστορία". Καθώς μέ τά ἴδια λόγια ἀρχίζει τή διήγηση του:

"Στό νησί μου, εἶναι κάποιες ἱστορίες τῆς ζωῆς, καί μιᾶ ἀπ' αὐτές εἶναι ἡ ἱστορία δύο ἀδερφάδων. Οἱ ἀγαθοί νησιῶτες μιλήσανε πολύ γι' αὐτές τίς ἀδερφάδες, καί ὡς τήν ὥρα τίς ἀναφέρουν, σά γίνεται λόγος, γιά τά "παράξενα καί τ' ἀξεδιάλυτα" πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου".

Αὐτά τά "παράξενα καί ἀξεδιάλυτα" αὐτοῦ τοῦ κόσμου τά βγαλμένα μέσα ἀπό τήν κοινοτική συμβίωση τῶν ἀνθρώπων καί δημιουργημένα ἀπό τίς συνθήκες τῆς ζωῆς τους, ἔρχεται νά μᾶς διηγηθῆ, νά μᾶς ἀναλύσει, νά μᾶς τονίσει ὀσυγγραφέας. Αὐτά τά "παράξενα καί ἀξεδιάλυτα" πού ἴσως σήμερα, στήν ἐποχή πού ζοῦμε, νά μή δημιουργοῦν οὔτε κἄν πρόβλημα ὑπαρξῆς γιατί οἱ συνθήκες καί οἱ ἄνθρωποι ἔχουν σχεδόν ὀλοκληρωτικά ἀλλάξει. Ἀν ὅμως τοποθετίσουμε τό ἔργο αὐτό στήν ἐποχή του, δηλαδή στίς ἀρχές περίπου τοῦ αἰῶνα μας, καί σπᾶ στενά ἐνός νησιοῦ ἢ μιᾶς ἐπαρχίας, τότε φτάνουμε στό σημεῖο νά σκεφτοῦμε σοβαρά πώς τό πρόβλημα μέ τό ὅποιο καταπιάνεται ὁ Νικολαΐδης εἶναι ἀπό τά πιό φλέγοντα, ἀπό τά πιό κοινοτικά. Κι' εἶναι αὐτό τό πρόβλημα τῆς "ἀποκατάστασης" τῶν κοριτσιῶν, εἶναι ἡ ἀγωνία, ἡ προσμονή, ὁ πόθος τῶν κοπέλλων μέ τήν κλειστή, περιορισμένη ζωή νά φτιάξουν οἰκογένεια, νά παντρευτοῦνε μέ κάθε τρόπο.

Σήμερα βέβαια, πού ἡ γυναίκα ἔχει τόσο χειραφετηθεῖ, πού μέ τή μόρφωση καί τήν ἐπαγγελματική κατάρτηση διεκδικήσε τά δικαιώματα της καί τά ἀπόκτησε, δέν τῆς παρουσιάζεται σέ τόσο ἐντονο βαθμό ἡ ἀνάγκη "νά βρεῖ ἄντρα" (παρ' ὅλο πού στίς ἐπαρχίες ἐξακολουθοῦν, ἰδιαίτερα στήν πατρίδα μας, νά διατηροῦνται μερικᾶ παμπάλαια ἔθιμα καί θεσμοί σέ βάρος τῆς γυναίκας.) Σέ μιᾶ ὅμως ἐποχή πού θεωροῦνται δυστύχημα στήν οἰκογένεια ἡ γέννηση τοῦ κοριτσιοῦ καί πού, ~~καί κἄν~~ τό μόνο μέλημα τῶν γονιῶν γιά τίς κόρες ἦταν νά τίς παντρέφουν ὅσο τό δυνατό πιό γρήγορα γιά νά τοῦς φύγει ἡ ἔγνοια, τίποτα, οὔτε καί ἡ πιό μεγ' αλη ὑπερβολή δέν θεωρεῖται ἀπιθανότητα.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου εἶναι κοινή: Εἶναι ἡ ἱστορία δύο ἀδερφάδων πού στήν προσπάθεια τους νά ἐκπληρώσουν τόν ἀντικειμενικό σκοπό τῆς ζωῆς τους, νά ἀποκατασταθοῦν, τραβᾷ ἡ κάθε μιᾶ τό δρόμο τό δικό της, ὀλοτέλα ξεχωριστό καί ἀντίθετο ἀπ' τῆς ἄλλης μέ μόνο κοινό σημεῖο αὐτή τήν προσπάθεια.

"Τά δύο κορίτσια μεγαλώνανε, καθώς δύο διαφορετικά λουλούδια φυτεμένα στή ἴδια γλάστρα, καί "προσπαθοῦσαν". Προσπαθοῦσαν πολύ. Σ' αὐτό μονάχα μοιάζανε μεταξύ τους οἱ δύο ἀδερφάδες. Πασχίζαν νά "διακριθοῦν" καί νά καλοπαντρευτοῦνε "σά θάρτ' ἡ ὥρα τους" γιατί καί ὁτό νησί μας, αὐτό τό ζήτημα "τίθεται" πολύ νωρίς στό βίο τῶν κοριτσιῶν."

Ἡ μιᾶ ἡ Φωτεινή, φρόνιμη, νοικοκυρά, προκομμένη, περνοῦσε τόν καιρό της κλεισμένη σπῆτι φτάνοντας τά προικιά ~~κἄν~~ της καί περιμένοντας πόν καλό της πού θάταν:

"Ένα μαστοράκι - κάλφας πού θά τοῦ ἄνοιγε  
μαγαζάκι μέ τά λεφτά πού κέρδιζε ἀπό τό μετᾶξι  
καί θά τόν ἔκανε νοικοκύρη..."

Ἡ ἄλλη, ἡ Χρυσούλα, πού ἔλαμπε ἀπό ὀμορφιά καί χάρη, μοίραζε  
τίς ὥρες της ἀνάμεσα σ' ἀτέλειωτα κοιτάγματα στόν καθρέφτη  
καί σέ χορούς καί συναναστροφές μέ νέους, ψάχνοντας νά βρεῖ  
μέσα σ' ὅλους τόν καλλίτερο,

"Ένα κυβερνητικό ὑπάλληλο, ἕνα γραμματικό  
σ' ἐμπορικό κατάστημα, ἢ σέ δικηγόρο, πού θά  
τοῦ χάριζε τήν ὀμορφιά της αὐτή, καί κεῖνος  
θά τήν ἔκαμνε κυρία καθῶς πρέπει στήν κοινωνία..."

Στήν ἀρχή ἡ ἀπαιτήσεις τους ἦταν σχετικά μεγάλες, σκόρπισαν  
μάλιστα καί μερικές ἀρνήσεις σέ ὑποψήφιους πού δέν ἔβρισκαν  
τοῦ γούστου τους. Μέρα μέ τή μέρα, χρόνο μέ τό χρόνο  
ξεχώριζαν οἱ δρόμοι τῶν δύο ἀδερφάδων, γίνονταν ὄλο καί πιό  
ἀπόλυτες στά φερσίματά τους. Ἡ μιά κλείστηκε ὀλότελα στόν  
ἑαυτό της, δούλευε, δούλευε κ' ὄνειροπολοῦσε. Ἡ ἄλλη  
ἐμπλεξε μέ παρέες, μέ νέους πού ὅμως δέν ἔδειχναν διάθεση  
νά ~~κατανοητοῦν~~ <sup>δεδοῦν</sup> μέ γάμο.

"Μέ τόν καιρό, γίνονταν πιό συμμαζεμένη ἡ μιά -  
πιό προκλητική ἡ ἄλλη, κι' ἔτσι, ἡ κάθε ἀδερφή,  
ὀλοένα ἔμοιαζε καί πιότερο μέ τόν ἑαυτό της."

Κι' ἀρχίζει ὁ Νικολαΐδης, μέσ'τό λεπτεπίλεπτο νυστέρι τοῦ  
ἀνατόμου νά μελετᾷ μιά - μιά τῆς ἀντιδράσεις τῶν δύο ἀδερφάδων,  
νά δίνει μιά - μιά τίς σκέψεις τους, μιά - μιά τίς ἀπελπισμένες  
τους ἐνέργειες

"Ἡ κάθε ἀδερφή βίαζε τόν ἑαυτό της νά πιστέψει  
πῶς, "ὄλα πηγαίνουνε καλά". Καί ἀπό αὐτή τή  
θεληματική πίστη, ἀντλούσανε τή δύναμη γιά τήν  
προσπάθεια τους.".....  
.....

"Τά χρόνια... ὅμως, τά χρόνια περνούσανε, δίχως  
νά μπεῖ καί νά καθίσει στό σπίτι τους ὁ ἄντρας,  
καί ἡ ἀνθρώπινη τους ὑπομονή ἀρχισε ν' ἀποκάμνει,  
μέ τίς μακροπρόθεσμες ἀναβολές καί ἡ πίστη τους,  
γιά τό ἀξιόχρεο τῆς ζωῆς, νά κλονίζεται."

Καί τότε ριζώθηκε ἡ ἀμφιβολία μέσα τους. Ἀμφιβολία γιά τό ἂν  
ὁ ἀπόλυτος αὐτός τρόπος ζωῆς πού ἡ καθεμιά τους ἐφάρμοσε, ἦταν  
ὁ σωστός. Ὑποψία μήπως ἔγινε κάποιο λάθος, μήπως κάτι δέν  
πήγαινε καλά... Κοίταξαν μέσα βαθειά στόν ἑαυτό τους κι'  
ἀναγκάστηκαν νά παραδεχτοῦν πῶς, ναι, κάτι δέν πήγαινε καλά...

"Καί ὁμολόγησαν, ἡ κάθε μιά στόν ἑαυτό της πῶς  
"τό εἶχε παραξυλώσει". Καί ὄχι χωρίς κόπο,  
ἀρχίσανε νά βάζουνε νερό στό κρασί τους.  
Ἡ μιά, ξανοίχτηκε... λιγάκι - ἡ ἄλλη, μαζεῦτηκε...  
κάπως. Ἡ γειτονιά χαμογελοῦσε καί μέ τίς δύο!.....

Ὅμως

" Ὅσο καί νά μαζεῦονταν ἡ μιά, ὅσο καί νά  
τεντώνονταν ἡ ἄλλη, δέν βγαῖναν ἔξω ἀπό τό σκαρί  
τους. Ἡ κάθε μιά εἶχε "τό γνότο καί τό ζουμί της"  
ὀλότελα διαφορετικά ἀπό τῆς ἄλλης καί: ἀταίριαστα"

Δέν ξέρω ἂν σέ κανένα ἄλλο Νεοελληνικό μυθιστόρημα μπορεῖ νά  
βρεθεῖ τόση δύναμη ἀνάλυσης καί περιγραφῆς. Ὁ Στ. Καρακάσης,  
μελετητής τῆς ζωῆς καί τοῦ ἔργου τοῦ Ν. Νικολαΐδη, λέει:-

" Ὁ Νικ. Νικολαΐδης περιγράφει τίς ψυχικές  
μεταπτώσεις τῶν δύο ἀδερφάδων μέ τή γνωστή του  
ψυχχαναλυτική δύναμη. Ἡ περιγραφή τῆς κατάπτωσης

τῶν δύο ἀδερφάδων πού συμβαίνει σέ δύο διαφορετικούς ψυχικούς τομεῖς γίνεται κατά ἕνα τρόπο πρωτοφανή στή λογοτεχνία μας. Ὅπως συνήθως στά ἔργα τοῦ Νικολαΐδη ἡ ὑπόθεση ἐξελισσεται μέ βάση προπαντός τήν ψυχολογική δράση. Προχωρεῖ βήμα πρός βήμα. Προβλέπει κι ἀναλύει ὅλες τίς περιπτώσεις κι ὅλες τίς τυχόν ἀντιρρήσεις πούμποροῦν νά γενναθοῦνε στό μυαλό τοῦ ἀναγνώστη κι ἐτοιμάζειμποροῦμε νά ποῦμε φυσιολογικά τή λύση τοῦ δράματος".

Οἱ ὁλοτέλα διαφορετικές φύσεις τῶν δύο ἀδερφάδων πολύ συχνά τίς ἔφερναν σέ ἄγριες λογομαχίες καί καυγάδες. Τσακωνόντουσαν γιά τό τίποτα, γιά τό χρώμα τοῦ σπιτοῦ καί γιά τά εἶδη τῶν λουλουδιῶν πού ἡ κάθε μιὰ προτιμοῦσε, καί πού ἤθελε νά τά ἐπιβάλλει. Στό τέλος ἡ κοινή ζωή τους ἔγινε ἀβάσταχτη γιατί ὅλη ἡ ἀγωνία, ὅλη ἡ ἀνησυχία, ὅλη ἡ τρελλή τους ἐπιθυμία γιά ἀντρα μετατρέπονταν σέ μίσος πού τό ἐξεδήλωναν ἡ μιὰ ἐναντία στήν ἄλλη. Ἀμέτρητες φορές, μαζεῦονταν ἡ γειτονιά γιά νά τίς χωρίσει ἀπό μιὰ τρελλή, ὅλο πάθος πάλη. Ἀποφάσισαν νά μοιράσουν τήν περιουσία τους στά δύο καί νά κάνει κάθε μιὰ τή ζωή της μονάχη.

"Καί πραγματικά: Σέ λίγο καιρό, πλάι στό "γκρίζο μέ ἄσπρα" ἀνωγάκι τῆς μιᾶς ἀδερφῆς, φάνταξε τό "ἄσπρο" μέ λουλακιά" τῆς ἄλλης. Κι ἕνα μπαλκονάκι, στολισμένο μέ γαρουφαλιές καί σγουρούς βασιλικούς, πρόβαλε πλάι στό ἄλλο - τό στολισμένο μέ τίς ἀμύρνες ὀρτάσεις καί τίς γαρδέλιες - κι ἀνάσταινε τή γειτονιά μέ τήν εὐωδιά του."

Κι ἐξακολουθοῦν νά ζοῦν, οἱ δύο δυστυχημένες γυναῖκες νά ζοῦν καί νά ὄνειρεύονται τό ἀπιαστο ἰδανικό. Γεροντοκόρες μεσόκοπες πιά ἐξακολουθοῦν ν'ἀρπάζονται ἀπελπισμένα ἀπό τίς παλιές τους χάρες καί ... ἀκόμη νά ἐλπίζουν. Νά ἐλπίζουν ἡ κάθε μιὰ μέ τόν τρόπο της, μέ τή στάση της πού ὅλο κι ἔχανε τήν παθητική της μορφή καί γίνονταν ἐνεργητική, συγκεκριμένη ἔφτασαν πιά καταντήσουν κι οἱ δύο ὁ περίγελος τῆς γειτονιάς καί τῶν περαστικῶν, χωρίς κἄν νά τό καταλαβαίνουν. Ἡ μιὰ, ἡ Χρυσούλα, πού ὁ κόθος της γιά σύζυγο ἔχει πιά μετατραπεί σέ μανία, σέ τρελλή ἐπιθυμία γιά ἀντρα, ἐπιθυμία πού ἡ ναρκωμένη της σάρκα ἔντονα ἐξεδήλωσε τώρα στίς τελευταῖες της ἀναλαμπές, δέν διστάζει νά βῆγεῖ στό πεζοδρόμιο καί τοῦ κάκου νά καλεῖ - σάν κοινή γυναῖκα - τοῦς περαστικούς στό σπίτι της. Ἡ ἄλλη - ἡ Φωτεινή, ἐξακολουθεῖ ἀσπμάτητα νά δουλεύει, νά πλημμυρίζη τό σπίτι προικιά, ἀπαράλλαχτα σάν μιὰ νιδόννη πού, μέ τό φτάσιμο τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου, δέν τά προφταίνει ὅλα καί βιάζεται, βιάζεται... Καί περιμένει ἀκόμη τόν "ἀντρούλη", κάνοντας ὄνειρα τό βράδυ στό κρεβάτι, ὅταν τό γεροντικό της πιά κορμί ξεκουράζεται ἀπό τήν ὁλοήμερη ἐργασία.

Τραγικά γελοῖες γίνονται οἱ φτωχές γεροντοκόρες μέ τά ἀνόητα παιδιαρίσματα τους. Μέ πόση κατανόηση, μέ πόση θλίψη τίς παρακολουθεῖ ὁ συγγραφέας. Πόσο συμμερίζεται τόν πόνο τους καί πόσο τίς καταλαβαίνει ...

"ὦ! Ἄς φυλαχτοῦμε ἀπό τό νά γελάσουμε μέ τ'ἀδύνατα πλάσματα τοῦ Θεοῦ, πού στήν ἀπελπισμένη προσπάθειά τους χάσανε τήν ἀξιοπρέπεια καί ξεπεράσανε τό "καθώς πρέπει"."

Θαυμάσια ἡ στάση τοῦ συγγραφέα. Δέν κατηγορεῖ δέν κρίνει κανένα. Ἀπλῶς παρατηρεῖ καί μᾶς ἀνιστορεῖ τά διάφορα γεγονότα. Κι εἶναι μεγάλο προτέρημα ~~γιατί~~ γιά ἕνα λογοτέχνη τό νά μή γίνεται ρήτορας ἡ ἠθικολόγος καί νά μή διαλαλεῖ συμπεράσματα καί κηρύγματα. Ἀφήνει τόν ἀναγνώστη νά κρίνῃ μονάχος του. Καί τό συμπέρασμα βγαίνει εὐκόλα, ὁμαλά, φυσικά. Δέ φταῖνε οἱ φτωχές ἀδερφές - ἡρώιδες του. Αὐτές εἶναι μονάχα τά θύματα, τά ἄτυχα θύματα μιᾶς κατάστασης πού ἐπικρατεῖ καί πού αὐτές δέν,μποροῦν

νά τήν αλλάξουν. Δέν εἶναι τυποὶ ἐπαναστατικοί - κι' ἴσως αὐτό εἶναι τὸ μόνο τους σφάλμα. Δέν μποροῦν νάντιδράσουν, νά ὑψώσουν τὸ ἀνάστημά τους καί νά ζήσουν τή ζωή τους, ὅπως τὸ ἐνστιχτό τους - ἀφοῦ μὲρρωση δέν ἔχουν - τίς ὀδηγεῖ.  
'Αφήνονται ἔρμαια τῆς τύχης τους στήν ὁποία ὑποτάσσονται ἀδιαμαρτύρητα. Αὐτές οἱ δυὸ ἀντιπροσωπεύουν ἕνα ὁλόκληρο πλῆθος ἀδύναμων πλασμάτων, ἀβουλων, χωρὶς ἰθανικά, χωρὶς ὑψηλό σκοπό στή ζωή τους.

Ὁ μεγάλος αἴτιος, ὁ φταίχτης, ὁ δημιουργός αὐτῆς τῆς δραματικῆς κατάντιας τους ἕνας εἶναι: Ἡ κοινωνία. Ὁἱ κοινωνικὲς συνθήκες, μέ τή στενότητα τους, τίς προλήψεις καί τοὺς νόμους τους, πού δεσμεύουν τὸ ἄτομο καί τὸ κάνοθν πειθήνιο κι' ἀβουλο ὄργανό τους. Ἡ κοινὴ γνώμη, - τὸ "τί βιά πεῖ ὁ κόσμος" - πού φοβερά ὑψώνεται κι' ἀλυσοδένει τὰ αἰσθήματα, τήν πρωτοβουλία, τήν προσωπική δράση. Χιλιάδες κοπέλλες ἀκόμη καί σήμερα, ἀντιμετωπίζουν προβλήματα ἴδιας φύσης καί πάρα πολλές εἶναι ἀνίκανες νά τὰ προσπεράσουν. Πατί ἡ κοινωνία πνίγει πολλές φορές καί τὰ αἰσθήματα, κι' ὅταν ἀκόμη θάλλυαν - αὐτά μόνα τους, χωρὶς τή συμμετοχὴ τῆς λογικῆς - χίλια δύσκολα ζητήματα. Ὁ Νικολαΐδης πιστεύει πὺς ἂν μπροῦσε λιγάκι ἡ ἀγάπη νά στριμωχτεῖ ~~XXXX~~ στή ζωὴ τῶν δυὸ ἀδερφάδων ὅλη ἡ ἱστορία τους θ' ἄλλαζε. Κε' αὐτὴ ὅμως εἶναι σφιχτοφυλακισμένη πίσω ἀπὸ τοὺς σιδερένιους τοίχους τῆς πρὸληψης, τοῦ ἐλέφχου τῆς κοινωνίας.

"Δέν ἦταν μισερές - κι' οἱ δυὸ τους στό σῶμα, μὰ σίγουρα κι' οἱ δυὸ τους στή ψυχὴ ἀφοῦ τοὺς ἔλειψε π.αντα ἡ ~~XXXX~~ μεγάλη Καθοδηγήτρα ...  
'Ἡ ΑΦΑΠΗ ... πού ἔλκει, -ἀδράχνει - συντομεύει κι' ἀπλοποιεῖ τὰ πάντα..."

Δέν γνωρίζανε τὸν ἔρωτα σέ καμιὰ μορφή του. Οὔτε τὸν παιδικό, οὔτε τὸν ἐφηβικό, κι' ἔτσι δέν μποροῦσαν νά ἐκτιμήσουν τήν ἀδολη ἀγάπη. Ψάχνανε γιὰ νά βροῦν ἄντρα νά τὸν παντρευτοῦν, χωρὶς νά νοιάζονται γιὰ αἰσθημα, οὔτε κἂν γιὰ ἔλξη σωματικῆ. Τὰ στενά πλαίσια τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς δέν τοὺς ἐπέτρεψαν οὔτε αὐτό τὸν γάμο νά κάνουν, κι' ἀπομένουν στό τέλος μέ σκοτωμένα τὰ ὄνειρα τους. ~~πὺς ζήσανε πολλα χρόνια καὶ οἱ δυὸ, πρῶτα ἡ Χρυσούλλα καὶ ὕστερα ἡ Φωτεινὴ~~ σκοτωμένο τὸ λογικό τους (τρελλαινόνται κι' οἱ δυὸ, πρῶτα ἡ Χρυσούλλα καὶ ὕστερα ἡ Φωτεινὴ) καί τελειώνουν τήν ζωὴ τους σάν δυὸ ζῶακια, χωρὶς κανένα σκοπό, καμιὰ ἔγνοια, κανένα βάσανο.

Πόσο δυνατὰ, πόσο σοφὰ κλείνει τὸ ὑπέροχο αὐτὸ μυθιστόρημα ὁ Νικολαΐδης!

"Οἱ ἀγαθοὶ νησιῶτες, ὡς τήν ὥρα, <sup>μηνώνλας</sup> γιὰ τὰ "παρά-ξενα κι' ἀξεδιᾶλυτα πράματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου" ἀναθυμοῦνται κι' ἀναφέρουν τίς δυὸ ἀδερφάδες. Λένε πὺς ζήσανε πολλα χρόνια κι' οἱ δυὸ, τρελλές καί περιγράφουνε τήν τρέλλα τους".....

"Προσθέτουν λίγα λόγια ἀκόμα γιὰ νά τονίσουν πὺς καί τὰ δυὸ αὐτὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, σταθήκανε πάντα " Π ἔ ρ ' α π ' τ ὁ κ α λ ὀ κ α ἰ τ ὁ κ α κ ὀ", καί σπαλίνουν στοχαστικά "Λές καί οἱ ἀγαπημένοι μου νησιῶτες, ἀναζητᾶνε μέ τὸ ἀπλοϊκό μυαλό τους, τὸ βαθύ ~~XXXXXX~~ συμβολισμό αὐτῆς τῆς τρέλλας, καί ἡ ἀπλή, μὰ βαθειὰ ψυχὴ τους συναιστάνεται τὸ νόημα τῆς "ἱστορίας" τῶν δυὸ ἀδερφάδων".

...../.....

Ο 'Αλέξης 'Αργυρίου στά " 'Ελεύθερα γράμματα" λέει για τὸ " Πέρα ἀπ' τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ".

"'Απὸ μιὰ ἄποψη ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ βιβλίου εἶναι λαϊκὴ. Ἐκτός ἀπὸ τὰ κύρια πρόσωπα βλέπουμε νὰ προβάλλει θαμπὴ μιὰ κοινὴ γνώμη ποὺ σάν ὑποτυπώδης ἀρχαῖος χορὸς τοποθετεῖ τὰ γινόμενα καὶ τὰ χρωματίζει μὲ τὴ λαϊκὴ ἀντίληψη. Μὰ ἡ τεχνικὴ τοῦ βιβλίου εἶναι ἄλλο πράμα. Εἶναι τεχνικὴ ἐπίδεδξιου τεχνίτη."

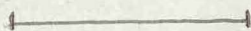
Ὁ Αἰμίλιος Χουρμούζιος, μὲ δυὸ γραμμὲς χαρακτηρίζει τὸ θαυμάσιο αὐτὸ ἔργο:

"'Αρχίζει μὲ τοὺς χαμηλοὺς τόνους μιᾶς νησιώτικιας ἠθογραφίας καὶ φθάνει στοὺς ὑψηλότερους τόνους τῆς ἀρχαίας τραγωδίας."

Κι' ὁ Σταῦρος Καρακάσης τόσο πετυχημένα τὸ παρουσιάζει σάν μιὰ μουσικὴ συμφωνία:

" Τὸ " Πέρα ἀπ' τὸ Καλὸ καὶ τὸ Κακὸ" μοῦ κάνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς μουσικῆς συμφωνίας μὲ δυὸ μοτίβα ποὺ ἕνας μεγάλος τεχνίτης τ' ἀναπτύσσει, τὰ διαπλάττει καὶ τὰ ἐναλλάσσει, δημιουργώντας ἕνα ἄρτιο μουσικὸ σύνολο, ποὺ στέκεται ἀρχιτεκτονικὰ ἄψογο καὶ τέλειο."

Μιὰ δευτέρη ἔκδοση τοῦ " Πέρα ἀπ' τὸ Καλὸ καὶ τὸ Κακὸ" ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ Οἶκο " Οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου", γίνεται τὸ 1947 στὴν Ἀθήνα.



Τὸ 1948, στὸ Κάϊρο καὶ πάλι, ὁ Νῆκος Νικολαΐδης ἐκδίδει τὸ τρίτο του μυθιστόρημα, τὰ " Τρία Καρφιὰ". Ἀρχίζοντας πο εἶχε σκοπὸ νὰ γράψει ἕνα δηγήγημα, μιὰ νουβέλλα τὸ "Ἡρῶτο Καρφι". Σιγά - σιγά ὅμως τὸ δούλευε, τὸ συμπλήρωνε, τὸ προέκτεινε κι' ἔφτασε νὰ μᾶς δώσει ἕνα ὀγκώδικο μυθιστόρημα 332 σελίδων.

'Αναλύνοντας τὰ βιβλία τοῦ Νικολαΐδη βλέπουμε πὼς στὸ εἶδος τους ἀποτελοῦν πρὸ καθένα κι' ἕνα μεγάλο λογοτέχνημα. Γιατὶ τέτοιοι ἦταν ὁ Νικολαΐδης. Δὲν θάφηνε ποτέ νὰ ~~κινηθῆ~~ κυκλοφορήσει κάτι δικό του ποὺ νὰ μὴν εἶναι ἄψογο ἀπὸ κάθε ἄποψη. Ἔτσι καὶ τοῦτο τὸ μυθιστόρημα του, μὲ δυὸ λόγια μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ σάν τέλειο. Τέλειο στὴ φόρμα, τέλειο στὴν περιγραφή, τέλειο στὴν ἀνάλυση. Ὅλη ἡ πεῖρα τῆς ζωῆς, ὅλη ἡ γνώση τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τόσα χρόνια μάζευε σταλιά-σταλιά ὁ συγγραφέας, διοχετεύονται σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο ἔργο.

Ἡρωα του χρησιμοποιεῖ ὁ Νικολαΐδης καὶ πάλι ἕνα φτωχὸ ἀνθρωπάκι τοῦ Λαοῦ, ἕνα χωριατόπουλο μ' ἀδύνατο μυαλό κι' ἀδύνατη θέληση, τὸν Κασιανό. Τὸ περιβάλλον ποὺ ταιριάζει στὸ μυθιστόρημα εἶναι καὶ πάλιν ἐκεῖνο τῆς μικρῆς του Πατρίδας, τῆς Κύπρου, κι' ὁ ἀγαθούλης ὁ Κασιανός δὲν μπορεῖ ν' ἀνεῖ ἄλλος ἀπὸ ἕνα Κυπριόπουλλο τῆς ὑπαίθρου. Ὁ πατέρας τοῦ Κασιανοῦ, ὁ Γιαννακός, ἕνας φτωχὸς χωριάτης, ἀποφασίζει ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς γυναίκας του, νὰ στείλει τὸ παιδί στὴ χώρα, νὰ κάνει μονάχο τὴν τύχη του.

...../.....

" Ναι, τὸ παιδί γιὰ τὸ χωρικό ἔχει ἀξία, ὅσο εἶναι κοντὰ του, μὰ σὰ δὲν ἔχει χωράφια νὰ τὰ σκάβει, . . . . εἶναι καρφί καρφωμένο στὸν τοῦχο. "

Κι' ἀρχίζει ὁ πατέρας, ὁ ἀγράμματος, ὁ ἀπαιδαγώγητος καὶ βασανι-  
μένος πατέρας, νὰ δίνει "συμβουλές" στὸ παιδί, συμβουλές πού ~~ἀ-~~  
νοιξαν τὴν πρώτη πληγὴ στὴν τρυφερὴ του ψυχούλλα κι' ἐμπηξαν  
μέσα τὸ "Πρῶτο Καρφί". Κι' εἶναι αὐτὸ τὸ πρῶτο καρφί ὁ Φόβος  
γιὰ τὴ ζωὴ τὴν "ἀίμορουφήχτρα" καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ὑπόψια πὼς  
ὁ κόσμος εἶναι "θηριόγνωμος", κακὸς πὼς παραδοκεῖ κάθε στιγμή νὰ  
καταπιεῖ στὸ ἀσπλαχνο στόμα του κάθε ἀνυπεράσπιστο πλάσμα πού  
θὰ βρεθεῖ μπροστά του. Καὶ τὸ παιδί, τρομοκρατημένο, ἀκούει, ἀκούει  
καὶ σφηνώνει μέσα του βαθειὰ τοῦτα τὰ φοβερά λόγια:

" Νὰ φυλάχῃσαι ὅσο μπορεῖς ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. . . . .  
ὅσο νὰ κάνεις παράδες. . . . . Καὶ πιά δὲ φοβᾶσαι τίποτα  
. . . . . Ἐχεις τὴν ἀσφάλεια. . . . . " Πρέπει νὰ πᾶς παιδί  
μου "ν ἄ κ' ἄ ν ε ι ς π α ρ ἄ δ ε ς". Εἶδ' ἄλλως. . .  
ὄση ψυχὴ κι' ἂν ἔχεις - καὶ τί ψυχὴ μπορεῖ ν' ἄχει  
ὁ φτωχὸς - σέ ρίχνει κάτου καὶ σέ χτυπάει σὰ  
χταπόδι. . . . "

Λεφτά! Νὰ ἡ μόνη ἄμυνα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς  
"κακούργους" συνανθρώπους του, ὅπως τὴ βλέπει μὲ τὸ στενὸ του  
μυαλὸ ὁ χωρικός. Κι' ἔτσι τὴν μεταδίδει καὶ στὸ νεαρό του βλα-  
στᾶρι, μὴ μπορῶντας νὰ καταλάβει τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ πού τοῦ  
κάνει. Μὴ μπορῶντας νὰ φαντασθεῖ πὼς τὰ λόγια του αὐτὰ θὰ  
μπάσουν στὴ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ τὰ πρῶτα θεμέλια τοῦ κατοπινοῦ  
στρυφνοῦ, ἀνώμαλου του χαρακτήρα πού θὰ κάνει τὸν κόσμο νὰ τὸν  
πεῖ ἄργότερα " Βουλωμένο τοῦ Σατανᾶ" καὶ " Καρφωμένο". Ὁ φτωχὸς  
πατέρας, βαρνεστημένος ἀπὸ τὴ μιζέρια καὶ τὴν ταπείνωση τῆς  
δικῆς του ζωῆς, κουρασμένος ἀπὸ τὴν ἄκαρπη - χροῶν - προσπάθεια,  
φοβισμένος πὼς κάτι ἀνάλογο περιμένει τὸ γυιὸ του κεῖ κάτου  
στὴ χώρα, θέλει νὰ τὸν βοηθήσει, νὰ τὸν συμβουλέψει. Στοργικά, ὄλο  
ἀγάπη τὰ κίνητρα. Φοβερά, καταστρεπτικά τὰ μέσα, θλιβερά καίρια  
τὰ ἀποτελέσματα. Ὁ μικρὸς Κασιανὸς φεύγει ἀπὸ τὸ χωριὸ μὲ βαθειὰ  
μψηγμένο μέσα του τὸ "Πρῶτο Καρφί".

Κι' ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ περιγραφή τῆς ζωῆς τοῦ χωρια-  
τόπουλου μέσα στὴ χώρα. Μιᾶς ζωῆς χαμηλῆς, ὄλο ταπείνωσῆς  
καὶ ποταπότητα πού ἀντικειμενικὸ καὶ μόνον σκοπὸ ἔχει τὴν ἀπό-  
μνηση χρημάτων, μὲ κάθε τρόπο, μὲ κάθε μέσο. Δυνατὲς ὅσο κι' ἀπλῆς  
οἱ περιγραφές τῶν καθημερινῶν μικροεπεισοδίων. Ἀπαράμιλλο τὸ  
ῦφος, τέλεια ἡ ἔκφραση. Πουθενά κάτι τὸ περιττὸ, πουθενά κάτι τὸ  
ἄσχετο. Τὸ κάθε τί ἔχει τὴ θέση καὶ τὸ σκοπό του, πού ὀλοκληρωτικὰ  
τὸν ἐκπληρώνει.

Ὁ Κασιανὸς γίνεται φοβερά τσιγκούνης, στρυφνός, ~~ἰδιότυπος~~  
ἰδιότυπος. Ἐχει ἀνοίξει ἕνα ψιλικάτφιδικο καὶ λογαριάζει  
ἀκόμη καὶ τὴ δεκάρα πού θὰ κερδίσει. Ἡ τσιγκουνιά κι' ἡ φιλαρ-  
γυρία του ὅμως δὲν ὀφείλονται στὴν ἀγάπη του γιὰ τὸ χρῆμα αὐτὸ  
καθ' αὐτὸ ὀφείλονται στὴν προσπάθεια του νὰ φτιάσει τὸ ὄπλο του  
ἐνάντια στὴ ζωὴ, ἐνάντια στοὺς ἀνθρώπους. Ὄφείλεται σ' ἕνα εἶδος  
αὐτοῦ μυνας πού θέλει νὰ ἀντιπαραθέσει - μπροστά στοὺς ἐχθροὺς -  
κι' εἶναι γι' αὐτὸν ἐχθρὸς ὀλοκληρῆ ἢ ἀνθρωπότητα.

...../.....

Κι' άφοϋ πιά, μέ στερήσεις, μέ ήθικούς έξευτελισμούς μέ αίματηρές οίκονομίες κατορθώνει ο Κασιανός νά κάνει μιá περιουσία, πού ο ίδιος θεωρεί άρκετή για τήν έξασφάλιση τής ζωής, τότε

"Η αστήση τής ζωής πού στήν προσπάθεια του νά κάνει παράδες είχε χαθεί άρχισε νά ξυπνά.....  
"..... Η ιδέα πώς είναι πιά άσφαλισένος, οίκονομικά ανεξάρτητος" ώρίμασε μέσα του και σάλεψε τά χείλη του νά πει τό " Δ ό ξ α Σ ο ι ό @ ε ό ς". και μαζί του ξεσύρθηκε όλο τό βάρος πού τότε πίεζε τόσα χρόνια κι' ένοιωσε, μέ μιáς ν' ανοίγεται μιá τρύπα .... μιá τρύπα πού έχασκε άδεια γιατί "τό καρφι" πού βγήκε ήτανε τό μόνο πλήρωμα τής καρδιάς του."

Και μένει άδεια ή καρδιά τοϋ φτωχοϋ ψιλικατζή, άδεια από αίσθημα κι' άδεια από ίδαναιικά. Για πρώτη φορά στρέφει τό βλέμμα του στη φύση, κι' άπορεί και θαυμάζει, τήν όμορφιά της. Κι' είναι "Ανοιξη κι' είναι τά πάντα στη άνθιση τους. Πουλιά λουλούδια άνθρωποι, όλα γιομάτα ζωή, γυρεύουν συντροφιά, γυρεύουν ζευγάρωμα. Ο Κασιανός μέ τρόπο κοιτάζει τριγύρω του. Μονάχος. Πουθενά ένας φίλος, ένας γεί- τανας. Στην άρχή άσυνείδητα, κι' ύστερα ένεργά, συγκεκριμένα, αρχίζει νά σφηνώνεται μέσα του τό Δεϋτερο Καρφι: "Η λαχτάρα τής ζωής. @έλει νά ζήσει, νά χαρεί μαζί μέ τους συνανθρώπους του όλη αυτή τήν όμορ- φιά τής ζωής, μάταια όμως:

"Η μοναξιά του μαζευόταν -μαζευόταν... έγινε όρατή. Στιβαζόταν σαν μιá κίτρινη ρευστή λάσπη πού πάγωνε κι' έσφιγγε και μέσα σ'ύς παγωμένες άνοφέλευτες μέρες και νύχτες, άπεικαζε και κείνες πού θάρχονταν και τίς φοβότανε δάν τό ρέμα πού φουσκώνει τήν πλημμύρα".

Δέ διστάζει νά μεταχειρίζεται κάθε μέσο για νά διώξει αυτή τήν έρημιά από πάνω του, κι' ικανοποιείται άκόμη και μέ τό ν' άκούει ανθρώπινες κουβέντες.

Τό δεϋτερο καρφι τοϋ τό βγάξει ή γυναίκα του ή "Όσα Γιασεμή" πού τόν φέρνει κοντά στη ζωή και στους ανθρώπους. Όμως ή άνώμαλη φύση τοϋ Κασιανοϋ δέν τόν αφήνει νά ήσυχάσει. Τό Τρίτο Καρφι, σιγά σιγά μά σταθερά, αρχίζει να τρυπώνει μέσα του, ο πόθος τής επιβίωσης.

"@έλει ένα παιδί:" Ένα παιδί για νά τοϋ κλείσει τά μάτια, και νά συνεχίσει τή ζωή του άπάνω στη γή. ....%  
- Ο άνθρωπος πού αφήνει παιδιά πίσω του δέ χάνεται.  
- Κι' όποιος δέν αφήνει και τ' όνομα του χάνεται και τά κόπια του.... και είναι σαν νά μήν πέρασε απ' αυτόν τόν κόσμο."

Χωρίζει τή γυναίκα του και παραδίδεται στα χέρια τής φλογερής Αντριάνας πού θά τοϋ κάνει τό πολυπόθητο παιδί.

Νά μήν πεθάνω άτεκνος και χαθώ, λέει. Ν.α άφήσω τό αίμα μου πίσω μου."

...../.....

Η αφύσικη όμως ζωή που έκανε του τὰ αναποδογύρισε όλα. Μόνος λυτρωμός ο θάνατος παραμένει. Κι' αυτός ακόμη, έρχεται αφύσικος, παράξενος.

" Πέθανε αργά-αργά δίχως τρόμο, γιατί και ο τρόμος είναι ζωή κι' όσο η ζωή αποτραβιέται από τον άνθρωπο τόσο λιγοστεύει και τουτός."

Από την αρχή ως το τέλος αυτό το έργο κρατεί τον αναγνώστη σε συνεχή υπερδιέγερση. Είναι τόσο δυνατό και τόσο ζωντανό που άθελα σε μπάζει στη ψυχή του ήρωα του. Ο Κασιανός, ο τόσο παράξενος αυτός τύπος με τις ποταπότητες και τ' αναξιόπρεπα φερόσιμα του, με τις διαστροφές και τις ανωμαλίες του είναι εν τούτοις ένας τύπος που προξενεί τον οίκτο μάλλον παρά την αποστροφή. Γιατί ξέρουμε πώς δεν είν' αυτός ο υπεύθυνος των πράξεων του. Ξέρουμε πώς αν ζούσε σε κανονικές κοινωνικές συνθήκες θα περνούσε μία ζωή φυσιολογική, κι' ίσως να πρόσφερε και κάτι στους συνανθρώπους του με την ύπαρξή του. Ενώ έτσι ζει και πεθαίνει χωρίς καμιά αλλαγή να γίνει στο περιβάλλον του, με το πέρασμα του. Τόν συμπονάμε-κι' ο συγγραφέας τόν συμπονεί-γιατί υπόφερε, πόνασε κι' έζησε με πάθος αυτό τόν πόνο. Όμως, τέτοιος που είχε καταντήσει, καλλίτερα που πέθανε, γιατί κανείς ούτε κι' ο ίδιος, δεν θα κέρδιζε τίποτα με τή ζωή του.

Τά πρόσωπα που περιτριγυρίζουν την κεντρική μορφή του Κασιανού είναι βέβαια δευτερεύοντα, όμως απαραίτητα είναι η ύπαρξή τους, γιατί τονίζει την προσωπικότητα του ήρωα, και γιατί κι' εκείνα αντιμετωπίζουν, σε διαφορετική μορφή, κοινά σχεδόν προβλήματα με τόν Κασιανό, αφού ζούν στο ίδιο κοινωνικό περιβάλλον.

Τά " Τρία Καρφιά " αποτελούν ένα πολύ δυνατό έργο, κι' έδημιούργησαν πολλά σχόλια και συζητήσεις σε διάφορους λογοτέχνες κι' ανθρώπους των γραμμάτων. Λέει ο Σ. Καρακάσης στη " Ζωή και το έργο του Νίκου Νικολαΐδη. "

" Τά τρία καρφιά είναι ένα βιβλίο σκληρό, αμείλικτο, σαν τή ζωή των ήρώων του. Δεν υπάρχουν σελίδες ευχάριστες ρωμαντικές" ή "ποιητικές" που να ξεκουράζουν, γραμμένες μόνο και μόνο για να ευχαριστήσουν τον αναγνώστη. Τά γεγονότα εξελίσσονται στυγνά, μοιραία. Το δράμα πλαταίνει, βαθαίνει, άγκαλιάζει, το ένα θέμα, τή μία φάση ύστερα από τήν άλλη, με μία λογική συνέπεια αμετάκλητη που φέρνει τόν ίλιγγο. Στιγμές φθάνουν στο ύψος αρχαίας τραγωδίας ή στους τόνους συμφωνίας του Μπετόβεν. "

Κι' ο Γλαῦκος Αλιθέρης σε μία επιστολή - κριτική - που δημοσιεύτηκε στην Αλεξανδρινή Λογοτεχνία το 1949, τόν συχαίρει για τὰ Τρία Καρφιά:

" Έν' ένα θαῦμα ή προσπάθεια κι' ή προσήλωση στο ένα Ίδανικό - κι' άς είναι Τρία Καρφιά, που κατά καιρούς, τόν έΐχανε βασανίσει, πληγώσει και τρυπήσει. Και θαῦμα είναι ή στάση σου, ή άκρως αντικειμενική, που τοποθετεί επισόδια και ψυχικές περιπέτειες χωρίς τήν επέμβαση του Ε Γ Ω".

Ο Στρατής Τσίρκας τό παραδέχεται σαν ισάξιο των έργων του Μπαλζάμ:

"Ο Νικολαΐδης δέν θά κόψει ποτέ τίς γέφυρες μέ πραγματικό κόσμο. Θα συνεχίσει τήν ρεαλιστική παράδοση μέ τά διηγήματα καί τίς νουβέλλες του καί θά τήν πλουτίσει μέ " Τά Τρία Καρφιά " πού θά τό υπόγραφε ὁ Μπαλζάκ."

— Τριάντα ὀλόκληρα χρόνια ἐντατικής δουλειᾶς χρειάστηκαν γιά νά πραγματοποιηθεῖ τό πιό ὁμορφο ὄνειρο τοῦ Νικολαΐδη. Ἡ ἐκδοση τοῦ " Βιβλίου τοῦ Μοναχοῦ." Τριάντα χρόνια δυσκολιῶν, τεχνικῶν κι' οἰκονομικῶν, ἀνέβαλαν τό τύπωμα του ἀπό τό 1920 πού πρωτάρχισε νά τό γράφει, ὡς τό 1950. Κι' ἔτσι, τό Φθινόπωρο τοῦ 1951, στό Κάϊρο κάνει τή θριαμβευτική του ἐμφάνιση τό πολυαγαπημένο στερνοπαίδι τοῦ συγγραφέα πού εἶναι καί τό τελειότερο του ἔργο, τό πιό σπάνιο στολίδι τῆς Τέχνης του.

Πόσοι καί πόσοι δέν περίμεναν αὐτό τό βιβλίο, πόσοι καί πόσοι δέν ἀνοιξαν τήν ἀγκαλιά τους καί τήν καρδιά τους νά τό δεχθοῦν, νά ρουφήξουν μέ μιᾶς ὅλη ἐκείνη τή φιλοσοφία ἐκείνη τήν ὁμρφιά πού κλείνει μέσ τίς σελίδες του! Δέν πιστεύω νά ὑπάρχει ἄλλο βιβλίο στή Νεοελληνική ἢ καί στή Παγκόσμια λογοτεχνία πού νά διαδόθηκεν ὡς σχολιάστηκε, νά ὑμνήθηκε τόσο πολύ καί τόσο πλατειά εἴκοσι χρόνια πρίν ἀπό τήν ἐκδοση του σάν τό " Βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ." Πρίν ἀκόμη γραφοῦν τά μισά πεζοτράγουδα πού ἀποτελοῦν τό περιεχόμενο του, εἶχε κι' ὅλας περιγραφεῖ, εἶχαν δημοσιευτεῖ ἀποσπάσματα του καί κριτικές σ' ἐφημερίδες κι' εἶχε συγκεντρώσει τά συγχαρητήρια μεγάλου μέρους τοῦ λογοτεχνικοῦ κόσμου. Καί τό παράξενο εἶναι πῶς οἱ περιγραφές πού τοῦ δόθηκαν τότε, καθόλου δέν διαφέρουν ἀπ' αὐτές πού ~~καὶ ἐξῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως~~ μπορεῖ νά κάνει κανεῖς σήμερα, διαβάζοντας τό βιβλίο ὀλοκληρωμένο, καί σελιδωμένο τόσο τακτικά κι' ἁρμονικά. Ἴσως αὐτό νά ὀφείλεται στό ὅτι ὁ Νικολαΐδης ἀπό τήν ἀρχή συνέλαβε τή μορφή τοῦ βιβλίου καί προχώρησε συστηματικά μέ βάση αὐτή τή μορφή, κι' ἀκόμη στό ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων τῆς Ἀθήνας καί τῆς Αἰγύπτου ἤξεραν καί παρακολουθοῦσαν αὐτή τήν προσπάθεια ἀπό τήν ἀρχή.

Τό 1923, στό περιοδικό, " Ἀγῆ " τῆς Κύπρου ~~καὶ ἐξῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως~~ πρωτοδημοσιεύτηκαν ἀποσπάσματα ἀπό τό " Βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ". Ἰστέρα ἄλλες ἐφημερίδες, τῆς Ἀθήνας τῆς Κύπρου καί τοῦ Κάϊρου ἀσχολήθηκαν ἐπανειλημμένα μ' αὐτό. Τό 1938, τά Νεοελληνικά Γράμματα παίρνουν μιᾶ συνέντευξη ἀπ' τό Νικολαΐδη ἐνῶ παράλληλα ἀναφέρουν καί τό " Βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ," γράφοντας:

" Εἶναι ἓνα πανομοιότυπο σχέδιο αὐτοῦ τοῦ ~~ἐκδόσεως~~ ἴδιου τοῦ βιβλίου, στολισμένο μ' ἓνα πλήθος βινιέτες καί κοσμήματα, γραμμένα μέ ὠραῖα Βυζαντινά γράμματα, τακτοποιημένο μέ καλλιτεχνικό γούστο πού ἔτσι καθῶς θά χαραχτεῖ ἀπό τόν ἴδιο τό ἔντυπο του ἀντί νά στοιχειοθετηθεῖ θ' ἀποτελεῖ ἓνα ἀληθινό ἔργο τέχνης, πρωτότυπο, κομψό, ὠραῖο."

Τόν ἴδιο χρόνο (1938) ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος κάνει μιᾶ κριτική μελέτη γιά τό Νῆκο Νικολαΐδη στήν " Νεοελληνική Λογοτεχνία", καί μέσα σ' αὐτή μιλά καί γιά τό " Βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ".  
Νά τί λέει:

...../.....

" Καταντάει ένα συμβολικό έργο, όπου ο συγγραφέας του αναλύει την ανθρώπινη φύση με τις αρετές της και τις κακίες της, με την τραγωδία της και την κωμωδία της. Γιατί ο Νικολαΐδης και στις κρισιμώτερες της ψυχανάλυσης ενός τύπου δεν ξεχνάει γάμας παρουσιάσει και τη σατυρική πλευρά του. Σ' αυτό τό σημείο είναι μοναδικός και πρέπει κανείς πολύ νά προσέξει, γιά νά βρει αυτή λεπτή, την τραγική την ψυχόπονη είρωνία του...."

Ο Στρατής Τσίρκας στή μελέτη του γιά τό Νίκο Νικολαΐδη τό 1950 γράφει:

"Όταν κάποτε αποφασίσει νά έκδόσει όλόκληρο τό "Βιβλίο του Μοναχού" - κι' αυτό πού ίσαμε σήμερα τόν κάνει νά διστάζει είναι τό μεγάλο έξοδο τής έκτύπωσης - ή λογοτεχνία μας θά πλουτισθεί μέ τόν αίσθητικότερο σ' εμφάνιση τόμο, τό θαυμασιώτερο σέ ύφος κείμενο και τό δριμύτερο σ' έκλεκτικότητα κι' έξυδέρκεια κατηγορητήριο τής Μοναστικής ζωής...."

Κι' επιτέλους τό 1951 πραγματοποιείται τί υπέροχο αυτό κατόρθωμα τής ανθρώπινης ύπομονής και καλαισθησίας και τό "Βιβλίο του Μοναχού," έτοιμο πιά, τυπώνεται, όπως λέει ο συγγραφέας

" ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ ΜΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΥΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥ ΛΙΓΑ ΑΝΤΥΤΥΠΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΟΠΩΣ ΣΗΜΕΙΩΝΩ ΣΤΟ ΚΑΘΕΝΑ ΑΡΙΘΜΟΛΟΓΗΜΕΝΑ. 25 άλφαβητικά, 35 μέ λατινικούς χαρακτήρες και 60 μέ άραβικούς. Έτερα 25 τύπωσα γιά Λίγα, έλάχιστα είναι τά άντύτυπα πού έβγαλε, γύρω στά 150 κι' όλα τά μοίρασε σέ φίλους χωρίς χρήματα, άμέσως ύστερα από τήν έκδοση τους. Όλα τά άντίτυπα είναι φωτοτυπίες του χειρογράφου πού είναι όλόκληρο γραμμένο από τό ίδιο χέρι του συγγραφέα, μέ χαρακτήρες βυζαντινούς. Ανοίγοντας κανείς αυτό τό βιβλίο, και πριν άκόμη διαβάσει τίς πρώτες γραμμές μπαίνει άμέσως στήν άτμόσφαιρα του μοναστηριού, μέ τά ευαγγέλια και τίς Βυζαντινές εικόνες και τή μυρουδιά του λιβανιού. Κάθε καιφάλαιο είναι διακοσμημένο μέ βυζαντινά στολίδια και δεν υπάρχει σελίδα όπου νά μή βρísκεται κάποιο άπόκομμα ή φράση του Ευαγγελίου. Τό έξώφυλλο του είναι άπαράμιλλο σέ τέχνη, τολμηρότατο σ' έμπνευση. Γενικά ή όλη εμφάνιση του βιβλίου είναι κάτι τό μοναδικό Παγκόσμια.

Και τό περιεχόμενο, ώ, εκείνη ή βαθειά του φιλοσοφία εκείνη ή λεπτή σάτυρα, εκείνο τό πηγαίο κι' άυθόρμητο χιούμορ συνδιασμένα μέ τήν τραγικότητα τής θλιβερής μοναχικής ζωής και τό μυστικισμό του περιβάλλοντος κι' άποδομένα μέ μιá τέλεια γλωσσική έκφραση και μιá άμαλυτικώτατη περιγραφή, είναι πραγματικά κάτι τό άπιαστο. Κάτι τό άπίθανο άραίο. Η μεγάλη μας ποιήτρια Μυρτιώτισσα κατασυγκινημένη είπε μόλις διάβασε τό βιβλίο:

" Μόνο έσύ μπορούσεν νά δώσεις τέτοιο καλλιτέχνημα μέ τόσο θαυμάσιο περιεχόμενο. Τί σάτυρα! Τί ποίηση! Τί στοχασμοί! Έδειπλώνονται μέσα εκεί όλοι οί θησαυροί άτόφιοι, τής ψυχής σου. Διαβάζεις και λές: - Έτσι είναι, δεν μπορεί νά ναι άλλοιώς.

...../.....

"Μπράβο σου φίλε. Είναι σάν Ευαγγέλιο ιερό  
άληθινό, πονεμένο, καθάριο."

Τό "Βιβλίο του Μοναχού" μπορούμε στή μορφή νά τό παρομοιάσουμε  
μέ τό "Χρυσό Μύθο" καί τίς "Ανθρώπινες καί Άνθινες Ζωές". Όπως  
έκεινα έτσι κι' αυτό είναι γραμμένο σέ μικρές αυτότελες πρόζες, πού  
όμως ή μιá ~~αβχελί~~ζείται μέ τήν άλλη. Μά στό περιεχόμενο "Τό Βιβλίο  
του Μοναχού" δέ μοιάζει ούτε μ'αυτά μά ούτε καί μέ κανένα άλλο  
έργο, Έλληνα ή ξένου συγγραφέα ή καί του ίδιου ακόμα.

Στό βιβλίο αυτό, ό Νικολαΐδης, καταπιάνεται  
μέ τήν καταθλιπτική κι' άφύσικη ζωή του μοναχού. Ένα θέμα ίσως  
φτωχό για όποιον δέν έχει τήν παρατηρητικότητα καί τή διεισδυτική  
ψυχολογία του Νικολαΐδη. Κι' όμως, μέ τό φτωχό καί θλιβερό αυτό  
θέμα γιόμισε ό συγγραφέας 200 όλόκληρες σελίδες από διαμάντια,  
άπόφια, καθάρια, πανέμορφα. Άνάλυσε όλες τίς λεπτομέρειες τής  
μοναχικής ζωής, καυτηρίασε καί σατύρισε τ' άποτελέσματά της επάνω  
στις δυστύχισμένες κι' άδικημένες μορφές των μοναχών, πού κάτω  
άπό τό μαύρο ράσο προσπαθούν νά κρύψουν κι' ότι άνθρωπινο, ότι  
φυσικό.

"Μέσα στην Άγέλαστην Μονήν, ζούν οί μαυροφόρες  
υπάξεις, π' άρνήθηκαν τίς ανθρώπινες συνθήκες.  
- Άρνήθηκαν μιá όλόκληρη ζωή για νά σωθούν άπ'  
τίς βαρειές συνθήκες - Δένε, πώς είναι κατα-  
φρονητάδες τής ζωής καί τήν γδύθηκαν για  
"τ' άγγελικό τό σχήμα".  
Δέω, πώς κάτι άφήκαν άπό πάνω τους, μά τί τάχα  
ν' άφίνεινι αλλάζοντας ντύμα τό φίδι;" (Α)

Μέ κατανόηση κι' άγάπη ό συγγραφέας έσκυψε πάνω άπό τίς θλιβερές  
αυτές υπάξεις πού σάν σκιές γυροφέρνουν πίσω άπό τούς ψηλούς  
τοίχους του μοναστηρίου, σιωπηλές, μονάχες. Εΐδε τόν πόνο τους  
καί πόνεσε μαζί τους, είδε τ' άποτελέσματα τής άφύσικης ζωής τους -  
τά βίτσια καί τίς άνωμαλίες τους - καί συμπόνοια τόν πλημμύρισε ...

"Έγραφα, έγραφα, άκακα, άθόλωτα, άτάραχα" λέει  
στην τελευταία ~~κάλ~~ σελίδα σ' ένα σημείωμά του. "Όλα όσα παρατή-  
ρησε, όλα όσα είδε, όλα όσα έγραψε είναι άθόλωτα, άκακα, άτάραχα.  
Καμιá σκοπιμότητα, καμιá διάθεση για είρωνεία, για προσβολή στά  
φτωχά αυτά πλάσματα. Άν σατυρίζει κανέναν - κι' αυτό μ' ένα τρόπο  
όλότελα έμμεσο καί λεπτό - αυτός είναι ή κοινωνία πού ώρισμένες  
προλήψεις της είναι φορεΐς ψευτιάς, δυστυχίας για τόν άνθρωπο.

"Μέσα στους τοίχους της στενάχωρης Μονής - σά στο καλάθι λογής-λογιών καρποί - ζούν στιβαγμένοι οί Μοναχοί.

'Ακούεται κι'ό πιο μικρός άνασασμός ... - 'Ακούεται κι'ό χτύπος της καρδιάς ... - κι'ώστόσο, μέ μεγάλη έπιτυχία, παίζεται ή κωμωδία της ύποκρισίας" (ΜΔ)

Κι'άρχίζει πιά ό Νικολαΐδης νά παίρνει ένα ένα τούς τύπους τών μοναχών, νά τούς άναλύει και νά μάς τούς άποδίδει πότε μέ δυό πινελιές - πότε σχολαστικά, μ'άκριβεια και προσοχή.

.. "Άλλος, τρομαχτικά χοντρός: πληθωρικός. Άλλος, τρομαχτικά άχαμνός: ξερακιανός. Άλλου, γιαλίζει τσιτωμένο τό πετσό, κι'άλλου θαμπώνει ζαρωμένο και ξερό" (Μ Γ)

"Ο Άλφα - ρεμβάζει κι'όνειροπολεϊ "τοϋ παραδείσου τήν αιώνια Ζωήν".

'Ο Βήτα - σταματά και νοσταλγει, τούς ήλιους και τούς έσκιους της "πρόσκαιρης" π'άρνήθηκε Ζωής". Κι'έγώ ; Τί εΐμ'άπέναντί τους στην 'Αγέλαστη Μονή; Κατήγορος ή Δικαστής; Φιλόσοφος ή Ποιητής; Εΐμαι - φίλτατε 'Αναγνώστα - Παρατηρητής". (Β)

Κατηγοροϋν τόν "Ανθιμον πώς στή στιχολογίαν βιάζεται από ραθυμίαν.

Κατηγοροϋν και τόν 'Ιλάριον πώς μελωδεϊ στο ψάλσιμο από φιληδονίαν. (Σ Η)

Κανένα δέν αφήνει άπαρατήρητο, κανένα άψυχολόγητο. "Εστω και μέ δυό γραμμές θα μάς δώσει τούς χαρακτηρες όλων τών καλογήρων, άπ' τόν γερο-Ήγούμενο ως τό πιο νεαρό καλογερόπουλο. Και μαζί μ'αυτούς, δεμένη μ'αυτούς, ή ρουτίνα ή βαρειά της καθημερινής ζωής στην "Αγέλαστη Μονή". Μιας ζωής πού δέν περιορίζεται δυστυχώς μονάχα στα μοναστήρια, μά πλαταίνει, πλαταίνει, σκεπάζει κι'ένα μεγάλο μέρος τών ανθρώπων της επίγειας ζωής πού ή πρόσηψη κι'οί κοινωνικοί περιορισμοί τήν κάνουν λίγο νά διαφέρει άπ' τή μοναχική. Και τό "βεβλίο τοϋ Μοναχοϋ" καταντάει ένα έργο συμβολικό πού οί καλόγεροι - ήρωές του θα μπορούσαν κάλλιστα νά κυκλοφοροϋν έξω άπ'τό μοναστήρι - ανάμεσά μας. Τό σημεΐο αυτό ωραιότατα τό θίγει ό πάνης Μιχαλόπουλος, στή μελέτη του για τόν συγγραφέα:

" Τό "Βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ" εἶναι βέβαια ἡ ζωντανή ἀναπαράσταση τῆς ψυχολογίας τῶν καλογερικῶν τύπων ἐνός Μοναστηριοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Μά εἶναι καί κάτι παραπάνω. Εἶναι ἕνας κόσμος, σύμβολο ὀλοκλήρης τῆς ζωῆς, πού περνᾶει σέ πένθιμη ἢ χαρούμενη λιτανεῖα μέσα ἀπό τίς σελίδες του. Στούς τύπους του διακρίνουμε ὄχι μονάχα καλόγερους μά καί ζωντανούς ἀνθρώπους πού συναντοῦμε σέ κάθε μας βῆμα."

Ἄο μονότονος ρυθμός τῆς ζωῆς τῶν μοναχῶν - ποῦναι τόσο μονότονη σάν τό ρυθμικό τίκ-τάκ τοῦ ρολογιοῦ - ταραῖζεται κάποια μέρα, καί ταραῖζεται ἄγρια, φουρτουνιασμένα. Μέσα στήν ἱερή, τήν Ἀγέλαστη Μονή, κατάφερε νά εἰσχωρήσει κρυφά ὁ Σατανᾶς - μέ τή μορφή μιᾶς κόκκινης γαρουφαλιάς.

" Αἰτία τῆς σύγχισης εἶναι μιᾶ κόκκινη γαρουφαλιά, μιᾶ κόκκινη γαρουφαλιά πού ξεφύτρωσε ἀνάμεσα στούς βασιλικούς, τό διόσμο καί το δεντρολίβανο."

Ταραχή ἀνάμεσα στούς καλόγερους. Συναγερμός στή βουβή ἀγέλαστη Μονή. Ποιός φύτεψε, ποιός πότιζε, ποιός περιποιόταν τήν κόκκινη γαρουφαλιά, τό ἀπαγορευμένο αὐτό λουλούδι, μέσα στό χῶρο τῆς ἱερῆς Μονῆς.

" Ὁ ἀδελφός Πολύδωρος εἶχε στή φροντίδα του τίς γλάστρες μέ τούς βασιλικούς, τό διόσμο καί τό δεντρολίβανο. - Ὁ ἀδελφός Πολύδωρος ἐφρόντιζε καί γιά τή γαρουφαλιά - Σά ξέσπασε τό σκάνδαλο ... "Ὁχι, μάρτυς μου ὁ Θεός... τή μάταιη κι ἄχρεῖαστη γαρουφαλιά ... δέν τήν ἐφύτρεψα ἐγώ ..." ὀρκιζόταν ὁ ἀδελφός Πολύδωρος".

Ἄο ἀδελφός Πολύδωρος εἶχε παραβεῖ ἕνα κανόνα τῆς Μονῆς. Γι' αὐτό ὁ ἀδελφός Πολύδωρος τιμωρήθηκε γιά τήν παρακοή του, κι ἡ γλάστρα μέ τό λουλούδι πετάχτηκε ἔξω ἀπ'τό μοναστήρι, "Ὁμως ...

"Έτσι...- λίγο νά σκύψεις πάνω απ'τή βραχοθε-  
μέλιωτη ταράτσα τῆς ἀγέλαστης Μονῆς - θά δεῖς  
τῶ κόκκινη γαρουφαλιά σκαλισμένη στό βραχοθέμελο,  
σάν κόκκινο χασκόγελο τοῦ Σατανά.....

Αὐτήνα τῆ γαρουφαλιά τήν πετροβολοῦνε οἱ Μονα-  
χοί, μᾶ... τό σπέρμα τοῦ Σατανᾶ κάθε "Ἀνοιξη  
θρασομανᾶ, σά νά θέλει νά ζῶσειμέ κόκκινο γέλιο  
τῆν 'Αγέλαστη Μονή....." (ΛΖ)

Καί συνεχίζεται ἡ διήγηση, καί συνεχίζεται τό ποίημα καί φτάνει  
τό ὕψος λυρικοῦ τραγουδιοῦ σάν ἐξυμᾶ τῆ ἀνοιξη ποῦ ἀνθίζει γύρω  
ἀπό τήν 'Αγέλαστη Μονή καί πνίγει τά πάντα στό πράσινο:

"Τό " Γεγονός, ἡ "Ἀνοιξη, φούντωνε γύρω ἀπ'τῆν  
'Αγέλαστη Μονή....." Δι' ἀέρων κεκορεσμένων  
ἀνθεῖ ὁ σπόρος" κι' ἀέρηδες "κεκορεσμένοι"  
πνέουν καί στήν ἀνθρώπινη καρδιά.....

Ἡ ἀνθοπνοή τῆς βουναγράμπελης, φτιάχνει θηλειές  
πού γλυκοπνίγουν τό λαιμό, καί παραλεῖ τοῦ  
"Ἁγίου Καλόγερου ἡ ψυχῆ....." (ΛΘ)

Θᾶπρεπε κανεῖς νά διαβάσει ὀλοκληρο τό " Βιβλίο τοῦ Μοναχοῦ"  
γιατί ἀπ'ἐκεῖ μέσα ἔχει ν' ἀποκομίσει ἀτέλειτο πλοῦτο, ἀπό ἕ  
κάθε σελίδα κι' ἕνα διαμάντι, ἀπό κάθε φράση κι' ἕνα ἄδολο κομ-  
ματάκι μάλαμα. Ὅμως ἕνα ἀπό τά πεζοτράγουδα τῶν ξεχωρίζει  
κι' εἶναι, μπορεῖ νά πεῖ κανεῖς, τό χαρακτηριστικότερο τῆς  
Τέχνης τοῦ Νικολαΐδη, κλείνει μέσα του ὅλη τῆ φιλοσοφία κι'  
ὅλη τῆν ἀπλότητα τῆς σκέψης του, ὅλη τῆν ἀρμονική τελειότη-  
τα τῆς ἔκφρασης του. Κι' αὐτό εἶναι τό " Ρ Ψ Α ":

"Ὁ ἕνας:

ἄγγελόμορφος. Κατέβαινε ἀπ'τά ψηλά

Ὁ ἄλλος:

μ' ὀμορφιά σατανική, ἀνέβαινε ἀπ'τά  
χαμηλά.

Πεζέψαν στήν 'Αγέλαστη Μονή, ζητῶντας  
προστασία καί συναγροικισμό.

Ὁ ἕνας:

ἦταν ἄγγελος πού διώχτη ἀπ'τόν Παρά-  
δεισο γιά μιᾶ κακή του Πράξη. - ἐμύ-  
ριζε λιβάνι-

Ὁ ἄλλος:

ἦταν διάβολος πού διώχτη ἀπ'τῆν  
Κόλαση γιά μιᾶ καλή του Πράξη. -  
ἐμύριζε κατράμι-

Οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἐπέσανε σέ σύγκριση, γιατί, γιατί τοὺς δυό μαζί δέν ἦταν βολετό νά τοὺς κρατήσουν στήν Θεόσωστην Ἡμῶν Μονήν"

Γι' αὐτό κι' οἱ Προεστοί - σάν τοῦ παλιοῦ-καλοῦ καιροῦ Βυζαντινοί Πατέρες. - "Ἐκαμαν "Σύναξιν" καί συζητοῦν-.

" Ποιό τὸ εὐλογον;.... Ὁ Ἄγγελος νά κρατηθεῖ πού διώχτη ἀπ' τὸν Παράδεισο γιά τήν Κακή του Πράξη;

"Ἡ τάχα:-

"Ὁ Διάβολος νά νά κρατηθεῖ πού διώχτη ἀπό τήν Κόλαση γιά τήν Καλή του Πράξη;"

Τὸ "Βιβλίον τοῦ Μοναχοῦ " βγήκε σέ δεύτερη, λαϊκὴ ἔκδοση, τὸ 1955 στὸ Κάϊρο. Κι' αὐτό εἶναι ἓνα εὐτύχημα, γιατί μπόρεσε ἔτσι τὸ ἀριστούργημα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας νά κυκλοφορήσει πλατειά μέσα στὸ λαό πού τὸ γνόρισε καί τ' ἀγάπησε κι' ὄλο τὸ γνωρίζει καί τ' ἀγαπᾷ, ὅπως ἄλλωστε κι' ὀλοκληρο τὸ ἔργο τοῦ Νικολαΐδη.

Ἐκτός ἀπ' τὰ τυπωμένα καί γνωστά γραφτά τοῦ τοῦ Νικολαΐδη, ὑπάρχουν μερικά ἄλλα, ἀνέκδοτα, πού βρίσκονται σήμερα στὰ χέρια φίλων τοῦ συγγραφέα. Ὅμως αὐτὰ εἶναι τόσο λίγα, πού θάλεγε κανεὶς πῶς ὁ συγγραφέας μὴ θέλοντας νά τὰ δεῖ νά βγοῦνε στὸ φῶς τὰκρυβε πεισματικά καί ζηλιάρικα. Μά ἡ ἀλήθεια εἶν' ἄλλη, καί μᾶς τῆ λέει ὁ ἴδιος ὁ Στρατῆς Τσίρκας, πού μᾶζεψε ὄλα ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ἀπ' ὅπου βρίσκονταν καί τὰ δημοσίεψε τὸ 1956 στήν "Ἐπιθεώρηση Τέχνης".

" Ὁ Νῆκος Νικολαΐδης δούλευε πολὺ. Ὅλο καί κάτι θά ἔρριχνε στὸ χαρτί κάθε μέρα. Μά ὁ δαίμονας τῆς τέλειαις ἔκφρασης καί τῆς ὀλοκληρωμένης μορφῆς τὸν ἀνάγκαζε νά ξεσκίζει καί νά σβύνει ἀδιὰκοπα. Ἐγραφε πάντα μὲ τὸ μολύβι καί μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι κρατοῦσε τῆ γομολάστιχα. Ἀκριβῶς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού ζωγράφιζε."

Μὲ τὸν γενικὸ τίτλο "ΣΤΗ ΔΙΑΦΑΝΗ ΣΙΩΠΗ" ἄφησε μιὰ σειρὰ τραγοῦ-δια πού γράφτηκαν ἀπὸ τὸ 1939 ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Περιέχονται τὰ "Κάτω ἀπὸ τὸν παραμυθένιο πράσινο σκοῦφο", τὰ "Δίπτυχα", τὸ "Τραγοῦδι τῆς χαμοζωῆς" καί ἡ "Ἐρωτικὴ φιλιά".

...../.....

Ο Νικολαΐδης έμπνευσμένος από τήν μεγάλη του αγάπη για τήν " Τρισευλογημένη Αίγυπτο", τήν " Δεύτερη του Η Πατρίδα", σχεδίαζε πάντα νά γράψει τά " Τραγούδια του Φελλάχου". Τελικά όμως δέν τό κατόρθωσε κι' από όλο τό βιβλίο μάς άφησε μονάχα τό " Έθδι."

Από τίς τρεΐς συνέχειες του " Στραβόξυλου" είχε ~~άφησε~~ άφήσει - είδαμε - μονάχα τήν πρώτη. Υπάρχει όμως ανέκδοτο και τό πρώτο κεφάλαιο τής δεύτερης συνέχειας (Αγωνίες), όπως κι' ό πρόλογος για μιá επανέκδοση του Μικρές Αγωνίες.

Τέλος ανέκδοτο υπάρχει κι' ένα διήγημα του " Τό Χωριό χωνεύεται", ένα δυνατό δραματικό διήγημα όλο ρεαλισμό και πόνο. Απ' όλο τό ανέκδοτο έργο του ξεχωρίζουν 1-2 πεζοτ-ράγουδα που μέ τήν απλότητα και τήν όμορφιά τους συγκινούν και τέρπνουν:

( Δ Ι Π Τ Υ Χ Α )

#### ΒΡΑΔΥΑΣΜΑ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ

Απ'τό πυκνό τ'άσάλευτο φύλλωμα  
σαρώνουν  
τά τελευταία χρυσά μόρια  
πού πέφτουν απ' τήν κλεψύδρα  
πού μετράει τή ζωή μας  
-Κ α λ η ν ύ χ τ α!.....

#### ΕΥΜΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ

Απ'τό πυκνό τ'άσάλευτο φύλλωμα  
σουρώνουν  
τά πρώτα χρυσά μόρια  
πού πέφτουν απ' τήν κλεψύδρα  
πού μετράει τή ζωή μας  
-Κ α λ η μ έ ρ α!...

Άλλες τέτοιες μικρές ανέκδοτες πρόζες υπάρχουν σε λευκάματα φίλων του στο Κάιρο. Νά μιá απ' αυτές, χαρισμένη σε μιá μικ-ρούλα, ~~κινωπή κινωπή~~ κόρη μιās γνωστής του οίκογένειας:

"Κοίτα, Χριστίνα, τί σοϋ λέει ό γέρος σου φίλος!  
Λέω, πώς δέν υπάρχουνε άνθρωποι, καλοί και κακοί,  
ή καλλίτερα νά πώ: δέν υπάρχουν άνθρωποι που  
νάναι όσο πρέπει καλοί και άνθρωποι που νάναι θ-  
συχώρετα κακοί. Υπάρχουν μοάχα άνθρωποι που είναι  
πολύ δυστυχημένοι και ανάμεσα σ'αυτούς είναι  
κάμποσοι που είναι πάρα πολύ άνοικτοί, που θαρ-  
ροϋνε πώς θα μπορούνε νά καλλιτερέψουν τήν κατάσ-  
ταση τους αν βγοϋνε έξω από τό καθώς πρέπει, κι'  
αυτούς, λοιπόν τους άνόητους συνηθίσαμε νά τους  
λέμε κακούς."

...../.....

Τόση καλωσύνη τόση ευγένεια σπάνια παρατηρείται σ' ένα πρόσωπο. Και τέτοιος υπήρξε πάντα ο Νικολαΐδης. Ευγενικός, αξιοπρεπής, καλωσυνάτος. Οι φίλοι του τον λατρεύανε κυριολεκτικά κι' ήταν πολλοί που με μεγάλη τους χαρά θά αναλάμβαναν κάθε του έξοδο ώστε να μπορέσει να' αφοσιωθεί ανενόχλητος στην Τέχνη. Όμως του κάκου! Ποτέ, ποτέ στη ζωή του δε δέχτηκε ο Νίκος ούτε γρόσι, από κάποιον. Ήταν περήφανος στο σημείο αυτό αφάνταστα, κι' η περηφάνεια του έφτανε στον έγωισμό. Κάποτε, μερικοί φίλοι του που καταλάβαιναν πώς είχε οικονομικές στενοχώριες, του πρότειναν να' αγοράσουν 2-3 πίνακες του σε μυθική τιμή. Έγινε έξω φρενών.

" Δέν πουλώ ποτέ τά έργα μου ", φώναξε

" Ίδίως όταν έχω ανάγκη".

Σάν ζωγράφος ο Νικολαΐδης θεωρείται καλός. Βέβαια η ζωγραφική του τέχνη δε στέκεται στο ύψος της Λογοτεχνικής, ίσως όμως αυτό να οφείλεται στο ότι δέμ' αφιέρωσε στην πρώτη την ιδιαίτερη εκείνη προσοχή και χρόνο που χάρησε στη δεύτερη. Πάντως είναι πολύ καλός ζωγράφος, μπορεί δε να διεκδικήσει άφοβα τον τίτλο του καλύτερου μας ~~ζωγράφου~~ Άγιογράφου. Οι πίνακες του όλοι κλασσικού στυλ, είναι ποτισμένοι άπλετο φως και με μιá αισιοδοξία που θέλγει. Χρησιμοποιεί χρώματα φωτεινά και ζωηρά και τά θέματα του τά παίρνει κυρίως μέσα από τύπους του λαού ή από Έλληνικά τοπεία. Έξαιρετική είναι η σφαιρά που εμπνεύστηκε στο Σινά, όπου είχε κάνει κατά καιρούς επισκέψεις. Στην Αίγυπτο δίδαξε ζωγραφική, ανάμεσα μάλιστα από τους μαθητές του βγήκαν πολλοί κατοπινοί μεγάλοι ζωγράφοι, όπως τον Άμπτ-Ελ Μαμίτ Χασάν που θεωρείται σάν ο μεγαλύτερος ζωγράφος της γενιάς του.

Με άδρες πολύ άδρες γραμμές αυτός υπήρξε ο Νικολαΐδης ο " Άνθρωπος, κι' ο Νικολαΐδης ο Καλλιτέχνης. Άνθρωπος και καλλιτέχνης πρόσφεραν κι' οι δυό πολλά στη ζωή καθ' μεγάλο είναι τό χρέος άπέναντι σε κάποιον που δέν υπάρχει πια, ξεπληρώνεται με τό να μνημονεύεται κάθε τόσο τ' όνομα του Νικολαΐδη. Θα πρέπει συχνά και παντού να μελετάται τό έργο του και να του δίνεται η αξία του.

Τίς τελευταίες του μέρες ο Νικολαΐδης τίς πέρασε στο Κάιρο. Στο " Καϊράκι " του, όπως ο ίδιος άρεσκόταν να λέει. Εκεί ήθελε να πεθάνει. Όσο κι' αν άγαπούσε την Κύπρο φοβόταν να πεθάνει έδω. Φοβόταν πώς στίς στερνές του στιγμές θάμνε μονος, χωρίς φίλους. Οι συχνές ένοχλήσεις της καρδιάς του που τελευταία έγιναν συχνότερες τον έκαναν να προαισθανθεί τό τέλος ~~και~~ και βιάστηκε να γυρίσει στο " Καϊράκι " του. Εκεί τον βρίσκουμε, σ' ένα Νοσοκομείο του Κάιρου μιá κρύα Παρασκευή του Φλεβάρη του 1956 να δίνει τή μάχη με τό Χάρο. Γύρω του κόσμος πολός, φίλοι, φίλες, του κρατούν συντροφιά στίς τελευταίες στιγμές.

...../.....

Κάποιος τοῦ παίρνει ἓνα σκιτσάκι στά πεταχτά, ὅπως ἀγκομαχᾶ βαρειά. Μιά-δυό φίλες σημειώνουν τὰ τελευταῖα του λόγια. Κάποια ἄλλη στό βάθος σιγοκλαίει. Κι' ὁ Νῆκος παλεύει. "Ἐχει εἶχε προαισθανθεῖ τήν ὥρα, τή μέρα. " Φυλάτε τὰ τσιγάρα σας γιά τήν Παρασκευή", εἶχε πεῖ. Πέθανε ἀπλά, σεμνά, ὅπως ἔζησε, ἐνῶ ἀνάμεσα στά τελευταῖα του λόγια μιᾶ λέξι προσπαθοῦσε ν' ἀρθρώσει

"Ἐραῖα"...

"Ἐραῖα". Τό ὥραῖο πάντα τ' ἀγάπησε ὁ Νικολαΐδης. Τήν ὥραῖα ζωή τήν ὥραῖα δράση, τοὺς ὥραῖους σκοπούς. Καί μᾶς ἔδωσε ἓνα ἔργο ὥραῖο, ἓνα ἔργο μοναδικό. Ἀξίζει νά τόν ἀγαπᾶμε τό ~~ΚΙΧΚΙΧΙ~~ Νικολαΐδη, ἀξίζει νά τόν θυμόμαστε καί νά τόν διαβάσουμε. "Ὁχι γιατί εἶναι Κύπριος - τό ἔργο του εἶναι ~~κίχι-παράπαινα~~ ἀπὸ παγκόσμιο - ἀλλά γιατί ἀξίζει πραγματικά καί γιατί δυστυχῶς αὐτή ἡ ἀξία του εἶχε μέχρι τώρα ἀγνοηθεῖ ἢ παραγνωρισθεῖ. Ἴσως γιατί ὁ ἴδιος δέν συμπαθοῦσε τή διασημότητα, ἴσως γιατί ἡ στάση του ἢ περήφανη παρεξηγήθηκε....

Βέβαια τώρα πιά τό ὄνομα τοῦ Νίκου Νικολαΐδη εἶναι γραμμένο σ' ὅλες τίς Νεοελληνικές Λογοτεχνίες κι' εἶναι γνωστό σ' ὅλους τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους, δικούς μας καί ἄλλοξένους. Ἐκεῖνο πού πρέπει νά γίνει εἶναι ὁ Λαός νά μάθει καί ν' ἀγαπήσει τό Νικολαΐδη, ὁ Λαός, ὁ ἀπλός ἄνθρωπος πού κι' ὁ ἴδιος ὁ Νῆκος τόσο πολύ ἐνοιωσε καί τραγουδῆσε. Τότε μόνο θ' ἀποδοθεῖ ἡ τιμὴ πού ταιριάζει στό Μεγάλο μας Συμπατριώτη ἀνπλατειά, λαϊκά κυκλοφόρησε τό ἔργο του καί διαβασθεῖ ἀπ' ὅλα τὰ στρώματα τῶν ἀνθρώπων.

Δέν τόν ἤθελε τό θάνατο ὁ Νῆκος. Μ' ὅλες τίς κακουχίες, τίς ἀρρώστειες καί τὰ βάσανα πού πέρασε στήν ὄλο περιπέτειες ζωὴ του, ποτέ δέ θέλησε νά πεθάνει. Ὡς τό τέλος πάλευε " Δέ θέλω - δέ θέλω νά πεθάνω" ἔλεγε καί ξανάλεγε. Εἶχε ρουφήξει ὅλη τήν ὁμορφιά τῆς ζωῆς, τήν εἶχε νοιώσει τόσο βαθειά πού ἐνῶ ἐκεῖνος πέθαινε ἀντιχοῦσε γύρω του τό αἰσιόδοξο, δικό του τραγοῦδι τί Δίπτυχο τῆς ζωῆς:

"Ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς εἶναι σίγουρα ἡ πιό σπουδαία μέσα σ' ὅλες τίς χαρές. Καί ἡ ζωὴ, εἴτε παίρνει τή μορφή τῆς ἀνθισμένης "Ανοιξῆς, εἴτε τή μορφή τοῦ παγωμένου χειμῶνα, στό πρῶτο ἐπίπεδο τῆς εἰκόνας εἶναι πάντα μιᾶ βρυσούλλα πού ρεῖ ἀστήρευτη, κάτω ὅτῃν "Ανοιξιάτικη χλόη, καί κάτω στοὺς χειμωνιάτικους πάγους".

Τ Ε Λ Ο Σ